

كۆمەلەي ئازادى و ژيانەو و يەككىتى كورد (كاژيك) لەنيوان سالانى (۱۹۵۹-۱۹۷۵)

پ.ى.د. د.ئىبراھىم اسماھىل حقى شاويس

پ.ى.د. پىشكۆ حەمەتتاھىر عبدالرحمىن (زانكۆي سەيپمانى)

م.زانا فقى محمد (زانكۆي گەرميان)

پىشەكى :

گرنگى و ئامانجى بابەت: ھەلبەرزاردنى بابەتتىك لەژىر ناوئىشانى (كۆمەلەي ئازادى و ژيانەو و يەككىتى كورد - كاژيك) لەنيوان سالانى (۱۹۵۹-۱۹۷۵) وەك بابەتتىكى مېژويى ديارىكراو كە بەدامەزاردنى كاژيك دەستپىدەكات و بەنسكۆ و ھەلوەشانەو ھەي كاژيك و دامەزاردنى پاسوك كۆتايى دىت، گرنگ و پىر بايەخە، چونكە لەم تويژىنەو ھەيدا لەگەل ئەو ھەي باس لە ھۆكارى دامەزاردنى "كاژيك" كراو و ئاوپلە ستراتىژ و ئامانجى ئەم كۆمەلەيە بەووردى خراوتە پروو، ھەروەھا باس لە پەيوەندى و ھەلوئىستى كاژيك كراو بەرامبەر پارتەكانى ئەوكاتى باشوورى كوردستان و ھەلوئىستيان خراوتە پروو لە كاتى لىكترازانى پارتى ديموكراتى كوردستان كە ئەم كۆمەلەيە زياتر داويانەتە پال مەلا مستەفا، بەلام ئەو ھەي كە لەو ماو ھەديارىكراو ھەيدا زياتر دەردەكەويت ، پارتىكى نەتەو ھەي وەك (كاژيك) نەيتوانيو ھە ئاستى جەماو ھەي خۆي فراوان بكات و بىيئە پارتىكى فراوان لە باشوورى كوردستان ..

ئامانج لە نووسىنى ئەم تويژىنەو ھەيە، لىكدانەو ھەيەكى زانستى ئەكادىميانەيە، بەئامانجى خستە پرووى لايەنە جياوازەكانى كۆمەلەي كاژيك، كە بىيئە سەرەتايە بۆ لىكۆلئىنەو ھەيەكى فراوانتر و باشتەر ناساندنى ئەم كۆمەلەيە.

ھۆكار و مېتۆدى بابەت: ھۆكارى ھەلبەرزاردنى بابەتتىكى و ھەي لە سەر كۆمەلەي "كاژيك"، لەگەل ئەو ھەي ئەم پارتە تائىستا لىكۆلئىنەو ھەي زانستى لەسەر ئەنجام نەكراو، لەگەل ئەو ھەي ھەلوئىكە بۆ

كۆكردنەو وى ئەو زانىيارىيە پەرت و بلاوانەى لای ھاوبىرانى كازىك ھەيە و نەخراووتە نۆو كئىبخانەى كوردى بەرھە ھۆكارىك يىت بەشاراوى ھىندراوتەو.

سەبارەت بە مېتودى تويژىنەو ھەكەش ، برىتى يە لە مېتودى ميژوويى شىكارى، لەسەر بنچىنەى

شىكردنەو و ھەلھىنجانى سەرچاوەكان.

گرفت و گرىنگرىن سەرچاوەى بابەت: تويژىنەو لەسەر باەتئىكى ميژوويى و ھا بى كىشەو گرفت نابى، چونكە پيويستى بەسەرچاوەى پەيوەستدار ھەيە لە ناونيشان يان نزيك ناونيشانى تويژىنەو ھەكە. بۆيە لەكاتى نووسىنى ئەم تويژىنەو ھەيەدا كۆمەلەك كىشەو گرفت پووبەرووى تويژەران بوونەتەو تاناستىك كاريگەرىشى ھەبوو، لەوانە (كەمى سەرچاوە پەيوەست بە بابەتەكە و نەبوونى يان پەرت و بلاوى نووسراو بەلگەنامەكانى تايبەت بە بابەتەكە و دەست نەكەوتن لەو كەسانەى رۆليان ھەبوو يان دامەزرىنەرى كۆمەلەى كازىك بوون يان نەنووسىنەو ھەيە ياداشت لەلای ئەندامانى كازىك و نەمانى چەندىن گرفتى دىكە ماو ھەكە كاريگەر بوون، بەلام لەدواتردا بەپىشت بەستن بەدەيان سەرچاوەى جياجياى ھەك(نامەى نازاد مستەفا بۆ شىخ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە. و جەمال نەبەز: باسنامە/ كۆ بەرھەم، و جەمال نەبەز: بىرى نەتەو ھەيە كوردى نە بىرى قومىيەت "رۆژھەلاتى" و نە بىرى "ناسيونالىزم" ي پۆژئاويىيە ، كامىل ژىر: ھەلامىكى دۆستانە بۆ بەريز دكتور كوردو ھەلى ، كامىل ژىر : كوردايەتى بىرو بزاقە، و كوردايەتى و سەربەخويى، چاوپيئەكەوتن لەگەل فەرھاد عبدالحميد(پەھلەوان)، عبدالفتاح على يحي بوتانى: وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحررية، جمال نبز: المستضعفون الكورد واخوانهم المسلمون). تەوانراو بەسەر ئەو گرفتارنەدا زال بىين و تويژىنەو ھەيەكى و ھا كە پيئەھاتووە (پيئەھەكى و سى تەو ھەروئەنجامىك) بەم شىو ھەيە خراوتە بەردەست:

تەو ھەرى يەكەم // دامەزراندنى كۆمەلەى نازادى و ژيانەو و يەكئىتى كورد (كازىك)

تەو ھەرى دوو ھەم // پەيوەندىيەكانى كازىك.

تەو ھەرى سىيەم // ھۆكارەكانى گەشەنەكردن و فراواننەبوونى كازىك.

تەوھرى يەكەم // دامەزراندنى كۆمەلەى ئازادى و ژيانەو و يەكئىتى كورد (كاژىك): -

(جەنگى سارد^(۱)) كاریگەرى لەسەر كیشە جیهانییهكان دانا، بەھان شىوھ كاریگەرىشى لەسەر كورد و خەباتەكەى بۆ ئازادى ھەبوو، چونكە ئەو دەولەتەکانى كوردستانیان بەسەردا دابەشكرابوو، لە كۆتایى سالانى پەنجاکانى سەدەى بیستەمەو دوو جۆر لە پەيوەندییان بە زلھیزەكانەو ھەبوو، (ئێران و توركيا) ھاوپەیمانى (ئەمریکا) بوون، بەلام (سوریا و عێراق) پەيوەندییان لەگەڵ (یەكئىتى سوڤیەت) دا ھەبوو، ئەمەش وایكرد گەلى كورد بەشىوھىەكى گشتى لەسەرتاسەرى كوردستاندا كەمتر بە چالاكى سیاسییەو ھەرىكەت بێن^(۲).

دواى سالانى (۱۹۵۰) ھەو، بە شىوھىەكى بەرچا، گفتوگوىەكى بەردەوام لەنیو بزوتنەو ھى پرزگارخووزى كوردستاندا ھەبوو، بەو ھى كورد چ جۆرە ستراتىژىك و جۆرە خەباتىك ھەلبژىرى، چونكە نە پووناكییرانى كورد و نە ھیزە كوردوستانىیەكانىش نەیانتوانى لەسەر ستراتىژىكى ھاوبەش رىككەون^(۳). لەو كاتەدا بىرۆكەىەكى تازە ھاتەناو دنیای بىرو سیاسەتى كوردیەو، ئەویش بىرۆكەى پىكەو ژیان بوو لەگەڵ داگیركەرەندا. بەپى ئەم بىرۆكەىە ستراتىژى كورد لەسەر بەخۆیەو بۆ ئۆتۆنۆمى گۆرا، ئۆتۆنۆمىش بۆ ھەر پارچەىەكى كوردستان بەمانای رازیبوون بوو بە داگیركردن و دابەشكردنى كوردستان^(۴)، چونكە (ئۆتۆنۆمى)، وانا دەسەلاتى كەم بۆ كورد، دەسەلاتى زۆر "سەربەخۆیى" بۆ (فارس، تورك، عەرەب)، ئەمەش مانای نەبوونى یەكسانىیە لە دەسەلاتدا، چونكە لەم كاتەدا (فارس، تورك، عەرەب) ئازادن و (كورد) ژێردەستەى^(۵). ئەمانەش زیاتر كەوتبوونە ژىر كاریگەرى شۆرشى (ئۆكتۆبەر) ھەو و ھەك رىگاچارەىەكى بۆ كیشەى كوردیان ھەلبژاردبوو، بەشىكى تریش پىیان وابوو، كوردیش ھەو ھەموو نەتەوھىەكى تر مافى دامەزراندنى دەولەتێكى سەربەخۆیى خۆى ھەى^(۶).

(۱) جەنگى سارد ھەك زاراوھىەك لە دواى جەنگى دووھى جیھانى (۱۹۳۹_۱۹۴۵) سەریھەلدا، ئەم جەنگە جیھانى بۆ دووبلۆكى جیاواز لە یەكتر دابەشكرد، ئەوانیش بریتى بوون لە بلۆكى سەرمایەدارى بە رابەراییەتى ئەمریکا و بلۆكى سوڤیالیست بەرپارەییەتى یەكئىتى سوڤیەت، ئەم جەنگەش كاریگەرى تەواوى بەسەر كیشەكانى نیوڤۆ و لاتان و نیو دەولەتییەكاندا ھەبوو، بەتایبەتى لە پرسی سەربەخۆى گەلان و پرسی ھەنوگەىەكاندا. (وەرگىراو لە // لوقمان خەيالى: مێژووى گەورە زلھیزى جیھان، ۱، چاپخانەى گەنج، سلیمانى، ۲۰۰۵، ل ۵۷_۱. سامان حسین ئەحمەد: زلھیزەكان لە جەنگى یەكەمى جیھانىیەو تا كۆتایى جەنگى سارد (۱۹۱۴_۱۹۹۱)، ۱، چاپخانەى موكریان، ھەولێر، ۲۰۱۲، ل ۱۸۱_۱۹۴. ئاراس فەرىق زەینەل: مێژووى ئەمریکا لە كۆنەو تا ئەمرو، ۱، چاپخانەى پەيوەند، سلیمانى، ۲۰۱۰، ل ۳۵۱_۳۵۳).

(۲) كاو ھەمىن: ناسیۆنالیزمى كورد-خەبات بۆ دەولەتێكى نەتەوھى، بەراوردێك لە نیوان سى پارتدا، چاپى یەكەم، دەزگایى چاپ و بڵاوكردنەوى ئاراس، ھەولێر، ۲۰۰، ل ۴۱_۴۲.

(۳) جەمال نەبەز: دۆزى ناسیۆنالیستی كورد، ئۆتۆنۆمى یا كوردستانىكى سەربەخۆ و پروژەى چارەنوس لە ئازادیدا بۆ ئازادى، بىكەى چاپەمەنى ئازاد، سوید، ل ۷.

(۴) كامیل ژىر: كوردایەتى بىرو بزافە، ب.چ، چاپخانەى بابان، سلیمانى، ۲۰۰، ل ۷۱.

(۵) جەمال نەبەز: كاژىك لەبەر پۆشناى نیوھەكەیدا، گۆڤارى (سەكۆ)، ژ (۳)، نیسانى، ۱۹۹۹، ل ۳.

(۶) جەمال نەبەز: دۆزى ناسیۆنالیستی كورد، ل ۷.

لە ناو پراستى پەنجاكانى سەدەى بىستەمەو و بىرىكى تازە لە كوردستاندا ھاتەكايەو، كە دوایى بە "بىرى نەتەوھىي" ناسرا، لایەنگرانى ئەم بىرە، سەرھتای كارىيان بە پەرخنەگرتن لە سەر كوردایەتى كلاسىك و دەستەى وردە بورژواى كورد (چ پىبازى كوردستانى چ پىبازى ناكوردستانى) دەستپىكرد، لە بەرئەو و ئەمانە لە پىشەو و بۆ جيا كوردنەوھىيان لەو دوو پىبازەى سەرھو و بە "ھىزى سىيەم" نىو دەبران،^(۷) لە ۱۴/نيسان/۱۹۵۹^(۸) لە ژىر ناوى (كازىك) چلورەى بەست^(۹)، كازىك كورتكراوھى (كۆمەلەى نازادى و ژيانەو و يەككىتى كورد) ه^(۱۰).

(كامىل ژىر) سەبارەت بە دامەزراندنى كازىك دەلەيت: " دامەزراندنى كازىك لە شارى (بەغداد) ه، لە دوكانەكەى (بەشیر موشىر)^(۱۱) دەستپىكرد، لە دوای تاوتووى كوردنى بارودۆخى كوردستان لەو كاتەدا لە گەل (جەمال نەبەز)^(۱۲) بىرمان لە دامەزراندنى پارتىكى نەتەوھىي كوردەو"^(۱۳). دواتر پەيوەندى بە چەند

(۷) جەمال نەبەز: بىرى نەتەوھىي كوردى نە بىرى قومىەت "رۆژھەلاتى" و نە بىرى "ناسىوناللىزم" ى پۆژئاوايى، چ ۲، لە نەدەن (بەرىتانيا) ۲۰۰۲، ل ۱۳۸.

(۸) ھاوړى باخەوان : ھاوړىنامە بۆ مېژووى كورد و كوردستان، چ ۲، چاپخانەى پوون، ۲۰۰۵، ل ۴۷۳.

(۹) جەمال نەبەز: بىرى نەتەوھىي كوردى نە بىرى قومىەت "رۆژھەلاتى" و نە بىرى "ناسىوناللىزم" ى پۆژئاوايى، ل ۱۳۸.

(۱۰) بىانات سياسىة: سلسلە الوثائق الكازىكية بالغة العربية، (!)، طبع علي مطابع فرع كازىك فى اوربا، (۲۵۸۱ كرى و ۱۹۹ ميلادى، ص ۳.

(۱۱) بەشیر موشىر، لە نىوان سالانى (۱۸۸۵ _ ۱۸۸۸) لە داىكبوو، كەسايەتەكى كورد پەرەز بوو، لە سالى (۱۹۳۹) كتیبى (بەختنامە) ى (ناپلۆن پوناپەرت) ى كوردو و بە كوردى، نازناوى (مامۆستا) ى لە لایەن (بىرەمىردى) شاعىرەو پى بەخشراو، پىشەى بەرگ دووربوو، لەو كاتەدا لە بەغداد لە شەقامى پەشىد دووكانى بەرگ دوورى دەبیت، دووكانەكەى ھەك يانەيەكى روشنىرى بوو، چونكە زۆر بەى سياسەتمەدار و نووسەر و روشنىرەكانى كورد تىیدا كۆبوونەتەو، لە (۳۰/حوزەيران/۱۹۲) لە بەغداد كۆچى داىكردو، تەرمەكەى لە گورستانى (كەرخ) بە خاك دەسپىریت. (بۆ زانیارى زیاتر برۆانە: محەمەد فاتح: پەرەسەندنى ژيانى حزبەتى لە كوردستانى باشوردا، چ ۱، چاپخانەى، زانكۆى صلاحەدىن، ھولێر، ۲۰۱۴، ل ۳۵۵ _ ۳۵۶؛ ژىر: گەرە پىاو، چ ۱، ب، چ، بى، چ، ل ۱۲ _ ۱۳).

(۱۲) نووسەر و پوناكبىر (جەمالەدىن توفىق) ناسراو بە (جەمال نەبەز) لە (۱/كانوونى يەكەم/۱۹۳۳) لە شارى سلیمانى لە داىكبوو، قوناغەكانى خويندنى سەرھتایى و ناوھندى و دواناوەندى لە شارى سلیمانى خويندوو، لە سالى (۱۹۵۵) بەشى فىزىيا لە كۆلیژى پەرەردەى زانكۆى بەغداد تەواو دەكات و دەبیتە مامۆستا لە شارەكانى كەركوك و ھولێر و بەغداد و بەسەر، دوای شۆرشى ۱۴ تەمموز لە گەل كۆمەلێك مامۆستا داوى دامەزراندنى معارىفى كوردیان كوردو، يەكێكە لە دامەزىنەرانى كۆمەلەى ژيانەو و يەككىتى كورد كازىكە لە (۱۴/نيسان/۱۹۵۹) لە شارى سلیمانى دامەزرا، لە (۱۹/مىس/۱۹۲) و لآت بە جىدەھىلەت و پروو دەكاتە و لآتى سويسرا بە مەبەستى خويندنى لە خويندنى بالادا، پاشان پروو دەكاتە و لآتى ئەلمانىا، چەندىن پروانامەى زانستى بە دەست دەھىنەت، لە ۲۱/ئازار/۱۹۵ بە يارمەتى چەند ھاو بىرىكى تر (يەككىتى نەتەوھىيى خويندكارانى كورد لە ئەوروپا (نووسە) دادەمەزىنن، رۆلشى دەبیت لە دامەزراندنى پاسوك لە (۱۱/ئەیلوول/۱۹۷۵) و (خويندكارانى سويسالستى كورد) لە ئەوروپا سووكسە، لە (۱۱/ئەیلوول/۱۹۸۰)، خاوەنى چەندىن كتیب و بلاو كراوھى زانستى، چەندىن كۆر و سىمىنارى بەستوو. ئىستا لە و لآتى ئەلمانىادا دەژى. (وەرگىراو لە // پروفىسۆر جەمال نەبەز: پۆژاننى ئاوارەم لە سويسرا، چ ۱، چاپخانەى داناز، لە بلاو كراوھى بنكەى ئەدەبىي و روناكبىرى گەلاوێژە، سلیمانى، ۱۹۹۹، ل ۲۰ _ ۲۰؛ جەمال نەبەز: باسنامە، ل ۴۰ _ ۴۰؛ جەمال نەبەز: پىشخان و پاشخانەكانى كازىك/ كۆ بەرھەم، ۱۳، سلیمانى، ۲۰۱۵، ل ۳۰ _ ۹۰).

کەسیکی نەتەوەییەو کرا، کە ئەوانیش بریتی بوون لە (ئەحمەد هەردی^(۱۴)، عەبدولاً جەوهر^(۱۵)، ئیحسان فواد^(۱۶))، فەریدون علی ئەمین^(۱۷)،

(۱۳) چاوپێکەوتن لەگەڵ (کامیل ژیر)، سلیمانی، ۲۰۱۴/۱/۸. (کامیل نیزامەدین جەلال نازناوی (ژیر) ۵، لە (۲۰/کانوونی یەکەم/۱۹۳۴) لە سلیمانی لە دایکبوو، لە نیوان سالانی (۱۹۴۸-۱۹۵۸) ئەندامی حزبی شیوعی عێراقی بوو، لە سالێ (۱۹۵۷-۱۹۵۸) سەرپەرشتیاری گۆقاری (هیوا) بوو، لە نیوان سالانی (۱۹۷۴-۱۹۷۵) دادوهر و پشکنەری شۆرشێ ئەیلول بوو، دەرچووی کۆلیژی مافە(حقوق) لە بەغداد، دوو برۆنامە لە بۆاری کارگیریدا وەرگرتوو لە بەغداد، خاوەنی سی برۆنامە پڕۆژینانە لە بۆاری پوشتنیدا، یەکێک بوو لە ئەندامانی دەستە دامەزێنەری کارێک، پەيوەندی نەینی هەبوو لەگەڵ پاسوکدا، دواي پاپەڕین دەبیته سەرپەرشتیاری پۆژنامە(سەر بەخۆیی)، کە ئورگانی پاسوک بوو لە سالانی (۱۹۹۱-۱۹۹۳) دەر دەچوو، خاوەنی چەندین کتیبی لە بۆارەکانی (هونەری، هزری، رامیاری)، لە ئیستادا سەرۆکی کۆنگرە نیشتمانی کوردستانە/سەرکردایەتی باشوورە. نیستا لە شاری سلیمانی دەژی.

(۱۴) ئەحمەد هەردی، شاعیر و نووسەری کورد، لە سالێ ۱۹۲۲ لە شاری سلیمانی لە دایکبوو، لە سالێ (۱۹۴۱) بوو تە مامۆستا لە قوتابخانە سەرەتاییەکاندا، یەکێک بوو لە دەستە دامەزێنەری (کارێک) کە (۱۴/نیسان/۱۹۵۹) لە شاری سلیمانی، کە لە مالهەمی خۆیدا بپاری لە دامەزراندنی درا، بەشداری شۆرشێ ئەیلوولی کردوو، لە سالێ ۱۹ لە لایەن دەزگای سیخوپی (ساواک) هەو لەسەردەشت دەستگیر دەکرێت، دواي نازاندکردنیدا دەگەرێتەو بۆ باشوری کوردستان، پاش پێکەوتنامە (۱۱/ئازار/۱۹۷۰) لە نیوان سالانی (۱۹۷۳-۱۹۷۴) لە کۆلیژی ئادابی زانکۆی سلیمانی بە شیوەی وانەبیژ مامۆستا بوو، لە سالێ (۱۹۷۴) پەيوەندی کردوو بە شۆرشێ ئەیلوولەو، لە سالێ (۱۹۸۸) پەيوەندی بە شۆرشێ کوردستانەو کردوو، بۆ ماوەیەک بوو تە سکریتیری پاسوک، لە سالێ (۱۹۸۹) وازی لە پاسوک هیناوه و هە کەسیکی سەر بەخۆ ماوە تەو، خاوەنی چەندین بەرھەمی زانستی و ئەدەبییە، لە (۲۹/تشرینی یەکەم/۲۰۰) لە شاری سلیمانی کۆچی دواي کردوو. (بۆ زانیاری زیاتر برۆانە // هاورێ باخەوان: پاسوکنامە _ وەشانێ، ۱، ۲۰۱۵، ل ۱۲).

(۱۵) نووسەر و پڕوناکی و سیاسەتمەدار (عەبدوللاً توفیق ناغای جەوهر سلیمان ناغای میوڵییە) لە سالێ (۱۹۲۰) لە ناوایی (میوڵی) لە ناوچە قەرەداغ لە دایکبوو، پاشان بۆ تەواوکردنی خۆیندنی دواناوەندی لە سالێ (۱۹۳۷) دەچیتە شاری کەرکوک، هەر لەو سالەدا لەگەڵ هەر یەک لە (دنداری شاعیر و نوری شاوھیس) و چەند کەسیکی تر (کۆمەلە ی دارکەری) قوتابیان دادەمەزێنن، یەکێک دەبیته دامەزێنەری کارێک لە (۱۴/نیسان/۱۹۵۹) لە شاری سلیمانی، چەندین نووسینی لە گۆقارەکانی (گەلوێژ، ژین) بە ناوەکانی (ع. چالاک) و (جیم) و (ع. جەوهر) بئاو کردوو تەو، خاوەنی چەندین بەرھەمی ئەدەبییە، لە (۱/حوزەیران/۱۹۸۲) بە هۆی نەخوشییەو لە شاری سلیمانی کۆچی دواي دەکات. (وەرگیراوه // جەلال حاجی دەرویش: عەبدوللاً جەوهر کییە، گۆقاری (پۆقار)، ژ (۷۴)، دەزگای چاپ و پەخشێ سەردەم، ئایاری ۲۰۱۳، ل ۸ _ (۱۱).

(۱۶) نووسەر و ئەکادیمیست، ناوی تەواوی (ئیحسان کەریم حەمە بەگی قادر پاشا) یە بە (ئیحسان فواد) ناسراوه، لە (۲۲/ئاب/۱۹۳۵) لە شاری هەولێر لە دایکبوو، لە سالێ (۱۹۵۳) لە خانە مامۆستایانی بالاً لە بەشی ئینگلیزی وەر دەگیرێت. پاش تەواوکردنی لە سالێ (۱۹۵۷) دەبیته مامۆستای ئینگلیزی، یەکێک بوو لە دامەزێنەری کارێک لە (۱۴/نیسان/۱۹۵۹) لە شاری سلیمانی، لە سالێ (۱۹۹۱) بە مەبەستی خۆیندن دەپواتە یەکیتی سۆقیەت لە شاری مۆسکو دەست بە خۆیندن لە خۆیندنی بالاً دەکات، پۆلیکی بەرچاو لە دامەزراندنی بەشی کوردی رادیوی مۆسکو دەبینیت، پاش تەواوکردنی خۆیندنی بالاً لە سالێ (۱۹۷) دەگەرێتەو عێراق و دەبیته سەرۆک بەشی زمانی کوردی لە بەغداد، لە سالێ (۱۹۷۰) دەبیته بەرپۆبەری گشتی پوشتنیری کوردی لە شاری بەغداد، پاش پاپەڕینی نازاری (۱۹۹۱) دەگەرێتەو شاری سلیمانی، دەبیته مامۆستا لە زانکۆی سلیمانی، خاوەن چەندین بەرھەمی وێژەیی و لیکۆلینەوێ زانستی یە، لە (۲/حوزەیران/۲۰۰۸)، لە شاری سلیمانی کۆچی دواي دەکات و لە گردی شیخ محی الدین بە خاک دەسپێرێت. (وەرگیراوه

فايق عارف^(۱۸)، دواى چەندىن كۆبوونەو و سەرئەنجام لە ۱۴/نيسان/۱۹۵۹^(۱۹)، لە شارى سلېمانى برپارى دامەزارندى پارتىكى نەتەووى درا^(۲۰). بەم پىيەش دامەزىنەرانى كاژىك برىتى بوون لە (جەمال نەبەز، كامىل ژىر، ئەحمەد هەردى، عەبدولأ جەوهر، ئىحسان فواد، فەرىدون على ئەمىن، فايق عارف)^(۲۱) دامەزىنەرانى زياتر ئەدىب و نوسەرو شاعىر و بوون، پىشتەر هەريەكە لە مانە سەر بە حزبى (شىوعى يان پارتى) بوون^(۲۲)، ئەم رىكخراووش هەشت مانگ دواى پروخاندنى دەسەلاتى پاشايەتى لە عىراقدا دروستبوو، چونكە پروخاندنى پزىمى پاشايەتى بارودوخىكى نووى هينابووه ئاراه^(۲۳) نەووش سەرھەلدانى تەوژمى بىرى نەتەووى عەرەبى بەتايبەتى (ناصرىت) و (بەسىزم) لە ناوچەكەدا^(۲۴)، دەرکەوتنى شەپولى چەپى عەقلى داگىرکەرچىتنى لايەنگىرى و بۆ عىراقچىتى و بەكەم

لە // كۆرى سەرەخۆى كوردستان بئاوكراوو يەك لە سالىادى كۆچى دواى دكتور ئىحسان فواد دا، نامادە كردنى: عبدالقادر شكاك، عوسمان عبدالرحمن، فەيسەل محەمەد، گوڤارى (ماديا)، ژ (۹-۱۰)، سالى چوارەم، حوزەيرانى ۲۰۰۸ل (۱۰۵).

^(۱۷) فەرىدون على ئەمىن نووسەر و روناكبير لە (۲۹/شوبات/۱۹۳۳)، لە شارى سلېمانى لە بنەمالە يەكى ناسراو لە دايكبووه، لە سالى ۱۹۵۳ خویندى (خانەى مامۆستايان) لە بەغداد تەواوكردووه، پاش تەواوكردى دەبىتە مامۆستا لە شارباژىر و سلېمانى و چوارتا، يەككە دەبىت لە دەستەى دامەزىنەرى كاژىك لە ۱۴/نيسان/۱۹۵۹ لە شارى سلېمانى، لە نىوان سالانى ۱۹۲ تا هەرەسى شوڤشى ئەيلول دەبىتە پىشمەرگە لە شوڤشى ئەيلول و يەككە دەبىت لە دەستەى دامەزىنەرانى يەكئىتى نوسەرانى كورد و ئەندامى كاراى كۆمەلەى رۆشنىرى كورد دەبىت، لە سالى (۱۹۷۵) بەكالورىس لە سەرپەرشتى پەرورەدە لە زانكۆى مستنسىرى بە دەستەهينىت و دەبىتە سەرپەرشتكارى لىكولئىنەووى زانستى، لە سالى (۱۹۸۲) خانەنشىن دەبىت، لە نىوان سالانى (۱۹۸۵-۱۹۸۹) دەبىتە مامۆستا لە بەشى كوردى كۆليژى پەرورەدى زانكۆى بەغداد، خاوەن چەندىن نوسىن و لىكولئىنەووى زانستى. لە رۆژى (۲۵/تشرىنى دووهم/۱۹۹۱) بە هوى نەخوشى لە شارى بەغداد كۆچى دواى دەكات، لە سەر داخوازى خۆى لە گردى سەيوان لە شارى سلېمانى سپاردەى خاك دەرگىت. (وەرگىراوه لە // گوڤارى خویندى كارى كورد: يادى كەلە مرويهكى، شاعىر و ئەدىب و رەخنەگر و مامۆستا فەرىدون على ئەمىن، ژ (۲)، گەلاويزى ۱۹۹۸، ل (۴-۴).

^(۱۸) فايق عارف رەسول لە سالى (۱۹۳۳) لە گەرەكى سەرشەقام لە شارى سلېمانى لە دايكبووه، خویندى سەرەتايى و ناوهندى و دواناوهندى لە شارى سلېمانى تەواوكردووه، لە سالى (۱۹۵۰-۱۹۵۱) خانەى مامۆستايان (بەشى كىميا) لە زانكۆى بەغداد تەواوكردووه، پاشان لە شارى سلېمانى بوو تە مامۆستا، بۆ ماو يەك لە زانكۆى سلېمانى لە بەشى كىميا وانەى وتوووتەو، لە سالى (۱۹۴۸) بوو تە ئەندام لە رىكخستەكاتى (پاتى ديموكراتى كوردستانى - عىراق)، يەككە دەبىت لە دەستەى دامەزىنەرى كاژىك لە (۱۴/نيسان/۱۹۵۹) لە شارى سلېمانى، ئىستا لە شارى سلېمانى دەژى. (وەرگىراوه لە // چاوپىكەوتن لە گەل فايق عارف لە رىگەى پەيوەندى تەلەفونەو، ۲۵/۱۰/۲۰۱۵)

^(۱۹) هەلۆ بەرزنجى: پرسىارەكان هيشتا تىنووى وەلامن، ل (۴، ۳).

^(۲۰) جمال نىز: المستضعفون الكورد وا اخوانهم المسلمون، الطبعة الثانية، السليمانية - جنوب كوردستان، ۲۰۰، ص ۱۵۲.

^(۲۱) هەلۆ بەرزنجى: پرسىارەكان هيشتا تىنووى وەلامن، ل (۳، ۳).

^(۲۲) نامەى نازاد مستەفا بۆ شىخ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە: بۆ دەقى نامەكە پروانە // بەلگە نامەى ژمارە (۱) لە پاشكۆى بەلگە نامەكان، ل (172-175).

^(۲۳) عەتا قەرەداخى: ناسيوناليزمى كوردى، بەرگى دووهم، چاپى، يەكەم، چاپخانەى، چوارچرا، سلېمانى، ۲۰۱۴، ل ۲۱.

^(۲۴) نامەى نازاد مستەفا بۆ شىخ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە: بۆ دەقى نامەكە پروانە بەلگە نامەى ژمارە (۱).

زانینی کوردبوون و په تکرده وهی جوگرافیای کوردستان، وه ک دیاردهیه کی زهق له و کاته دا سهریه له دابوو، کاژیک وه کاردانه وهیه که له و سهرده مه دا رسکا^(۳۰). هه رچه نده له سهره تادا چه ندین ناو له لایه ن هاویرانه وه پیشنیازکرا بو کومه له که، وه ک (حزبی نه ته وهی کورد، حزبی پزگاری، حزبی سهره خوئی)، به لام هیچ له و ناوانه په سه ند نه کرا، تا له کو تایدا (کومه له ی ئازادی و ژیا نه وهی یه کی تی کورد- کاژیک) په سه ند کرا^(۳۱).

(کاژیک) وه ک له نیوه کهیدا دیاره، پارت نه بوو، به لکو "کومه له یه ک" بوو، بو گه شه دان به بیرى نه ته وهی و ئازادی و یه کی تی و یه کسانى کورد تی ده کو ش^(۳۲)، و اتا په یوه ندییه کی دلخوازانه بوو له نیوان که سانیکدا، که خو یان به هاویری یه ک ده زانی ته نانه ت وشه ی (هاویر) هه ر له لایه ن کاژیکه وه داهینرا له جیاتی وشه ی ئەندام، که بو په یوه ندیاری تی حزب به کار ده هی نرا^(۳۳).

هاتنه کایه ی بیرى ئازادی و یه کسانى له کوردستانى کی له بارى نه ریتی کومه لایه تییه وه، ده ره گانه وه پیا و فه رمانى دواکه و تو بوو، له باره ی پزیمى سیاسیشه وه داگیرکرا و له ت له تکراری بی داموده زگای ده ول ته تی سهره خو بوو^(۳۴). دامه زاندى کاژیکیش له و کاته دا ته نیا خواستی چه ند که سی ک نه بوو، به لکو پیوستییه کی میژووی بوو^(۳۵)، چونکه له و کاته دا بو شاییه کی هزیی نه ته وهی له کوردستاندا هه بوو^(۳۶)، هه رچه نده له و کاته دا (پ.د.ک، حشع) هه بوون، به لام (پ.د.ک) داواى ئوتونومی بو کوردستان ده کرد (حشع) عیراقچیتى ده کرد^(۳۷)، بو یه (کومه له ی ئازادی و ژیا نه وه و یه کی تی کورد- کاژیک^(۳۸)) به دروشمی (کوردستان بو کورد، یه کسانى بو گه ل) هاته گو ره پانی خه بات^(۳۹)، مه به ستیش له

^(۳۰) نزار: کاژیک (۱۹۵۹ - ۱۹۷۵) په وتى بیرى کوردستانى. د ژایه تی سنوره ده سکرده کان و ملامانى له گه ل مارکسییه کان، ل ۲.

^(۳۱) عبدالقادر شکاک، کورد له میژووی پووداوه کانی سهرده مه دا ۱۹۳۰-۱۹۱، چ ۱، ده زگای روشنییری جه مال عیرقان، سلیمانى، ۲۰۱۴. ل ۱.

^(۳۲) بانگه وازیک بو کارا کورده وهی کومه له ی ئازادی و ژیا نه وهی یه کی تی کورد (کاژیک)، HTTP: KURDI PEDIA.IINFO

^(۳۳) جه مال نه به ن: کاژیک له به ر روشنایى نیوه کهیدا، ل ۳.

^(۳۴) جه مال نه به ن: هه ندی له کی شه بنه ره تییه کانی قوتابخانه ی کوردی سو سیالیزم، ب ۱، ب، چ، چاپه مه نی ئازاد، سوید، ۱۹۸۴، ل ۷.

^(۳۵) هاویر (رسول): به یادى روژی پیروزه وه، (بانگی کاژیک)، ژ (۱)، ۱۴ انیسانى ۱۹۸.

^(۳۶) په و: له که ناری دانوبه وه بو خره ی ناو زهنگ، راستکردنه وهیه کی په خه گرانیه له کتیبه که ی کاک نه وشیروان مسته فا، گو قاری (خویندکاری کورد)، ژ (۲۴ و ۲۵)، ۱۹۹۷، ل ۱۱۴.

^(۳۷) به ریویه رایتی کاژیک (تشرینی دووه می ۱۹۱): ئامانجه کانی کاژیک و شیوه ی هی نانه دی ئه و ئامانجه، بانگی کاژیک، ژماره ۵، ۱۰ ئۆکتوبری ۱۹۸.

^(۳۸) "کومه له ی ئازادی و ژیا نه وه و یه کی تی کورد" و اته ((ئازادی)) پی ش هه موو شتیکی دی ده خست، مه به ستیش له ((ئازادی)) ئه و بیریه که بو ((یه کسانى کومه له گه)) له کاردایه، ئه و جا باسی ((ژیا نه وه)) ی ده کرد، که مه به ستیش له مه ((هوشیاری و تیگه یشتنى ته وای تاکه تاکه ی خه لکه که یه له دورییه ژیا رییه کانی کومه له گه)) ئه م ((هوشیاری و تیگه یشتنه)) ش ته نی له ((کومه له گه یه کی ئازادی و یه کسانى)) دا، که ئه و ده مه ی ده قی راسته قینه ی خو ی ده گرت، چونکه

(كوردستان بۆ كورد) واتە سەرورەيى نەتەوەيى كورد بە سەر كوردستانەو لەجياتى داگيركەران، (يەكسانى بۆ گەل) واتە گۆرپىنى كۆمەلگەي كوردستان لە كۆمەلگەيەكى نايبەكسانىيى ئاغا و مسكينيەو بۆ ھاوونيشتمانىيەكى يەكسان لە دەسەلاتدا^(۳۵). خەباتيشى لەپيئاو سەرەخويى كوردستاندا بوو^(۳۶)، لەگەل ئەمەشدا ئامانجى كاژيك تەنھا گەيشتن بە دەولەتى سەرەخويى كوردستان نەبوو، بە لكو ھەلگيرانەو ھەي كۆمەلگەي كورديش بوو، لە كۆمەلگەيەكى دەرەبەگى و باوك فرمانى و چينايەتییەو بۆ كۆمەلگەيەكى نەتەوەيى و يەكسان، واتە لايەنى ناسيونال و لايەنى كۆمەلەيەتى سۆسيالى پيئەو ھەي^(۳۷). كاژيك بنچينەي بيروباو ھەي و ھەلسەفەكەي^(۳۸).

لە (كاژيك نامەدا)^(۳۹) دابەزاندا، بۆ يەكەم جار بيري نەتەوەيى ھەك ھەلسەفەيەك ھيئايبە مەيدان^(۴۰)، ھەلسەفەكەي بە "بيري نەتەوەيى" يان "قوتابخانەي كوردىي سۆسياليزم" دەستنيشانكرد^(۴۱)، بەوجۆرە (كاژيك نامە) بوو بە يەكەم كتيبي ھەلسەفەي نوسراوي كوردايەتییەلە ميژووي كوردا^(۴۲). بەمەش توانى زياتر بيروباو ھەي نەتەوەيى لەنيو كوردا بلاوبكاتەو^(۴۳).

كاژيك بنچينەي ھەزرى "بيري نەتەوەيى" يان "قوتابخانەي كوردىي سۆسياليزم" ي لەسەر بنەماي كەلتورى كۆنى كورد، بەتايبەتى لەسەر بناغەي يەككىتى سيكوچكەي "نيبەتى باش، دەرپرین باش، كوردەو ھەي باش" دامەزراندا، ئەمەش بۆ يەكەم جار پەيامبەر و ھەيلەسوفى پوژھەلات

((يەككىتى راستەقینە)) ھەر لە ((كۆمەلگەيەكى يەكسان)) دادیتە دى. (بۆ زانیاری زیاتر بروانە // جەمال نەبەز: بیری نەتەوەيى كوردی، ل ۱۴۱).

^(۳۴) كاژيكنامە، ل ۱.

^(۳۵) جەمال نەبەز: كاژيك پيشخان و پاشخانەكانى، ل ۵.

^(۳۶) م. سلام ناوخوش: گوتارى ناسيوناليسىتى كوردى، گوڤارى (ميژوو)، ژ (۱)، زستانى ۲۰۰۷، ل ۳۲.

^(۳۷) گوڤارى نيوھند: ديمايەيەكى جەمال نەبەز، سالى چوارەم، شوباتى ۲۰۰۸، ل ۸.

^(۳۸) ھاوبير (رسول): بە يادى رۆژى پيرۆزەو، بانگى كاژيك، ژ (۱)، ۱۴ نيسانى ۱۹۹۸، ل ۱.

^(۳۹) كاژيك نامە، يەكەمىن بلاوكرادى كاژيك بۆ، لە سالى (۱۹۱) لەلايەن دەستەي دامەزنيەرانى كاژيكەو نووسراوتەو، كە تييدا ميژووي كورد و كوردستانى تييدا نووسراو. ھەلسەفەي كاژيكى تييدا پرون كوردەتەو، سەرەپاي ئەو ھەي بيروبوچوونى كاژيك سەبارەت بە دەولەت و حزبەكانى ئەو كاتە كوردستان و ستراتيجى كاژيك تييدا پروونكرادەتەو، لە سالى ۱۹۸ ھەنديشتى تييدا زيادكرادە، پاشن ھەك خوي ليكرادەتەو، سالى (۱۹۷۱) لەلايەن (جەمال نەبەز) ھەو ھەركيردراو ھەتە سەر زمانى ھەربى. (بۆ زانیاری زیاتر بروانە // كاژيك نامە، ھەلسەفەي كاژيك لە چەند ديژيكتدا، چ ۲، چاپخانەي دەزگای كاژيك لە ئەورپا، ۱۹۸.؛ وتويژ لەگەل كاميل ژير، تەلەفزيونى پروداو، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴.؛ بى نوسەر: مژدەي بە چاپ گەياندەنەو ھەي كاژيكنامەي پيرون، بانگى كاژيك، ژ (۴)، ۱۸ ئابى ۱۹۹۸، ل ۱.؛ جمال نەبەز: المستضعفون الكورد وا اخوانهم المسلمون، ص ۱۵۲.؛ جەمال نەبەز: كاژيك پيشخان و پاشخانەكانى، ل ۹۸).

^(۴۰) جواد مەلا: بە بۆنەي تيپەپيونى چل سال بەسەر دامەزراندنى كاژيك، گوڤارى (سەكو)، ژ (۳۰)، نيسانى ۱۹۹۹، ل ۳.

^(۴۱) جەمال نەبەز: بيري نەتەوەيى كوردى نە بيري قەوميەت "رۆژھەلاتى" و نەبيري "ناسيوناليزم" ي پوژئاواييە، ل ۱۳۸.

^(۴۲) چاوپيئەوتن لەگەل (فەرھاد عبدالحميد) پەھلەوان، سليمانى، ۷/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴.

^(۴۳) بروسكە ئيبراھيم: لە بيرەو ھەي چل سالەي دامەزراندنى كاژيكدا، گوڤارى، (سەكو)، ژ (۳۰)، نيسانى ۱۹۹۹، ل ۳.

(زهردهشت^(٤٤)) خستویه تیه پروو، کاتیک "بیری باش، وتهی باش، کردهوی باش" ی پیکه وه به ست و به یه که یه کی له یه کجیا نه کراوه داینان، هه ر بویه "قوتابخانه ی کوردی سۆسیالیزمی" "سۆسیالیزم" به " ئازادی و یه کسان، وه ک ته واکه ریییه ک "ده زانی، مرو فایه تی (واته خاوه ن بیر) له گه ل ئازادی و یه کسانیدا، به "یه کیتیییه کی سیکوچکه" داده نی، که له یه کجیا نا کرینه وه و بی یه ک نابن^(٤٥)

له م پرووه وه، کارژیک کۆمه له یه کی نه ته وه بیانه ی مرو فقه پروه ره، بو ده سه ته به رکردنی نه و مافه سروشت کرده ی کورد تیده کوشیت، دیاره نه و مافه ش ته نها به کورد ره و نابینیت، به لکو بو هه موو گه لانی دونیا به ره وای ده بینیت، بویه کارژیک به وه پهری توانایه وه پشتگیری خه باتی ئازاد یخوازی گشت گه لانی ژیر ده سه ته ده کات، به مهرجیک نه و مافه سروشتیانه یان له سه ر کورد و گه لانی دی ته واکه نه بیت، له کاتیکدا کارژیک پشتگیری خه باتی گه لانی عه ره ب له پیناوی مافی چاره نووس و ژیا نی ئازاد و یه کیتی نه ته وایه تیدا ده کات، له هه مان کاتدا دژی ئیمپریالیزمی عه ره بی ده جه نگیت^(٤٦)، کارژیک کوردستانی ته نیا به مولکی کورد ده زانی به جو ریک که ده بی کورد هه ر خو ی فه رمانه وای کوردستان بکات، داگیرکه رانی کوردستان هه مووی به یه ک چاو ته ماشا ده کرد، هه موو فه رمانه وایه کی بیگانه له کوردستاندا به داگیرکاری ده زانی^(٤٧)، نه مه ش پیچه وانه ی ورده بورژوا ی کورد بوو، که مه سه له ی کوردی له هه ر پارچه یه کی کوردستاندا به به شیک له مه سه له ی نشتیما نی نه و ده ولتانه ده زانی که کوردستانیان پیوه به سترابوو^(٤٨).

ریکخراوی نه ته وه یی کارژیک هه موو کوردستانی به سنووری چالاکییه کانی خو ی ده زانی، به و پییه ی کارژیک کوردستانی به مولکی کورد و سنووری چالاکییه کانی داده نا، به لام له سه ره تا وه به شیکی کوردستانی کرده بنکه ی ئیش کردن، تا بتوانیت به هه موو کوردستاندا په لبهاو ییت^(٤٩)، دوا ی دامه زاندنی، دهستی به بلاو کردنه وه ی په یامه که ی و په یدا کردنی نه ندام کرد^(٥٠)، نه ندامبوون له

(٤٤) (زهردهشتی کوپی پورشاسب)، له سه ده ی حه وته ی پیش زاینی له دایکبووه، له سالانی (٢٠٠ پ. ن) له کاتی بلاو کردنه وه ی ناینی زهردهشتی کوژراوه، په یامبه ری ناینی زهردهشتی بووه، خاوه نی کتییی (ناقیستا)یه، نه م ناینه یه کی ک بووه له ناینه کانی کورد له سه ره ده می ده سه لاتی ساسانی له ناوچه که دا. بنه ماکانی ناینی زهردهشتی بریتی بووه له (نییه تی باش، قسه ی باش، کردهوی باش)، بویه هه ر مرو فقی نه و سی سیفه ته باشه ی هه بی ده گاته جیهانی هه ره باش، نه ویش (به هه شت) ه. ره گه زه کانی ناینی زهردهشتی (ئاو، خاک، ناگر، هه و) بوو، بریوای به هیزی خیر وچاک (ئاهورامزدا)، هیزی شه پ و خراب (ئاهریمه ن) بووه، پی و ابووه مملانی نیوان (ئاهورامزدا) و (ئه هریمه ن) چوار قوناغ ده خایه نییت، سه ره نه نجام به سه رکه وتنی (ئاهورمزا) کو تایی دیت. (بو زانیاری زیاتر پر وانه // عه لادین سجادی: میژووی نه ده بی کورد، چ ٢، چاپی نو یی، ١٩٧١. عبدالله مبلغ نادانی: میژووی ناینی زهردهشتی، و/ وریا قانع، چ ٢، سلیمانی، ٢٠٠٢. شوان عوسمان مسته فا: کوردستان و پروسه ی به ئیسلام کردنی کورد، چ ١، چاپ و په خشی ته ما، سلیمانی ٢٠٠٢. د. فه رسه ت سه عید سو فی: کورد و کوردستان ... مشتمو مرئه فسانه و میژوو و ناین، چ ١، چاپخانه ی ره نج، ٢٠١٠).

(٤٥) جه مال نه به ز: گو فاری نشتیما ن، چ ٢، هه ولیر، ٢٠١٠، ل ٧٧_٧٧.

(٤٦) جه مال نه به ز: کوردستان و شو رشه که ی، ل ٢٢٨.

(٤٧) کارژیک نامه، ل ١٨.

(٤٨) جه مال نه به ز: بیر نه ته وه یی کوردی نه بیر قومیه ت "رۆژه لاتی" و نه بیر "ناسیونالیزم" ی رۆژئاواییه، ل ١٣٩.

(٤٩) سه رکر دایه تی کارژیک: په پره وی نیو خو ی کاتی کارژیک، کوردستان، ١٩.

(٥٠) چاوپیکه وتن له گه ل (کامیل ژیر)، سلیمانی، ٨/ کانوونی یه که م/ ٢٠١٤.

كۆمەلەكەدا يەكجار سەخت بوو، چونكە چەندىن پيوەر بۆ ئەندامبوون دانرابوو، ئەمەش واىكر دەموو كەس نەتوانىت لە كۆمەلەكەدا بىيەتە ئەندام^(۵۱)، سەرەراى ئەوئەبەشيوەيەكى زۆر نهيىنى بوو^(۵۲)، چونكە كاركردى نهيىنى يەكك بوو لە بيرەوباوەرەكانى كاژيك و ئەندامەكانى، بە شيوازىك پەيرەودەكرا، كە لە ناوچەكە نەناسرئەو^(۵۳)، پەيوەندى نىوان ئەندامەكانى لە دوو كەس تئەدەپەرى^(۵۴)، هەر كەسيكيش تەنھايەك كەسى دەناسى^(۵۵)، ئەمەش لە پيناوى پاراستنى ريزەكانى كاژيك بوو لە دژەبىر و دوژمنانى، تا نەتوانن بە ئاسانى سيخوڤرى بەسەر كاژيكەو بەكەن^(۵۶)، هەرەھا بۆ پاراستنى ئەندامەكانى بوو لە دوژمنانى سەر بەخوڤى كوردستان^(۵۷)، بۆ ئەم مەبەستەش ريكخستەكانى خوڤى بە شيوەى پلەبەندى (سەر كرايەتى گشتى، سەر كرايەتى ناوەندى ليزنەى پەيوەندى، سەر كرايەتى هەريى باشوور، لق) ديارىكر دەبوو^(۵۸).

لە ۲۷/ئازار/۱۹۴ كەلەگەل (پارتى گەل^(۵۹)) يەكيانگرت^(۶۰)، ئەمەش دوای چەندىن كۆبوونەو لە نىوان سەر كرايەتى هەر دوولادا^(۶۱)، ئەم يەكگرتنە لە ريكاي دەر كردنى بەياننامەيەكەو رەگەيەنرا^(۶۲)،

^(۵۱) بۆ زانبارى زياتر بپوانە // رەسول: چۆن هاو بىرىك بۆ كاژيك و دەست ئەهينيت، چ، چاپخانەى دام و دەزگای كاژيك _ لقى ئەوروپا، ۱۹۸. لى ۱_ ۲۴

^(۵۲) شيركو بىكەس: نووسين بە ئاوى خۆلەميش، ژياننامە و بيرەوهرى، بەرگى يەكەم، چ، چاپخانەى كارو، ۲۰۱۳، ل ۱۰۸؛ چاوپيەكتەن لەگەل (د. حسين محەمەد عەزىن)، سەليمانى، ۱۹/كانوونى دووم/۲۰۱۵؛ (حسين محەمەد عەزىن، لە سالى ۱۹۵۰ لە شاروچكەى (پيىنجوين) لە داىكبوو، قوناغەكانى خوڤىندى (سەرەتايى، ناوەندى، دواناوەندى) لە شارى سەليمانى تەواو كروو، لە سالى ۱۹۷ كۆليژى كشتوكالى لە زانكووى سەليمانى تەواو كروو، لە سالى ۱۹۸۷ دكتوراى لە كشتوكال لە (يەككىتى سوڤيەت) بە دەستەپيناو، لە سالى ۱۹۷۰ بوته ئەندام لە كاژيك، رۆلى هەبوو لە دامەزراندنى پاسوكدا، لە سالى ۱۹۸۱ بە يەكجارى وازى لە سياست هيناو، ۴۰ ناميلكەو پەرتوكى بئاو كراوى هەيە، ئىستا لە شارى سەليمانى دەژى).

^(۵۳) هاورى باخەوان: ئالاي كورد، كورته ليكولينەو يەككى ميژوويى. كۆمەلەيەتى. رامبارى، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سەليمانى، ۲۰۰۱، لى ۱۴۷_ ۱۴۸.

^(۵۴) د. عەبدوللا ئاگرين: س، پ، ل ۱۳۵.

^(۵۵) جەمال نەبەز: كاژيك پيشخان و پاشخانەكانى، ل ۱۲.

^(۵۶) ه، س، ل ۷.

^(۵۷) گفنگوكردن لەگەل (جەواد مەلا) لە لە ريكاي پۇستى ئەليكترونييهو، ۲۰۱۴/۱۲/۱۲؛ (جەواد مەلا: لە سالى ۱۹۴ لە شارى (دیمەشق) ياپتەختى و ئاتى سوریا لە داىكبوو، لە سالى (۱۹۴_ ۱۹۹) ئەندامى سەر كرايەتى پارتى ديموكراتى كورد بوو لە پوژئاواى كوردستان، هاو بىر بوو لە ريزى ريكخستەكانى كاژيك، لە سالى (۱۹۷_ ۱۹۸)، ئەندامى سەر كرايەتى پاسوك بوو، چەندىن بەرھەمى نووسينى هەيە، سەرۆكى كۆنگرەى نشتيمانى كوردستان بوو لە دەروەى و ئات، ئىستا لە دەروەى و ئات دەژى. (وەرگىراو لە // گوڤارى هاو بىر، ژ (۱)، ۲۰۰۲/۳/۵، ل ۱۱).

^(۵۸) نازاد مستەفا: هيىنديك بيرەوهرى رۇژانى كاژيك ۱۹۸۵، چ، ل ۲۳.

^(۵۹) پارتى گەل، لە سالى (۱۹۲) لە لايەن هەر يەكە لە (محەمەد هەرسين، حمە عەزىز(خالە حمە) لە سەليمانى دامەزرا، پارتىكى نەتەوہيى بوو، چەند ريكخراويكى وەك (يەككىتى لاوانى كورد، يەككىتى قوتابيانى نەتەوہيى كورد) هەبوو، لەگەل يەكگرتنەى لەگەل كاژيكدا كوتايى بە پارتى گەل هات. (بۆ زانبارى زياتر بپوانە // نامەى نازاد مستەفا بۆ شەيخ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە؛ بۆ دەقى نامەكە بپوانە // بەلگەنامەى ژمارە (۱). د. عەبدوللا ئاگرين: س، پ،

له ژیر دروشمی (کوردستان بۆ کورد، یه کسانى بۆ گهل) دريژهيان به خهبات دا^(٦٣). ئەم يه کگرتنه بوو به هوکاريک بۆ زياتر دهرکردنى ناوبانگى کارتيک لهو کاته دا^(٦٤)، چونکه تهواوى ئەندامان و لايهنگران و پيکستنهکانى پارتى گهل بوون به بهشيک له کارتيک^(٦٥)، بهم هويه شهوه چالاکيهکانى کارتيک زياديکرد، ئەمه وايکرد، حکومهتى ئەو کاتهى عيراق زانبارى له بارهى ناو و ستراتيجى کارتيکهوه دستبکەويت^(٦٦).

ئەگەر سهرنجى ههر دوو دروشمهکەى کارتيک بدهين، ئەوا به جوړيک له جوړهکانى بهشيک له بنه ماکانى گوتارى نه ته وهى يان ناسيوناليزمى کوردى تيدايه، به لام نه توانيى کارکردن بۆ ئەوهى ئەو دروشمانه بنه گوههري بهرنامهى بزوتنه وهى نه ته وايهتى کوردى و مانه وهى کارتيک له رووبه پيکى تهسكى ژيانى سياسى و کۆمهلايهتى له کومه لگاي کورديدا، له ناستى يه که مدا، که ده لايىت (کوردستان بۆ کورد)، له برى بوون به خاوهنى جه ماوه، کارتيکى فريداوه ته رووبه رى گۆشه گيرييه وه، له ناستى دووه مدا، که ده لايىت (يه کسانى بۆ گهل)، خهسلهتى ته نيا، قسه و قسه کردنى به خشيوه ته بهرنامهى کارتيک^(٦٧). ههر چه نده چه ندين ريکخراوى وهک (يه کيتى قوتابيانى نه ته وهى کورد، يه کيتى لاوانى نه ته وهى کورد، يه کيتى نافرته تانى نه ته وهى کورد)^(٦٨) و چه ندين بلاوکراوهى تايبهتى به خوى هه بوو وهک

ل ٢٨.٤ چاوپيکته وتنه له گهل محهمد عهزىز (خاله حمه)، سليمانى، ٢٨/شوبات/٢٠١٥.؛ (محهمد عهزىز ناسراو به خاله حمه له سالى ١٩٣٢) له گهرهکى چوارباخ له شارى سليمانى له دايکبووه، له ١٨/حوزهيران/١٩٤٧ تيکهل به کارى سياسى ده بىت، له سالى ١٩٢٢) به هاوکارى (محهمد ههرسين) پارتى گهل دادمه زرينن، پاش يه کگرتنى پارتى گهل له گهل (کارتيک) ده بىته هاوبرى کارتيک، به شدارى شوڤشى ئەيلوولى کردووه، چه ندين پلهى ليپرسراويى وهرگرتووه، که سىکى نزيکى مستهفا بارزاني بووه. (وهرگيراوه له // ته له فزيوونى رووداو: بهرنامهى په نجه مور، چاوپيکته وتن له گهل محهمد عهزىز (خاله حمه)، ٤/تشرىنى دووه م/٢٠١٤).

(٦٠) حه ميد گهردى: پوختهى ميژوونامه، چ ١، هه وليز، ٢٠٠٤، ل ٤٩.

(٦١) چاوپيکته وتن له گهل حمه عهزىز (خاله حمه)، سليمانى، ٢٨/شوبات/٢٠١٥.

(٦٢) د. عهبدو لالا ناگرين: س، پ، ل ٣٨.

(٦٣) حه مەى عهزىز (خاله حمه): بيره وهى ناوپيک له رابردوويه کى نزيک، گوڤارى (باسکار)، ٣، ١٩٩٩، ل ٨٢.

(٦٤) نامهى نازاد مستهفا بۆ شيخ محهمد شاکه لى، پايزى ١٩٨، مالومه: بۆ دهقى نامه که پروانه // به لگه نامهى ژماره (١).

(٦٥) له تيف قهرداخى، سيمای شهيد محهمد دهر وپيش نادر له ناگرى زه مبوردا، چ ١، دهوک، ١٩٩٥، ل ٣٣٣_٣٣٤.

(٦٦) نامهى مديرية امن منطقه السليمانية - القلم السرى - العدد/ق.س/٩٨، ٢٩/٨/١٩٤، الى متصرف لواء السليمانية. بۆ دهقى نامه که پروانه // د. عبدالفتاح على يي بوتانى: وثائق عن الحركة القومية الكردية التحررية، ملاحظات تاريخية و دراسات اولية، مطبعة اربيل، ٢٠٠١، ص ٥٢٠_٥٢١.

(٦٧) عهتا قهره داخى، س، پ، ل ٢٢٥.

(٦٨) چاوپيکته وتن له گهل فههاد عبدالحميد (په هله وان)، سليمانى، ٧/كانونى يه که م/٢٠١٤. (فههاد عبدالحميد، له سالى ١٩٤٥) له سليمانى له دايکبووه، تهواوى قوناغهکانى خویندى له سليمانى تهواو کردووه، له سالى ١٩٧٥) کوليجى کشتوکال زانکوى سليمانى تهواو کردووه، ئەندام بووه له پريزهکانى پارتى ديموکراتى کوردستانى عيراق، به شدارى له شوڤشى ئەيلولدا کردووه، له سالى ١٩٧١) بووه ته ئەندام له کارتيک، به شدارى يه که مين کونفراسى کارتيکى له شارى (نه غده) له سالى ١٩٧٤) کردووه، له دواى دروستبوونى پاسوک له (١١/ئەيلوول/١٩٧٥)، بووه ته ئەندامى سه رکردايهتى پاسوک، پۆلى بهرچاوى هه بووه له پريزهکانى پاسوکدا، ئيستا له شارى سليمانى ده ژى).

(نەوھى كورد^(۶۹))، (چراى كوردستان^(۷۰)) (بانگى كاژىك^(۷۱))، لە گەل چەندىن كتيب و نامىلكە، بەلام بلاوكراوھكانى بە شىوھىەكى زور نھىنى بوو، تەنھا لە لاىەن ئەندامەكانىيەوھ دەبىنرا^(۷۲)، ئەمەش واىكرد شىوھى خەباتيان زياتر خەباتى ژىر زەمىنى بىت^(۷۳)، ھەر لە شارى سلیمانى قەتیس بىت و نەچىتە ناوچەكانى تری كوردستان^(۷۴)، دەكرىت بوترىت بەھوى كارکردن بە شىوھىەكى نھىنى و نەبوونی پىكستنىكى چالاك و نەبوونی ھاویر لە ناوچەكانى تری كوردستان، كاژىك نەیتوانىوھ لە ناوچەكانى تر كوردستاندا گەشە بە رىكخراوھكەى بدات و كار بو بەدیهىنانى ئامانجەكەى بكات.

پروژەى كاژىك تەنیا نووسراوى نىو بەرنامە و پروگرامى پارتىك و قسەى سەرزارى ئەندامان و لاىەنگرانى بوو. ئەوانىش لە ھىچ قوناغىكدا لە پروى چوئىتى و چەندىتەوھ نەگەيشتووتە ئاستىك لەسەر پانتايىھەكى فراوان ئامادە بوونىكى ديارى ھەبىت^(۷۵)، بە درىژاى مىژووى ئەو رىكخراوھ نەیتوانىوھ بە شىوھىەكى سەربەخۆ ھەنگاو بو بە دىھىنانى ستراتىژى خوى بنى^(۷۶)، لە بەر ئەوھى سەركرداىەتى كاژىك لە ئاستى بەرپرسىارتىيدا نەبوون، بە درىژاى تەمەنى كاژىك نەیان توانىوھ گونگرەيەك بەستەن، تا پەپرەوھ پروگرامى نىوخۆ و بارەگا و سەركرداىەتییەكى ھەلبژىردراوى ھەبىت^(۷۷). ھەرچەندە عەبدووللا ئاگرىن دەلىت: " پاش يەكگرتنى (كاژىك، پارتى گەل) لە پوژى پىنج شەممە ۲۵/مايس/۱۹۷۲ يەكەم كۆنگرەى خوى لە شارى سلیمانى لە مالى (كامىل ژىر) بە ئامادە بوونی ھەر يەكە لە (ئەحمەد ھەردى، كامىل ژىر، عەبدووللا ئاگرىن، فايەق عارف، محەمەد مەجىد ئەسلان، فەتاح عەبدوولرەزاق، حمە على فەرەج) بەست، دواى تاوتووىكردنى بارودووخى ئەوكاتەى كاژىك و پەوشى

(^{۶۹}) گوفارى نەوھى كورد: زمانحالى رىكخراوى (يەككىتى قوتابىانى نەتەوھى كورد) بوو، ئامانجى (خویندەنەوارىيەكى كوردى و پەروەردەيەكى نەتەوھى) بوو، بە شىوھىەكى دەستنووس چەندىن ژمارەى لە سلیمانى لى دەرچوو، يەكەمىن ژمارەى كە لە ۱/۸/۱۹۵ دەچوو و (۵) لە (۲/ تشرىنى يەكەمى/ ۱۹) دەرچوو، ئەم ژمارانە لای تويزەر دەستدەكەوئت.

(^{۷۰}) گوفارى چراى كوردستان، زمانحالى (يەككىتى لاوانى نەتەوھى كورد) بوو، چەندىن ژمارەى بە شىوھىەكى دەستنووس لە شارى سلیمانى لىدەرچوو. (ژ) (۲) لە (۲/ شوبات/ ۱۹) دەرچوو و لای تويزەر ھەيە. عەبدووللا ئاگرىن ئاماژە بەو دەكات ئەم بلاوكراوھىە چەندىن ژمارەى لىدەرچوو، لە كوتايى مانگى تشرىنى دووھى سالى (۱۹) ھوھ دەرچوو. (وەرگىراوھ لە عەبدووللا ئاگرىن: س، پ، ۱۵۲).

(^{۷۱}) بانگى كاژىك، پوژنامەيەكى كاژىك بوو، فەلسەفەى بىروباوھرى حزبى "كاژىك"ى بلاو دەكردەوھ، دامودەنگاكانى "كاژىك" ئەو ھورپا دەرىدەكرد، (ژ) (۱) لە (۱۴/ نىسان/ ۱۹۸) لە سالىداى دامەزراندنى كاژىك دەرچوو، لە لاىەن جەمال نەبەز دەردەكرا. ژمارەى (۵) لە ۱۰/ ئاب/ ۱۹۸ دەرچوو، (وەرگىراوھ // (بانگى كاژىك)، (ژ) (۱)، (۱۴/ نىسان/ ۱۹۸).؛ (بانگى كاژىك) (۵) (۱۰/ ئاب/ ۱۹۸).؛ ئەم ژمارانە لای تويزەر دەستدەكەوئت.؛ (وەرگىراوھ // جەمال نەبەز: پىشخان و پاشخانەكانى كاژىك، ل ۳۳).

(^{۷۲}) نازاد مستەفا: ھىندىك بىرەوھرى رۆژانى كاژىك ۱۹۸۵، ل ۱۸.

(^{۷۳}) ھەمەى عەزىز(خالە ھمە)، بىرەوھرى ئاورىك لە رابردوويەكى نزيك، ل ۸۲.

(^{۷۴}) على سام ئاغا: ھەندى لە بىرەوھرىەكانم وەكو سەرداوىك لە كئافەيەك واىە، ب، چ، ب، ش، ۲۰۱۴، ل ۷۲.

(^{۷۵}) ھەتا قەرداخى، س، پ، ل ۲۲۵.

(^{۷۶}) چاوپىكەوتن لە گەل (د. حسين عەزىز محەمەد)، سلیمانى، ۱۹/ كانوونى دووھم\ ۲۰۱۵.

(^{۷۷}) نامەى نازاد مستەفا بو ھاویرانى پاسوك، ۱۲/ مايس/ ۱۹۸۴.؛ بو دەقى نامەكە پروانە // بەلگەنامەى ژمارە (۲).

سیاسی باشووری کوردستان، بریاردا نامادەبووانی کۆنگرەکە، کە ژمارەیان حەوت ھاویربوو، ببنە ئەندامی سەرکردایەتی کارژیک^(۷۸)، بەلام لە بەرامبەردا کامیل ژیر دەلیت: "بەهیچ شیوەیەکی کارژیک کۆنگرەى نەبەستوو، جگە لە چەندین دانشتن^(۷۹)، بۆیە دەکریت بلین کارژیک جگە لە چەندین دانیشتن لەنیوان ئەندامەکانی خۆی بە هیچ شیوەیەکی گونگرەى نەبەستوو، چونکە کۆنگرە چەندین پیوهر و مەرجی تایبەتی خۆیی هەیه، کە دەبیّت پەچا و بکریت بۆ سازدانی، بەلام هیچ کات کارژیک نەیتوانیوه ئەو مەرجانەى دەستەبەربکات، چونکە ریکخستنهکانی تەواو نەینى بوو.

بەهۆی سستی ریکخستنهکان و نەمانی پەيوه‌ندی نیوان ھاویرانی کارژیک و نەبوونی هیچ مەرجیکی حزبى لە کارژیکدا، نەبەستنی کۆنگرە بە درێژایی میژووی کارژیک^(۸۰)، نەبوونی سەرکردایەتییهکی چالاک کە توانای بەدیھینانی نامانجی کارژیک بکات بە ئەرکی خۆی^(۸۱)، پەرخنەگرتن لە کارژیکنامە بەهۆی نەتوانراوە بە شیوەیەکی تازە بنووسریتەوه، بەلکو سوودی لە بیری (پان عەرەببیزم) و نووسینەکانی (ساطع الحصرى و عبدالله عبدالدائم، میشیل عفلق، بۆچوونی (عەرەبە ناصرى)یەکان و نووسینەکانی هیتلەر لە کتیبی کفاحی) وەرگرتوو^(۸۲)، سەرئەنجام سالی ۱۹۷۳ بزوتنەوہیەکی گەنج لەناو کارژیکدا سەریه‌لدا، بەنامانجی دووبارە چالاککردنەوهی ریکخستنهکانی کارژیک و سەرەخۆیی کردنی ریکخستنهکانی و بەستنی کۆنگرە، هینانی خەلکی تازە بۆ ناو ریکخستنهکانی کارژیک^(۸۳)

شیرکوۋ هەژار کە سەرکردایەتی ئەو گروپە گەنجەى دەکرد، سەبارەت بە چۆنییتی سەرەلانی ئەو گروپە دەلیت: "سەرەتای هەولەکانی من لەگەڵ (عوسمان پەشید) لەسەرەتای سالی ۱۹۷۳ دەستپیکرد، چونکە کارژیک هیچ چالاکییەکی سیاسی و ریکخستنی نەما بوو، سەرەرای ئەوهی زۆریک لەسەرکردایەتی کارژیک وازیان هینابوو^(۸۴)، ئەو گروپە بۆ پرکارکردنی کۆمەلە لەو قوناغە خنکینەرە و دورەپەرزی و

^(۷۸) چاوپیکەوتن لەگەڵ (عەبدوڵا ناگرین)، هەولیر، ۲۱/ماید/۲۰۱۵؛ (عەبدوڵا کوری ملا عەزیز کۆری ملا خالدی محوی شاعیرە، لە سالی (۱۹۴۹) لە شارى سلیمانی لە دایکبوو، قوناغەکانی خۆیندنی بە سەرکەوتووی تەواو کردوو، دواى دروست بووی پارتی گەل لە سالی ۱۹۲ لە سلیمانی دەبیته ئەندام لەو پارەتەدا، پاش یەکگرتنی (پارتی گەل لەگەڵ کارژیک) دا، دەبیته ھاویر لە ریکخستنهکانی کارژیکدا و چەند پلەیهکی لپرسراوی لە کارژیکدا وەرەگرت، بەشداری لە شوپشی ئەیلوول کردوو، لە ریزەکانی پاسوکدا کاریکردوو، لە یەکەمین کۆنگرەى پاسوک لە پاش پاپەرین بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی پاسوک هەلەدەبژیریت. هەلگری پروانامەى دکتورایە، ئیستا لە شارى هەولیر دەژی.

^(۷۹) چاوپیکەوتن لەگەڵ (کامیل ژیر)، سلیمانی، ۸/کانوونی یەکەم/۲۰۱۴.

^(۸۰) شیرکوۋ هەژار: هەژاری مروڤ و دەوربەری یا کارەساتی کۆمیدییەک، ب،چ، ب،ش،چ، ب، ۳، ۲۰۱۳، ل ۴۰۴_۴۰۵.

نامەى نازاد مستەفا بۆ ھاویرانی پاسوک، ۱۲/ماید/۱۹۸۴؛ بۆ دەقی نامەکە پروانە بەلگەنامەى ژمارە (۲).

^(۸۱) دکتور مارف خەزەدار: هەپەشەى سیاسی و گەشەى پۆشنیری، بەرگی شەشەم، چ، ۱، چاپخانەى پۆژەهلات، ل ۱۷۰.

^(۸۲) نازاد مستەفا: هیندیك بیرەوه‌ری رۆژانی کارژیک ۱۹۸۵، ل ۷.

^(۸۳) نامەى نازاد مستەفا بۆ ھاویرانی پاسوک، ۱۲/ماید/۱۹۸۴؛ بۆ دەقی نامەکە پروانە // بەلگەنامەى ژمارە (۲).

^(۸۴) گفوگۆکردن لەگەڵ شیرکوۋ هەژار، لە رینگای پۆستی ئەلیکترونییەوه، ۳/کانوونی دووهم/۲۰۱۵؛ (شیرکوۋ هەژار موکریانى، لە سالی (۱۹۴) لە شارى (بۆکان)ى پۆژەهلاتى کوردستان لە دایکبوو، لە نەورۆزی (۱۹۳) دەبیته ئەندامى (پ.د.ک)، لە سالی (۱۹۵) پەيوه‌ندی بە کارژیکەوه دەکات، بە هۆی سستی ریکخستنهکانی کارژیک و نەبوونی سەرکردایەتییهکی چالاک، لە سالی (۱۹۷۳) سەرکردایەتی بزوتنەوه گەنجی ناو کارژیک دەکات، بە مەبەستی چالاک

داخراوھى بگويژيتەو بۇ كۆمەلەھى كراوھى خاوەن ھەلۆيست لە پروداوھەكان، بۇ ئەوھى بى ترس و دووئى پەيامى كاژيك و فەلسەفەكەى بە پوون و ئاشكرا بۇ جەماوھى كوردستان بئيرىت^(۸۵). ئەم گروپەش پىكھاتبوو لە (شىركو ھەژار، عوسمان رشيد، (محەمەد مستەفا^(۸۶)، ئەحمەد سەلام، فەرھاد عبدالقادر، ماموستا حمەسەئەيد^(۸۷)، لە شەوھى ۸/۷ /شوپات/ ۱۹۷۴^(۸۸)، لە مالى (محەمەد مستەفا) لە شارى سلېمانى كۆبوونەو^(۸۹) چەندىن بابەت باسى ليوھەكرا، كە زياتر پەخنە گرتن بوو لە سەر كراوھى كۆنى كاژيك، ھەروھە چەندىن پىيارى تىيدا دەرکرا، ئەوانىش بىرتى بوون لە: _

كردنەوھى كاژيك، بەلام بە ھۆى ھەرەسى شورشى ئەيلول، ھەولەكانى سەرى نەگرت، لە سالى (۱۹۷۹) ھەولى كۆكردنەوھى (پاسوك و كۆنە كاژيكەكانى داوھ، ھەر سەرکەوتوو نەبوو، چەندىن بئاو كراوھى ھەيە، ئىستا لە وئاتى ھۆلەندا دەرژى بە كارى نوسين و ھەرگىرانەو ھەريكە).

^(۸۵) چاوپىكەوتن لەگەلوسمان پەشيد، سلېمانى، ۲۰/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴؛ (عوسمان پەشيد حسين، لە سالى (۱۹۴) لە سلېمانى لە دايكبوو، قۇناغەكانى خویندىنى لە سلېمانى تەواو كوردوو، دەرچووى كۆليژى پەروەردەيە زانكۆى بە غداد (۱۹۹_۱۹۷۰)، زمانى ئىنگليزى تەواو كوردوو، لە سالى (۱۹) بووئە ئەندام لە كاژيكدا، يەككە بوو لە ئەندامانى بزوتنەوھى گەنجى ناو كاژيك لە سالى (۱۹۷۳_۱۹۷۵)، لە سالى (۱۹۷۴) بەشدارى شورشى ئەيلوولى كوردوو ھەك پىشمەرگەيەك، ئىستا لە شارى سلېمانى دەرژى).

^(۸۶) نووسەر و سەرکردە، ناوى تەواوى (محمد مصطفى محي الدين)، ناسراوھە بە (نازاد مستەفا)، لە سالى (۱۹۴۸) لە گوندى (بارزان) لە دايكبوو، پەيمانگای تەندروستى بالاي تەواو كوردوو، لە سالى (۱۹۱) بووئە ئەندامى پارتى ديموكراتى كوردستان، لە كاتى جيابوونەوھى بالى مەكتەبى سياسى لە بارزانى، دەبىتە لايەنگرى بالى مەكتەبى سياسى، لە (۳۱/تشرىنى يەكەم/۱۹۷۱) دەبىتە ئەندام لە كاژيكدا، پاش سەرھەلدانى بزوتنەوھى گەنجى ناو كاژيك دەبىتە ئەندامى كاراي ئەو بزوتنەوھى، بەشداربووھە لە شورشى ئەيلوولدا، پاش ھەرەسى شورش لە (۱۱/ئەيلوولى/۱۹۷۵) (پارتى سۆشياستى كورد پاسوك)، لە شارى كەركوك لەگەل (شىرزاد فاتيح و فەرھاد عبدالقادر) دادەمەزىنيت، پاشئەوھى لە سالى (۱۹۷۷) ھەك كەسى يەكەمى (پاسوك) بىرۆكەى دروستكردنى بەرەيەك پىشكەش بە (كۆمەلە) دەكات، بە ھۆى ئەندامىكى ئەو كۆمەلەوھە دەستگىردەكريت بە دەسال زىندانى دەرکريت، پاشان لە سالى ۱۹۷۹ بەر لىبوردىنى گشتى دەكەوئت و نازاد دەرکريت، لە (۲۱/نازار/۱۹۸۰) دەبىتە كەسى يەكەم لە پاسوكدا، بە جورىك زۆرەيى كارەكانى پاسوك جىبەجىدەكات، پاشان بەھۆى نەخوشى شىرپەنجەوھە لە سالى (۱۹۸۷) كوردستان بەجىدەھيلىت و بەرەو ئەوروپا دەروا، پاش دووسال مەملانى لەگەل نەخوشى لە (۱۹/نازار/۱۹۸۹) لە كاتژىر (۱۵:۱۰) سەر لە بەيانى لە وئاتى سوئيد كۆچى دواى دەكات. چەندىن نووسين و بئاو كراوھى ھەيە، زۆرەيان لە بارەى بىرى نەتەوايەتییەوھە بوو، لە كاتى كاركردنى دوو نازناوى ھەبوو، ئەوانىش بىرتى بوونە لە (نازاد، على). (ھەرگىراوھە // سەروتار: گۆفارى (خویندكارى كورد)، ژ (۱۵)، ئەيلوولى ۱۹۸۹، ل ۲.؛ عەبدوئا ئاگرين: س، پ، ۵.؛ بىستون نازاد مستەفا: س، پ، ل ۷_۱۲.؛ كۆمىتەى بەريوھەرى گشتى رىكخراوى خویندكارانى سۆشياستى كورد لە ئەوروپا سۆكسە: بەبۆنەى چلەى شەھىدى نەمرمان ھاويير "نازاد مستەفا" ھە، گۆفارى (خویندكارى كورد)، ژ (۱۵)، ل ۵۹_۲. (www.pasok.org)).

^(۸۷) گفتوگۆكردن لەگەل شىركو ھەژار، لە رىگای پۆستى ئەليكترونىيەوھە، ۳/كانوونى يەكەم/۲۰۱۵.؛ نازاد مستەفا: ھىندىك بىرەوھى رۆژانى كاژيك ۱۹۸۵، ل ۲۹.

^(۸۸) نازاد مستەفا: ھىندىك بىرەوھى رۆژانى كاژيك ۱۹۸۵، ل ۲۹.

^(۸۹) چاوپىكەوتن لەگەل (ئەحمەد سلام)، سلېمانى، ۲۰/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴؛ (لە سالى (۱۹۴۱) لە گەپەكى كانىسكان لە شارى سلېمانى لە دايكبوو، نووسەر و سياسى بوو، خویندىنى سەرھاتى و ناوھندى و داناوھندى لە شارى كەركوك تەواو كوردوو، دەرچووى كۆليژى ناداب بەشى كوردى لە زانكۆى بەغداد سالى (۱۹۴_۱۹۵)، لە سالى (۱۹۳) راپەرى

- ۱- ئەم شەش كەسە ناوی (سەرکردایەتی كاتی) كاژىك لەخۆ دەنیت تا بەستنى كۆنگرە.
  - ۲- پىووستە لە نزیكترین كاتدا واتا لە كۆتایی سالی ۱۹۷۴ و سەرەتای ۱۹۷۵ كۆنگرە بیهستریت، ھەموو شتی لە كۆنگرە بریاری لیبدریت.
  - ۳- دەبی پىكخستنهكان بەردەوام بییت تا بەستنى كۆنگرە، دابەش بكریت بۆ دوو خەت، ھەموو شتیکیان پى بوتریت و ئامادەبكرین بۆ كۆنگرە.
  - ۴- ھەولبدریت پىكخستنهكان چالاك بكرینەو، خەلكی تازە بۆ پىكخستنهكان رابكیشری.
  - ۵- پىووستە چەندین بەلگە و راپورتی كۆنگرە و پرۆگرام و پەپرەوی ناوخۆ و پیدایستیەكان كۆنگرە ئامادەبكریت.
  - ۶- دەبی بەوپەرى نھینی كار بۆ ئەم بریارانە بكریت، تا بەستنى كۆنگرە كەس نەزانى^(۹۰). ناوی نھینی بۆ ئەندامانی سەرکردایەتی كاتی دانرا^(۹۱)
- لەگەڵ ئەو شەدا بریاردارا بەشداری شوپش بكریت لە دژی حكومەتی بەعس، جگە لە (حمەسەعید^(۹۲))، لە شاردای بۆ كاروباری پىكخستنهكان بمینیتەو^(۹۳)
- سەرکردایەتی كۆنى كاژىك بەرامبەر بە ھەلۆیستی ئەم گروپە لە ھاوینی سالی ۱۹۷۴ لە شارى نەغەدە لە مالى (ئەحمەد ھەردى، كامیل ژیرى)، كە پىكەو لە خانوویەكدا بوون، كۆبوونەو^(۹۴)، پاش تاوتویكردنى بارودۆخی پىكخستنهكانى كاژىك بە شیوہیەكى گشتى و دۆخی سیاسى باشوورى

سیاسى بوو لە شوپشى ئەیلوولدا.، لە سالی ۱۹۷ بوو ئەندام لە كاژىكدا، یەكێك بوو لە ئەندامانی بزوتنەوہی گەنجى ناو كاژىك (۱۹۷۳)، لە (۲۰/۱۵/۲۰) لە سلیمانى كۆچى داوى كردوو.

^(۹۰) نازاد مستەفا: ھیندىك بیرەوہری رۆژانى كاژىك ۱۹۸۵، لى ۲۹، ۳۰.

^(۹۱) ناو نھینیانەكانیان بەم ناوانە بوو(پىرۆت) ناوی نھینی شىركۆ ھەژار بوو، (باپىر) ناوی نھینی عوسمان رەشىد بوو، (سەلىم) ناوی نھینی ئەحمەد سەلام بوو، (خالد) ناوی نھینی فەرھاد عبدالقادر بوو، (حمەسەعید) ناوی نھینی شىرزاد فاتىح بوو، (على) ناوی نھینی محەمەد مستەفا بوو؛ (وہرگىراوہ لە // نازاد مستەفا: ھیندىك بیرەوہری رۆژانى كاژىك ۱۹۸۵، لى ۳۱؛ نامەى نازاد مستەفا بۆ فەرھاد شاكەلى، ۱۹۸۵، لى ۱۹؛ بۆ دەقى نامەكە پرۆانە // بەلگە نامەى ژمارە (۳) لە پاشكۆى بەلگەنامەكان، لى ۱۸۰؛ چاوپىكەوتن لەگەڵ (شىرزاد فاتىح)، كەركوك، ۲۳/۱۲/۲۰۱۴؛ (شىرزاد فاتىح محەمەد خورشید، لە سالی (۱۹۴۸) لە شارى كەركوك لە دایكبوو، قۇناغەكانى خویندنى (سەرەتایى، ناوہندى، دواناوەندى) لە شارى كەركوك تەواوكردوو، دەرچووى كۆلیژى پەروەردە زانكۆى بە غداد، بەشى زمانى ئىنگلیزى بە سالی (۱۹۷۰-۱۹۹)، لە سالی ۱۹۷ بوو ئەندام لە كاژىك، یەكێك بوو، لە ئەندامانی بزوتنەوہی گەنجى كاژىك لە نىوان سالی (۱۹۷۳-۱۹۷۵)، پاش ھەرەسى شوپشى ئەیلوول لە (۱۱/ئەیلوول/۱۹۷۵) لەگەڵ ھەر یەكە لە (فەرھاد عبدالقادر، نازاد مستەفا) پارتى سۆسیالستى كورد پاسوك لە شارى كەركوك دادەمەزىنن).

^(۹۲) نازانوى شىرزاد فاتىح.

^(۹۳) چاوپىكەوتن لەگەڵ(فەرھاد عبدالقادر) لە رىگای پۆستى ئەلیكترونىیەو، ۲۰/كانونى یەكەم/۲۰۱۴؛ تەلەفزیونى ئىن ئار تى: روداو و میژوو، وتووێژ لە نىوان فەیسەل محەمەد و شىرزاد فاتىح، بەشى یەكەم، ۱۹/ئەیلوول/۲۰۱۳.

^(۹۴) چاوپىكەوتن لەگەڵ فەرھاد عبدالحمید (پەھلەوان)، سلیمانى، ۷/كانونى یەكەم/۲۰۱۴؛ كاوہ ئەمین: ھەقپەقین لەگەڵ شىركۆ ھەژار مۆكریانی، رۆژنامەى (روداو)، ژ (۳۰۸)، ۵/مابىس/۲۰۱۴، لى ۲۰.

كوردستان، لە پيڤاوى سەرخستنى شوپشدا كاژيك بپيارى ھەلپەساردنى كارەكانى خوى دا^(۹۵). دەكرىت بوتريت لەو كاتەدا كاژيك دوو سەركردايەتى ھەبوو، ئەمەش واىكرد جياوازييان ھەبى، ھەر يەكەيان بە شيۆھيەكى سەربەخۆ كاريدەكرد و بپيارى دەدا.

سەرئەنجام لە ۲۵/كانونى دووھم/۱۹۷۵^(۹۶)، بەياننامەيەك لەلایەن سەركردايەتى ھەريمی باشوور، كە لەلایەن ئەو گروپە گەنجەي ناو كاژيكەو ھەري ھەلدابوو بلاو كرايەو، تيبدا باس لە ميژووى دروستبوونى كاژيك كراو، سەرەپاي ئەو ھەي چەندىن پەخنە لەسەركردايەتى كاژيك و كاژيكنامە و پيڤخستەكانى كاژيك گيراو، بەو ھەي نەيانتوانيو ھە ئاستى بەرپرسياريتيدا بن، پوليكي كاريگەر ببينن، بۆيە بە ھەموو شيۆھيەك سەركردايەتى كوونى كاژيك بە لاو نراو، سەركردايەتى نووى جياگانى گرتووتەو^(۹۷)، بەلام ئەمانەش نەيانتوانى ھيچ گورانكاريەك بەكەن^(۹۸)، لەگەل ھەرەسى شورشى ئەيلول لە ۱۹/ئازار/۱۹۷۵^(۹۹)، كاروچاكيەكانى كاژيك كووتايى ھات^(۱۰۰).

بە گشتى دەكرىت بوتريت ميژووى كاژيك بە سى قوناغدا تيبپەريو، ئەوانيش برىتى بوون لە:

- قوناغى يەكەم: لەسەرەتايى دروستبوونىو ھە لە (۱۴/نيسان/۱۹۵۹) دەستپيدەكات تا يەكگرتنى لەگەل (پارتى گەل) لە سالى ۱۹۴ ئەم قوناغە قوناغيكى گرنكى كاژيك بوو، چونكە دامەزراندن و گەشەكردنى لەم قوناغەدا بوو.

- قوناغى دووھم: لە پاش يەكگرتنى لەگەل (پارتى گەل) لە ۲۷/ئازار/۱۹۴ دەستپيدەكات تا سالى ۱۹۷۳، دەرکەوتنى گروپى گەنج لەناو پيڤخراو ھەدا. لەم قوناغەدا كاژيك بەشدارى لە شوپشى ئەيلوول كروو.

- قوناغى سييم: لە پاش دەرکەوتنى گروپە گەنجەكەو سالى ۱۹۷۳ دەستپيدەكات، تا ھەرەسى شوپشى ئەيلوول لە ۱۹/ئازار/۱۹۷۵ كووتايى بە كاژيك ھات. ھەرچەندە ئەم قوناغە لە پيڤاوى چالاككردنەو ھى پيڤخستەكانى كاژيكدا سەريھەلدا، بەلام ھيچ گەشەكردنيكى بە خويەو نەبيني.

ھەرچەندە كاژيك نەيانتوانيو ھە ھيچ كام لە قوناغەكانيدا پوليكي كارا بو سەربەخويى كوردستان بگيريت ، كاريگەريەكى زورى لە سەر بزوتنەو ھى پزگاريخوازى كوردا ھەبيت، بە جوړيك ھەموو كوردستان بگيريتەو، بەلام بە يەكك لە پيڤخراو نەتەو ھيەكان دادەنريت لە ميژوى كوردا، كە بىرى دامەزراندنى دەولەتيكى سەربەخويى كوردى بوو ، ئەم راستيەش زياتر لە ستراتيزى كاژيكدا بەدياردەكەويت^(۱۰۱).

^(۹۵) كاميل ژير: كوردايەتى و سەربەخويى، چ، چاپخانەى، رەنج، ۲۰۰۲، ۳.ل.

^(۹۶) د. عەبدووللا ئاگرين: س، پ، ۹۴.ل.

^(۹۷) بەياننامەى سەركردايەتى ھەريمی باشوورى كاژيك، ۲۵/كانونى دووھم/۱۹۷۵؛ بۇ دەقى بەياننامەكە بپوانە // د. عەبدووللا ئاگرين: س، پ، ۱.ل.؛ جەمال نەبەز: پاشخان و پيڤشخانەكانى كاژيك، ۱۸۱_۱۸۳.

^(۹۸) نامەى نازاد مستەفا بۇ شيڤ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە.؛ بۇ دەقى نامەكە بپوانە // بەلگەنامەى ژمارە (۱).

^(۹۹) ھەلى كەندى: ميژوو نامە، ب، ۱، چاپخانەى وەزارەتى پەرورەدە، ھەوليەر، ۲۰۰۷، ۳.ل.

^(۱۰۰) نامەى نازاد مستەفا بۇ شيڤ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە.؛ بۇ دەقى نامەكە بپوانە // بەلگەنامەى ژمارە (۱).

^(۱۰۱) بۇ زانبارى زياتر دەربارەى ستراتيزى و بپروباو ھەكانى كاژيك بپوانە // كاژيكنامە، ۱۷_۱۸.

تهوهری دوهم / په یوه نډیبه کانی کاژیک :-

په یوه نډی له گه ل پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق :-

کاژیک وه کاردانه وه یه که بهرام بهر به (پ.د.ک) دروستبوو، چونکه کاژیک پیو ابوو، پارتی بیرو باوه پرتکی سنوور بؤکیشر او و نامانجیکي دیاریکراوی نییه سه بارهت به دروستکردنی دهوله تیکي کوردی، پارتی سهره پای نه وهی له سهر بنچینه مارکسیزم دامه زرا، بروی ته وای به بریاهه تی (کورد، عهره ب) بوو، پشتگیری له یه کیته گه لانی (سوریا و عیراق) ده کرد،^(۱۰۲) نه مهش وایکرد بوو پارتی نه یه کیته بیرو باوه پ و نه یه کیته ریخستن (تنظیمی) تییدا بیته، ده میک به لای نه وپه ری چه پدا و ده میکی تر به لای نه وپه ری راستدا ههنگاوی ده نا^(۱۰۳). دروشمی پاریزگاری له کوماری عیراق و یه کیته راسته قینه ی عیراق و بریاهه تی کورد و عهره ب بووه^(۱۰۴)، کاژیک به هو ی بی ئومیدی له ریخستن کانی پارتی و ره خنه گرتن له بیرو باوه پ پارتی دامه زرا^(۱۰۵)، چونکه کاژیک بیرو که ی یه کیته (عیراق، سوریا)، بریاهه تی (کورد و عهره ب) ی رته ده کردوه له دژی ده وه ستایه وه^(۱۰۶)، نه مهش هوکار بوو بو نه وهی هه موو هیزه سیاسیه کان پی به سیبه ری سهری کاژیک بنین دژیه ته تی بکه ن^(۱۰۷) پارتیش یه کیک بوو له و هیزانه ی که دژیه ته تی کاژیک ده کرد^(۱۰۸).

له گه ل ده ستیپکردنی شو پرتی نه یلول له ۱۱/نه یلول/۱۹۱ به سهر کردایه تی مسته فا بارزانی له پیانو بهرگریکردن له کورد و کوردستان پاراستنی^(۱۰۹) به دروشمی نه ته وهی (کوردستان یان نه مان) ده ستیپکرد، نه م دروشمهش دروشمی ئوتونومی خوازان نه بوو، به لکو له بنه رته دا دروشمیکی کاژیک بوو^(۱۱۰). نه مهش هوکار بوو بو نه وهی کاژیک به شداریکردنی له شو پرتدا به به شیک له کاره کانی خو ی بزانیته، بویه له پیانو سهر خستنی شو پرتش به هه موو شیوه یه که پشتیوانی شو پرتی ده کرد^(۱۱۱)، له هه مان کاتدا راستکردنه وهی نه و هه له و بؤچوونانه بوو، که په یوه نډیبه یان به مافی ته وای نه ته وهی کورده وه

^(۱۰۲) کاژیک نامه، ل ۱۱_۱۲.

^(۱۰۳) حیزبی کاژیک: چه ند وشه یه که له باره ی نه م بزوتنه وه چه کداره وه، ۳۱/نابی/۱۹۱، گو فاری (بانگی کاژیک)، ژ (۲)، ۳۱/نابی/۱۹۸، ل ۴.

^(۱۰۴) لیژنه ی سوپای کاژیک، ۸/نه یلول/۱۹۱: نه م بزوتنه وه چه کداره و تاکتیکی سوپا، گو فاری بانگی (کاژیک)، ژ (۲)، ۳۱/نابی/۱۹۸، ل ۳.

^(۱۰۵) چاوپیکه وتن له گه ل (کامیل ژیر)، سلیمانی، ۸/کانوونی یه که م/۲۰۱۴.

^(۱۰۶) بؤ زانیاری زیاتر پروانه (کاژیک نامه، شیوعیه ته له کوردستان، ل ۷).

^(۱۰۷) چاوپیکه وتن له (جه مال نه بن)، له ریگای پؤستی نه لیکترونیه وه، ۲۰۱۴/۱۲/۱۷.

^(۱۰۸) جه مال نه بن: پیشخان و پاشخانی کاژیک، ل ۰.

^(۱۰۹) مسعود بارزانی: به بؤنه ی ۴۹ یه مین سالیادی بهرپابوونی شو پرتی مه زنی نه یلوله وه، پؤژنامه ی خه بات، ژ (۳۵۷۲)، ۲۰۱۰، ل ۱.

^(۱۱۰) جهواد مه لا: به بؤنه ی تیپه ریوونی چل سال به سهر دامه زرانندی کاژیک، گو فاری (سه کو) ژ (۳۰)، ل ۳.

^(۱۱۱) بی نوسه ر: سهرکه وتن بؤ شورشه مه زنه که، گو فاری (چرای کوردستان)، نه یلولی ۱۹۵ ژماره، ۲۴، ل ۹_۱۰.

هەبوو^(۱۱۲)، لەگەڵ ئەو هەشدا نەيانتوانى هېچ گۆرانكارىيەكى بنەپەرتى لە بونىيادى بارزانى و شوپرشدا بگەن^(۱۱۳)، هەرچەند شوپرشيان بە هەنگاويك بۆ سەربەخۆيى كوردستان دانا، كە ئامانجى كاژىك بوو^(۱۱۴)، ئەمەش واىكرد زۆرىك لە ئەندامانى كاژىك خۆيان بخزىنە ناوبارەگاكانى پارتييهو^(۱۱۵)، بە مەبەستى بۆلاوكردنەو هەي پىروباوهرى كاژىك لە ناو پىزەكانى پارتى و دروستكردنى كارىگەرى لەسەر مستەفابارزانى^(۱۱۶)، كاژىك بوو بە ويستگەيەك بۆ پەرورەدەكردنى خەلك و ناردنيان بۆ ناو پىزەكانى (پ.د.ك)^(۱۱۷)، بە تايبەتى بۆ هيزەكانى (خەبات، زەناكو)^(۱۱۸)، بەشدارىكردنيان بە شيوەيەكى نەپنى وەك سەربازىكى نەناسراو بوو لە شوپرشدا^(۱۱۹) تىيدا بەشدارى زۆربەي شەپەكانى دژ بە حكومەتى عىراقيان كردوو^(۱۲۰). داوى پروخاندنى حكومەتى عبدالكرىم قاسم لە ۱۳/ئازار/۱۹۴ هاتنە سەركارى (بەعسىيەكان)^(۱۲۱)، كاژىك لە ۱۳/ئازار/۱۹۴، نامەيەكيان بە فەرمى ئاراستەي (مستەفا بارزانى) كرد، تىيدا پەخنەيان لە سياسەتى (بەعسىيەكان) دەگرت، بەو هەي مافى كوردى پشتگووى خستوو و پشتگىرى لە يەكئىتى عەرب دەكەن، كاژىك بە مەبەستى مامەلەكردن لەگەڵ دەسەلاتى بەعسىيەكان داوى كۆدەنگى دەكرد و چەندىن پيشنيازيشيان خستبوو^(۱۲۲).

لەكاتى دانوستان لەنىوان سەركردايەتى بزوتنەو هەي پزگاربخوازي كورد و حكومەتى عىراق، كاژىك وەك لايەنئىكى بەرپرس لە شوپرشى ئەيلوول لە ۲۳/ئاب/۱۹۴ نامەيەكيان ئاراستەي (مستەفا

^(۱۱۲) مژدە طاهر، بۆ/ لە (كەنارى دانوبەو بۆ خەرى ناوژەنگ)، پۆژنامەي (كورد نامە) ژ (۰۷)، ۲۵/تەمموز/۱۹۹۷، ل ۱_۲.

^(۱۱۳) شىركۆ بيكەس: س، پ، ل ۱۱۰.

^(۱۱۴) برۆسكە ئىبراهيم: س، پ، ل ۳۰.

^(۱۱۵) نەوشىروان مستەفا ئەمىن: لە كانارى دانوبەو بۆ خەرى ناوژەنگ، ديوى ناوەو هەي پروداوەكانى كوردستانى عىراق (۱۹۷۹-۱۹۸۳)، ب، چ، ب، ش، چ، ۱۹۹۷، ل ۳۳.

^(۱۱۶) ساسان دەرۆيش: يادىك بۆ دامەزراندنى كاژىك و ۵۱ سال لە تەمەنى ۱۴ گولانى سالى ۱۹۵۹، ل ۵.

^(۱۱۷) چاوپىكەوتن لە (گەل كامىل ژىر)، سلىمانى، ۸/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴؛ جەمال نەبەز: پيشخان و پاشخانەكانى كاژىك، ل ۸۹.

^(۱۱۸) چاوپىكەوتن لەگەڵ (پشكو ئەمىن)، سلىمانى، ۹/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴. (پشكو ئەحمەد ئەمىن، لە سالى (۱۹۵۵) لە شارى هەلەبجە لە داىكبوو، خويندنى سەرەتايى و ناوەندى لە شارى سلىمانى خويندوو، لە سالى (۱۹۷۷) ئامادەي پيشەسازى تەواو دەكات، لە سالى (۱۹۷۴) دەبىتە هاوئىر لە پىزەكانى كاژىكدا، بەشدارى لە شوپرشى ئەيلوولدا كردوو، لە سالى (۱۹۸۵) لە پىكخستەنەكانى پاسوكدا دەبىتە هاوئىرى پاسوك. ئىستا لە شارى سلىمانى دەژى).

^(۱۱۹) مژدە طاهر: بۆ/ لە (كەنارى دانوبەو بۆ خەرى ناوژەنگ)، ل، ۲، ۱.

^(۱۲۰) حوسىن موحمەد عەزىز: بارانى خوين و باي مەرگ، چاپى يەكەم، ۲۰۱۵، ل ۱۴ - ۱۴۸؛ فواد ئەمىن سەراج: با لە راستىيەكان لاندەدين. وەلامىك بۆ شىركۆ هەژار، پۆژنامەي (ئايىندە)، ژ (۲۱)، سالى نۆزدەهەم سيشەمە، ۲۴/حوزەيران/۲۰۱۴، ل ۹.

^(۱۲۱) جەمال نەبەز: ئىستەو پاشە روژى نەتەو هەي كورد، لە بۆلاوكردنەو هەي كوردى بۆ زانست و هونەر، ستۆكھۆلم، ۱۹۸۹، ل ۱۱.

^(۱۲۲) نامەي كۆمەلەي نازادى و ژيانەو و يەكئىتى كورد (كاژىك) بۆ مستەفا بارزانى، ۱۳/ئازار/۱۹۴؛ بۆدەقى نامەكە بپوانە// جەمال نەبەز: پيشخان و پاشخانەكەكانى كاژىك، ل ۱۴۹_۱۵.

بارزانی) کرد، داوای پاراستنی خاکی کوردستانیان ده کرد، به وهی پیدانگری بکات له چه ندین داواکاری که مافیکی رهوای کورد خۆیه تی^(۱۲۳)، به لام له لایه ن بارزانییه وه پیشنیازه کانی کارئیک له هیچ کاتی کدا به هه ند وهر نه گیراون^(۱۲۴).

داوای جیابوونه وهی بائی مه کته بی سیاسی له مسته فا بارزانی له (۹/ نیسان/ ۱۹۴)^(۱۲۵)، (د. محمود علی عوسمان) دیته سلیمانی له کۆبوونه وهیه کی فراواندا باسی له دووبه ره کی ناوپارتی و جیابوونه وهی بائی مه کته بی سیاسی ده کات، له ویدا ئەندامانی کارئیک پیریاریندا ببنه لایه نگری بارزانی^(۱۲۶) و دژی بائی مه کته بی سیاسی بن^(۱۲۷)، ئەمه ش وایکرد بیلایه نی خۆیان له ده ستبده ن^(۱۲۸) هه رچه نده پیش ئه وهی ناکۆکی و له یه ک نه گه یشتنی نیوانیان بگاته جیابوونه وهی دووبه ره کی، کارئیک له ۳۰/ ئازار/ ۱۹۴ به یاننامه یه کی بلاو کرده وه تییدا داویان له هه ردوولا کردبوو له ریگه ی کۆنگره وه کی شه کانی نیوانیان چاره سه ر بکه ن، هه ره وه ها ریگه بو دوژمن و ناحه ز خۆشه کهن تۆوی دووبه ره کی بچینن، له گه ل ئه وه شدا ئه وه ی پییان وابوو ده بی ت به هه موو هیژی که وه یارمه تی مسته فا بارزانی بده ن، به ره ره چی هه موو هه لپه رست و دوژمنی کی بو بده نه وه^(۱۲۹).

له ۱۳/ مایس/ ۱۹۴، کارئیک نامه یه کی بیرخه ره وه یی به مسته فا بارزانی دا، تییدا چه ندین شیکردنه وه ی بو بارو دۆخی ئه و کاته ی کوردستان کردوه، له گه ل چه ند پاسپارده و پیشنیازی، به مه به ستی چاره سه رکردنی کی شه ی کورد و پروا نه کردن به دوژمن^(۱۳۰)، پیده چی ت ئه مه یه که مین په یوه ندی نیوان کارئیک و مسته فا بارزانی بی ت به شیوه یه کی ناشکرا، هه رچه نده هیچ به لگه یه ک له به رده ست نییه ئامازه به هه لۆیستی مسته فا بارزانی بکات به وه ی تا چه ند ئه م نامه یه ی کارئیک به لاهه گرنه بووه، ده کری ت بوتری ت ئه م بیرخه ره وه یه هیچ گرنگییه کی لای مسته فا بارزانی نه بوو، چونکه له م باره یه وه هیچ سه رچاوه یه ک ئامازه ی به هه لۆیستی بارزانی نه کردوه.

^(۱۲۳) نامه ی کۆمه له ی نازادی و ژبانه وه و یه کی تی کورد (کارئیک) بو مسته فا بارزانی، ۲۳/ ئاب/ ۱۹۴؛ بو ده قی نامه که به روانه // جه مال نه به ن: ه، س، ل، ۱۵۷-۱۰.

^(۱۲۴) جه مال نه به ن: پیشخان و پاشخان کارئیک، ل، ۱۰؛ کاوه ئەمین: هه قه یه ن له گه ل شیرکو هه ژار موکریانی، پۆژنامه ی (پوودا)، ل، ۲۰.

^(۱۲۵) جه مال نه به ن: پیشخان و پاشخان کارئیک، ل، ۱۰؛ الحزب الديمقراطي الكوردستان المكتب السياسي: الاقتتال الداخلي في كوردستان العراق كيف اندالع و من المسؤول عنه، الجزء الاول، الطبعة الاولى، من مشوارت مکتب الدراسات والبحوث المركزي ۱۹۹۷، ص ۱۰.

^(۱۲۶) ساسان ده رویش: یادیک بو شه هیدکردنی، شه هیدکی ریباری کوردایه تی محمه د ده رویش نادر له ۲ گولانی ۱۹۱، ل، ۵.

^(۱۲۷) بی ناوی نوسه ر: چه ند راستی یه که له سه ر کورد کوژه، گوڤاری، (پیشره و)، ژ (۱) سالی یه که م، مایسی ۱۹، ل، ۳۴.

^(۱۲۸) شیرکو بی که س: س، پ، ل، ۱۱۰.

^(۱۲۹) هاویر ره سول: ئیمه و بارزانی و شوپش، گوڤاری بانگی کارئیک، ژ (۲)، ۳۰/ ئابی/ ۱۹۸، ل، ۱.

^(۱۳۰) نامه ی کۆمه له ی نازادی و ژبانه وه یه کی تی کورد (کارئیک) بو مسته فا بارزانی، ۱۳/ ۵/ ۱۹۴؛ بو ده قی نامه که به روانه // د. عه بدوللا ناگرین: س، پ، ل، ۴۹-۴۹.

۲۵/ئەيلوول/۱۹۴) بە ياننامەيەك لەلايەن لقى چوارى (پ.د.ك) لە سلىمانى بلاوكرايەو، تىيدا ھەموو ئەو ھەوالانە بە درۆدەخاتەو، كە كاژىك يارمەتى شۆرشى دايىت، پىياناوبوو جىگانان لە پىزى پارتىدا نايىتەو، ھەر لەو بەياننامەيەدا (كاژىك)ى بە كۆمەلەيەكى سەر لىشىواو باسكراو^(۱۳۱). بەلام كاژىك ئەم بەياننامەيەى وەك پەرچەكردارىك دادەنا، كە لەلايەن مەكتەبى سىياسىيەو نوسرابوو، بۆ ئەوئى نىوان كاژىك و مستەفابارزانى تىكچىت^(۱۳۲). دەرگىت بلىن كاژىك دوو جوړ پەيوەندى ھەبوو، بەشىكى پەيوەندى پشتگىرى بوو لە مستەفا بارزانى و بەشىكى دژايەتىكردىن بالى مەكتەبى سىياسىي بوو.

كاژىك مستەفا بارزانى لە پارتى جياكردبوو، لەناوېردنى مستەفا بارزانىشى بە ھەنگاويك دادەنا بۆ پىشىلكردن و لە ناوېردنى بزوتنەوئى كوردايەتى^(۱۳۳)، بالى مەكتەبى سىياسىيان بەو تۆمەتباردەكر، كە بوون بە بەشىك لە دەسلەتاتى مىرى و ھەولى لەناوېردنى پىشمەرگە و شۆرش و مستەفابارزانى دەدەن، داواى ئۆتۆنۆمى دەكەن بۆ كوردستان^(۱۳۴). بۆيە لە ناوھەراستى تەموزى ۱۹ دا كاژىك بەيانىكى بلاوكردەو و تىيدا ھىرشىكى توندى كوردبوو سەر بالى مەكتەبى سىياسى، بەوئى ھەولى لەناوېردنى شۆرش دەدات^(۱۳۵). لە لاىەكى ترەو، ئەندامانى كاژىك ھەولى تىرۆكردىن ئەندامانى بالى مەكتەبى سىياسىي داو، لە پىناو بىركردىن ناكوكى نىوان ھىزەكانى شۆرش^(۱۳۶).

داواى گەرانەوئى بەعس بۆ سەر دەسلەتات لە ۱۷/تەموز/۱۹۸ كاژىك بەمەبەستى بەردەوامبوونى شۆرش و چالاكردنەوئى رىزەكانى پىشمەرگە چەندىن پىشنىيازى خستە بەردەم مستەفا بارزانى^(۱۳۷)، لە

^(۱۳۱) وەرگىراو لە // (پ.د.ك)، لقى سلىمانى: بەيانىك دەربارەى پروپاگەندەى دوژمنانى شۆرش، ۲۵/ئەيلوول/۱۹۴. بۆ دەقى بەياننامەكە پرۆانە // جەمال ئەبەز: پىشخان و پاشخانى كاژىك، ۱۳۳_۱۳۴.

^(۱۳۲) ھاوېر رەسۆل: ئىمە و بارزانى و شۆرش، ل ۱.

^(۱۳۳) ھاوېر رەسۆل، س، پ، ل ۱.

^(۱۳۴) بى ئاوى نوسەر: شورشى كوردستان و ((بلەيەكان))، گوڤارى (نەوئى كورد)، ژ (۴)، نىسانى ۱۹، ل ۱_۲؛ بى نوسەر:

خەباتى (۴۸۷) دەستەى مام جاش!!، گوڤارى (نەوئى كورد)، ژ (۴)، نىسانى ۱۹، ل ۳؛ بى نوسەر: لە ژىر سىبەرى مىرىدا..

كۆنفراسىك، گوڤارى نەوئى كورد، ژ (۵) تشرىنى يەكەم ۱۹، ل ۳.

^(۱۳۵) وەرگىراو لە // بەيانى كاژىك ناوھەراستى ۱۹؛ بۆدەقى بەياننامەكە پرۆانە // بەلگەنامەى ژمارە (۳).

^(۱۳۶) شىرزاد فاتىح دەلىت: "چەند جارىك لە لاىەن ھەندىك لە ھاوېرانەى كاژىكەو ھەولى تىرۆكردىن (جەلال تالەبانى) لە

شارى (بەغداد) دراو" چاوپىكەوتن لەگەل (شىرزاد فاتىح)، كەركوك، ۲۳/كانوونى يەكەم/۲۰۱۴.

^(۱۳۷) گرنگىر پىشنىارەكانى كاژىك برىتى بوون لە: .

۱- "پىويستە شۆرش بە بىروباوېرىكى كوردايەتییەو دەستپىكات، بۆ ئەوئى سەرکەوتوو بىت، چونكە نەبوونى بىر و باوېرىكى پتەو لەناو شۆرشدا نەيتوانیو سەرکەوتوو بىت، سەرەراى بوونى چەند بىروباوېرىك لەناو شۆرشدا پىويستە لە ناوېرىت.

۲- لە نەبوونى بىروباوېرىكى كوردايەتییەو نا پروگرامى كەوتووئە پىزى شۆرشەو، ئەمەش واىكردوو لە داواى سەرکەوتنى پىشمەرگە لە شەردا، بىئەوئى ھىچ مافىك بە كورد بدرىت لەگەل دوژمنەكان رىكەوتن و دانىشتن دەرگىت، ئەمەش دەبىتە ھۆكارىك بۆ ئەوئى دوژمن خوى بەھىز بكات و ھىرش بكاتەو سەر پىشمەرگە، بۆيە پىويستە بارزانى سنورىك بۆ ئەم كۆرەوئى دەبىت، چى تر پروا بە دوژمن نەكات.

کاتی دەرچوونی بەیاننامەى ۱۱/۲/۱۹۷۰، کارژیک لە ڕێگەى چەند بلاکراوەیەکەو هەلۆیستی خۆى خستە ڕوو^(۱۳۸)، لەگەڵ ئەوەشدا بە بۆنەى واژۆکردنى ئەو رێکەوتننامەى، کە وەک بە شیک لە دەستەکەوتەکانى خۆى دەیبینی شان بە شانى پارتى بەشداری لە ئاهەنگى پارتیدا دەکرد، چونکە کارژیک لەناو رێکخستەکانى پارتیدا چالاکییەکانى خۆى ئەنجام دەدا، بە جۆرێک لە ناو ریزەکانى (یەکیتمى قوتابیانى کوردستان)، کە رێکخراویکی سەر پارتى بوو سى بال هەبوو یەکیک لەو بالانە کارژیک بوو^(۱۳۹). لە دواى بەیانى ۱۱ى ئازار ۱۹۷۰، بۆ کۆنگرەى پارتى دیموکراتى کوردستان کۆنفراسیک لە شارى سلیمانى بەسترا، بەشداریکردن بۆ خۆپالۆتن بە دوو شیوازبوو، شیوازیکی بە تاک بوو، شیوازهکەى تریشى بە لیست بوو، زۆرێک لە ئەندامانى کارژیک لە لیستەکەدا بەشداریبوون، یانزە کەسیان دەرچوو، بەلام لەلایەن سەرکردایەتى پارتییەوه رێگرییان لیکراو نەیانھێشت بچنە کۆنگرە، چونکە کارژیک بوون^(۱۴۰)، لە دواى ئەم هەلبژاردنە سەرکردایەتى پارتى کۆبوونەوهیەکی فراوانى لە شارى سلیمانى ئەنجامدا (د. محمود عوسمان) بە نوینەرایەتى پارتى وتویەتى " ھەر کەسى کارژیکە دەبیت واز لە پارتى بێنیت، چونکە پارتى پێینا خوشە کارژیک لە ناو پارتیدا هەبى"^(۱۴۱).

۳- پێویستە بارزانى شوپش لە کەسانى ناپاک و هەلپەرسى پاك بکاتەو، تا قىمى کورد پەرور بەرامبەر دوژمن سەخت و توندوتول لە خۆى کۆبکاتەو، جارێکی تر لەسەر تاهە بە داخوارییەکانى شوپشدا بچیتەو، ئایا حوکمی زاتى راستە لەم رۆژەدا دروشمى شوپش بێت؟، ئەمجا لەگەڵ ھیزەکانى دۆست و دوژمن بە شوپش بە وردى بکۆلیتەو، ئەو جا ئەگەر بە چاک زانرا لە کاتێکی لە باردا، کە چەندین جار هەلکەوتوو و لە دەستدرا، شوپش لەسەر بچینەیهکی نوى و رانەگیرى تا پرگارى تەواو دەستپێکاتەو.

۴- پێویستە لە شوپشدا ریزی دادپەرورەى تەواو پەپرەو بکریت، ریزی تەواو لە پێشمەرگە بگریت، سزای ئەو کەسانە بدريت پێشمەرگە لە شوپش ساردەکاتەو.

۵- دامەزراندنى حکومەتییى کاتى لە ناوچە ئازادکراوەکان، کە بە دەستى پێشمەرگەو، ئەمەش بە شیوەیهکی کردارى بێت نەك تیورى، هەول بدريت ئەم حکومەتە لە دەرورە دانى پیدابنیریت، هەول بەدات مەسەلەى کورد وەک کیشەیهکی سەر بەخۆ سەیربکریت نەك وەک بەشیک لە کیشەى عیراق. پێویستە ئیستگەى رادیوى کوردستان بخریتەو، کۆنگرەیهکی بێ ستریت بۆ لیکۆلینەو لە هەلۆیستى شوپش بەرامبەر ھیرشى تازەى بە عس بۆ کوردستان". (بۆ زانیارى زیاتر بپروانە، ھاویر رەسول، ئیمە و بارزانى و شوپش، ل).

^(۱۳۸) بۆ زانیارى زیاتر دەربارەى هەلۆیستەکانى کارژیک دەربارەى بەیانى ۱۱ى ئازارى ۱۹۷۰ بپروانە // بەلگە نامەکانى ژمارە (۴).

^(۱۳۹) پشکوۆ ئەمین ئاماژە بەو دەکات بالەکانى تری ناو قوتابیان بریتى بوو لە (بالی پارتى و بالى کۆمەنیست). ۴. چاوپیکەوتن لەگەڵ (پشکوۆ ئەمین)، سلیمانى، ۹/کانوونى یەکەم/۲۰۱۴.

^(۱۴۰) چاوپیکەوتن لەگەڵ فەرھاد عبدالحمید (پەهلەوان)، سلیمانى، ۷/۱۲/۲۰۱۴.

^(۱۴۱) چاوپیکەوتن لەگەڵ (د. محمود عوسمان)، ھەول، ۲۱/۱/۲۰۱۵. (کەسایەتى سیاسى کورد (محمود عوسمان) لە سالى ۱۹۳۸) لە شارى سلیمانى لە دایکبوو، سەرچەم قوناغەکانى خۆیندى بە سەرکەوتوى بپروە، کۆلیژی پزیشکى لە زانکۆى بەغداد تەواو دەکات پلەى یەکەم بە دەستدەھینیت، لە سالى ۱۹۹۲ دەبیتە ئەندام لە ریزەکانى پارتى دیموکراتى کوردستان، چەندین پلەى لێپرسراوى لە رێکخستەکانى پارتیدا وەرگرتوو، بەشداری شوپشى ئەیلوولى کردوو، دواى ھەرەسى شوپشى ئەیلوول لە سالى (۱۹۸۰) حزبی سۆشسیالیستى کوردستان لە باشوورى کوردستان بە ھاوکارى ھەر

سەرئەنجام لىقى چوارى سلىمانى بە بيانوى جۇراو جۇر دەستىكرد بە دەرکردنى چەندىن ئەندامى كاژىك لە پارتىدا، لە راستىدا دەرکردنىان بەھوى كاژىك بوونىانەو بوو^(۱۴۲) لەگەل ئەوئەشدا لە كانونى دووھى ۱۹۷۵ كاژىك ھەولى دروستکردنى (بەھرى كوردستانى) بە بەشدارى (پارتى، قىادەى مەرکەزى، كاژىك) داو، بە سەرکردايەتى مستەفا بارزانى، پارتى نەك رازى نەبوو بە داواكارىيەكەى (كاژىك)، بەلکو فرمانى گرتنى زياد لە حەفتا كادر و ئەندامى كاژىكى دەرکرد^(۱۴۳)، بۆيە دەكرىت بلين كاژىك ھەمىشە ھەولى خۆنزيكکردنەوھى لە پارتى داو، بە مەبەستى بلاوکردنەوھى بىروباوھەركانى لە ناو ريزەكانى شوپشدا، بەلام پارتى بە پيى بەرژەوھندى و ھەلومەرجى تايبەتى خوى ھەلسووكەوتى لەگەل كاژىك كردوھو لە زۆربەى كاتدا دژايەتى كردوھ.

پەيوھندى لەگەل حزى شىوعى عىراق:-

پەيوھندى نىوان كاژىك و (حشع) زۆر خراپ بوو، بەجۆرىك دامەزراندنى كاژىك لە دژى بىروباوھەرى شىوعى بوو لە كوردستان^(۱۴۴)، ھەرچەندە لەسەرھتادا ھەندىك لە دامەزرينەرانى كاژىك ئەندامى حزى شىوعى بوون^(۱۴۵)، لە دواى شوپشى ۱۴ گەلاويزى ۱۹۵۸ ئاراستەى كۆمونيستى لە باشوورى كوردستاندا بە جۆرىك تەشەنەى كردبوو، بالى بە سەر بىر و ھەستى ژمارەيەكى زۆر لە ھاوولتايانى كوردا كيشابوو^(۱۴۶)، بە تايبەتى دواى شوپشى ۱۴ گەلاويزى پۆل و كارىگەرييان زياتر بوو^(۱۴۷)، بەجۆرىك توانييان ھيزىكى چەكدار بە ناوى (بەرگرى مىللى)^(۱۴۸) دروستبەكەن^(۱۴۹).

يەكە لە (رەسول مامەند و عدنان موقتى) دادەمەزىنيت و دەبىتە سەروكى حزى ناوبراو، لە پروداوھ سياسىيەكاندا پۆلى كارىگەر دەبىنيت، ئىستا لە شارى ھەولير دەژى).

^(۱۴۲) نامەى ژمارە (۲۹)ى پارتى ديموكراتى كوردستان، لىژنەى ناوچەى سلىمانى بۇ فەرھاد عبدالحميد، ۲۰/كانونى دووھم/۱۹۷۱، بۇ دەقى نامەكە بېروانە // بەلگەنامەى ژمارە (۶).؛ فەرھاد عبدالحميد لەم بارەيەو دەلئيت: " دواى بەيانى (۱۱ ئازار) لىژنە ناوچەى پارتى لە سلىمانى دەستيانكرد بە دەرکردنى ئەو ئەندامانەيان، كە كاژىك بوون، ھەرچەندە بيانوى جياوازيان دەھيئاوھ بۇ دەرکردنمان، بەلام لە بنەپەتدا دەرکردنمان لەبەرئەوھ بوو كاژىك بوون". (وەرگىراوھ لە // چاوپىكەوتن لەگەل (فەرھاد عبدالحميد) پەھلەوان)، سلىمانى، ۸/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.

^(۱۴۳) نازاد مستەفا: كورته باسىكى بەھرى كوردستانى، چ، چاپەمەنى شەھىد فەرھاد، سويد، ۱۹۸۹، ل، ۷.

^(۱۴۴) چاوپىكەوتن لەگەل كاميل ژير، سلىمانى، ۸/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.

^(۱۴۵) نامەى نازاد مستەفا بۇ شىخ محەمد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە؛ بۇ دەقى نامەكە بېروانە // بەلگەنامەى ژمارە (۱).

^(۱۴۶) تەلەفزيونى پروداو: وتوويز لەگەل كاميل ژير، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴؛ كاميل ژير: يادەكانم، ل، ۸.

^(۱۴۷) د. عبدالفتاح علي بوتانى: م، س، صص ۱۱۴_۱۱۵.

^(۱۴۸) بەرگرى مىللى: لە كاتى شوپشى ۱۴ گەلاويز لە سالى ۱۹۵۸ لە عىراقدا، كۆمەنىستەكان دەستپيشخەرييان كرد بەھرى

ھيزىكى چەكدار پىك بەين بە ناوى (المقاومة الشعبىة)، نوسىنگەيەك كرايەوھ بۇ ناو نوسىن بۇ ئەو مەبەستە، لە مانگى ۸ ھەمان سالداساى (المقاومة شعبىة) دەرچوو، تىيدا ھاتبوو: ئەوانەى رىكخراوى سەربازىن و پەيوھندىيان بە وەزارەتى بەرگرييەوھ دەبىت و بەشدارى لە پاراستنى ناسايش لە ناوخوى ولاتدا بە پيى بېيارەكانى سەرکردايەتى گشتى ھيزە چەكدارەكان دەكەن، زۆربەى ئەندامەكانى ئەم رىكخراوھ كۆمونيست بوون. (وەرگىراوھ لە // پشكو حەمە تاهير عبدالرحمان: شارى كەركوك لە نىوان سالانى ۱۹۵۷_۱۹۷۷، ل، ۹۱).

(حشع) خووی به به شیک له بزوتنه وهی پزگاریخوازی عه ره بی ده زانی^(۱۰۰)، برپوای ته وای به پیکه وه ژبانی کورد و عه ره به هه بوو، پشتگیری له یه کییتی عه ره به ده کرد سه ره پرای ئه وهی هه موو کورد په ره یکیان به کونه په رست ناوده برد^(۱۰۱)، ئه مه ش وایکرد بوو، کاریک به ته وای دژایه تی شو عییه کان بکات^(۱۰۲). سه ره تایی نا کوکییه کانی نیوان نه ته وه ییه کان و شیوعییه کان له ناوچه که دا ده که پیته وه بو سالی ۱۹۵۸، به تاییبه تی دوی شو پشی ۱۴ ی گه لایو یژ، کو مه لیک ماموستا دا وای دامه زانندی (مه عاریفی کوردستان) یان ده کرد، شیوعییه کان وه ک دژایه تیکردن و گالته پیکردنیک پییانده وت (مه عاریفی قلیاسان)^(۱۰۳)، کوردیان به نه ته وه نه ده زانی^(۱۰۴)، ئه مه ش به پشتبهستن به و مه رجانهی که (ستالین^(۱۰۵)) داینا بو بو نه ته وه، که ده لیت هه رچ نه ته وه ییه که ده ولته تی نه بی نه ته وه، نییه^(۱۰۶) ئه مه ش وایکرد بوو کورد به نه ته وه نه زانن^(۱۰۷)، شو عییه کان به گالته جار ییه وه به (نه ته وه ییه کان) ده یانوت:

کو مه لیک په یابوو له که وش و که لاش

سه لامی (خوایان) کردوو به شه و باش

پاشه و پاش

تا که کلاش عه نته پناش^(۱۰۸)

^(۱۴۹) سه ره وه عبدالرحمان عمر: پارتی کۆمۆنیستی عیراق و مه سه له ی کورد (۱۹۳۴_۱۹۷۵)، نامه ی دکتورا، به شی میژوو، کۆلیژی زانسته مرۆقا به تییه کان، زانکۆ سلیمانی، ۲۰۰۷، ل ۱۵۸. مديريه الامن العامه: الحركة الشيوعية، جزء الثاني، ۱۹، صص ۷۱_۷۲.

^(۱۰۰) ره فیک سایر: به ره وه میژوو، چ ۱، چاپخانه ی مه نسور، سوید، ۱۹۹۱، ل ۹۹.

^(۱۰۱) کاریکنامه: نییه و پارت، ل ۱۳_۱۲.

^(۱۰۲) نامه ی نازاد مسته فا بو شیخ محمه د شاکه ی، پایزی ۱۹۸، مالومه؛ بو ده قی نامه که برپوه // به لگه نامه ی ژماره (۱)؛ ته له فزیونی رووداو: وتوو یژ له گه ل کامیل ژیر، ۲۱/ نیسان/ ۲۰۱۴؛ کامیل ژیر: یاده کان، ل ۸.

^(۱۰۳) ته له فزیونی رووداو: وتوو یژ له گه ل غه فور ئه مین، ۲۱/ نیسان/ ۲۰۱۴.

^(۱۰۴) چاوپیکه وتن له گه ل فه رهاد عبدالحمید (په هله وان)، سلیمانی، ۷/ کانوونی یه که م/ ۲۰۱۴.

^(۱۰۵) جوزیف ستالین له (۱۸/ کانوونی یه که م/ ۱۸۷۸) له شاری (گۆری) سه ره به جو رجیای قه فقاس له دایکبووه، له سالی (۱۹۱۲) ده بیته ئه ندای لیژنه ی سه رکرایه تی پارتی کۆمونیست، له نیوان سالی (۱۹۰۲_۱۹۱۷) چه ندین جار ده ستگیرکراوه، سه رکرایه کی دیاری شو پشی (ئۆکتۆبه ر) بووه، له سالی (۱۹۲۲) ده بیته سکر تیری گشتی پارتی کۆمونیستی سو قیه ت، پاش مردنی (لینین) له سالی (۱۹۲۴)، ستالین ده بیته سه روکی یه کیتی سو قیه ت، کاریگه ری به سه ر جیهانه وه هه بووه، به تاییبه تی له سه رده می جهنگی ساردا، له (۵/ نازار/ ۱۹۵۳) کوچی دوا یه کات. (وه رگراوه له // د. مایکل هارت: ۱۰۰، و/ ئه سه د قه ره داخی، چ ۲، له بلا وکراوه کانی پرۆژه ی هاوسه ر، ۱۹۹۰، ل ۲۵_۲۷).

^(۱۰۶) ته له فزیونی رووداو: وتوو یژ له گه ل د. عب دو لآ ئا گرین، ۲۱/ ۴/ ۲۰۱۴؛ کاریکنامه : باری سه رنجی ستالین به رامبه ر نه ته وایه تی، ل ۹؛ ته له فزیونی ئین ئار تی: رووداو و میژوو، وتوو یژ له نیوان فه یصل محمه د و فه رهاد عب دو الحمید (په هله وان)، به شی یه که م، ۲۵/ ۱۲/ ۲۰۱۲.

^(۱۰۷) کاریکنامه: کارو کرداری شیوعییه کان، ل ۱۱.

^(۱۰۸) فواد محمه د ئه مین سه راج: کوردا یه تی بیری زیندوو، چ ۱، چاپخانه ی، چاپ و چاپخانه ی بزاقی رو شنبیری سلیمانی، ل ۸، ۲۰۰.

ئەمە و سەرەپاي ئەوھى ماركسىيەكان بزوتنەوھى كوردايەتيان بە شتىكى تازەو كاتى دەزانى، بەلام كاژىك كوردايەتى بە شتىكى خۆرسك دەزانى و پىيوابوو لە پوژگارى دروستبوونى نەتەوھى كوردەوھى كوردايەتى سەرپهەلداوھ^(۱۵۹). ناكوكى نىوانيان بە نووسين دەستپىكرد^(۱۶۰)، كاميل ژير كە يەكك بوو لە دامەزىنەرهكانى كاژىك لە سالى ۱۹۰ كتيكى نووسى بە ناوى (كوردايەتى بير و باوهرمانە، نامانجى دور و نزيك مانە)، كە چەندىن ھەلبەست و ھونراوھى تىيدا نووسراوھ، وەك بەشيك لە چالاكىيەكانى كاژىك و نەتەوھىيەكان دادەنرا، لە يەكك لە ھەلبەستەكاندا دەلئيت:

ئەلى كردهم جيى داخ نيه
كوردايەتيم (قوناغ) نيه
نامانجىكە نەمر، پىروژ
مەشخەلئىكە بۆ گەل و ھۆز
فەلسەفە و باوهر و بيرە
رئىگەى پياوې دانا و ژيرە^(۱۶۱)

پارتى كۆمونيستى عىراقى بەوھ توپەبوون، محەمدى مەلا كەريمان پاسپارد لە دژى ئەو پەرتووگەى كاميل ژير بنووسيت^(۱۶۲)، بە ناوى (كوردايەتى كاميل ژير، لە ژير نەشتەرى يەكالا كردنەوھدا)بوو، تىيدا چەندىن پەخنەى لە كتيبەكەى كاميل ژير گرتبوو^(۱۶۳)، جەمال نەبەزىش بە ناوى خوازواى (زەردەشت)^(۱۶۴) لە نامىلكەيەكدا بە ناوى (كوردايەتى، بزوتنەوھ و بپروا و پزئيمە)، وەلامى محەمدى مەلا كەريم داىوھو^(۱۶۵)، لە كاتىكدا دژايەتلىكردنى كاژىك لەلايەن شىوعىيەكانەوھ واىكردبوو، كاژىك بە نەينى كارىكات، بىنەلايەنگرى پارتى^(۱۶۶)، تا سەرەنەنجام لە ۱۰_۱۱ ئەيلولى ۱۹۴ كارەساتى (كانى ماسى) پرويدا^(۱۶۷)، تىيدا چەندىن شوعىيى كوژران^(۱۶۸). كاژىكدا بە ئەنجامدەرى ئەم پروداوھ

^(۱۵۹) كاژىكناھە: كورتەى فەلسەفەى كاژىك، ل ۱۴.

^(۱۶۰) چاوپىكەوتن لەگەل (د.حسین محەمد عەزىن)، سلیمانى، ۱۹/كانونى دووھم/۲۰۱۵.

^(۱۶۱) بى ناوى نۆسەر: كوردايەتى، ب،چ، ب،ش، سالى ۱۹۰، ل ۵؛ تەلەفزیونى ئىن ئارتى: پروداو و مپژوو، وتوويزلە نىوان فەيصل محەمد و فەرھاد عبدوالحمید، بەشى يەكەم، ۲۵/كانونى يەكەم/۲۰۱۲.

^(۱۶۲) جەمال نەبەز: پيشخان و پاشخانەكانى كاژىك، ل ۱۲.

^(۱۶۳) بۆ زانیارى زياتر پروانە // محەمدى مەلا كەريم: كوردايەتى ي كاميل ژير لە ژير نەشتەرى يەكالا كردنەوھدا، چاپخانەى، النجوم، ۱۹۰.

^(۱۶۴) فواد محەمد ئەمین سەراج: كوردايەتى بيرى زىندوو، ل ۸.

^(۱۶۵) بۆ زانیارى زياتر پروانە // زەردەشت: كوردايەتى بزوتنەوھ و بپروا پزئيمە، ب،چ، ب،ش، چ، جەمال نەبەز: باسنامە/ كۆ بەرھەم ژمارە ۱۱، ل ۳۹.

^(۱۶۶) چاوپىكەوتن لەگەل (د.محمود عوسمان)، ھەولير، ۲۱/كانونى دووھم/۲۰۱۵.

^(۱۶۷) جەمال نەبەز: باسنامە، ل ۹۳.

تاوانبار کرا^(۱۶۹)، له کاتیگدا کانی ماسی وه ک بنکویه کی دادگایی له لایه ن پارتییه وه به کارده هیئرا^(۱۷۰)، به لām هندیگ له نه ته وه بییه کان تییدا به شداربوون^(۱۷۱)، ئەمەش وایکردبوو به سەر کارژیکدا بهیئریت، به کارژیک بلین کورد کوژه^(۱۷۲)، هەرچهنده کارژیک هیچ په یوه ندییه کی به و کاره ساته وه نه بوو^(۱۷۳)، به لکو به پیلان ئەو کاره بو خراپکردنی ناوبانگی کارژیک کرابوو^(۱۷۴)، دواى ئەم کاره ساته چەند ئەندامیکی کارژیک وازیان هیئا، چونکه کارژیک هیچ به یاننامیه کی دەر نه کرد، بو ئەوه ی بی تاوانی خوئی نیشان بدات^(۱۷۵)، بویه ده کریت بوتریت به هوئی بی هلوئیستی سەرکردایه تی کارژیک به رامبەر به و تۆمه تانه ی ئاراسته یان کرابوو وایکرد، زیاتر به سهریاندا بسه پیئیریت له و کاته دا، هەرچهنده کارژیک په یوه ندی راسته و خوئی پیوه نه بوو.

له دواى جیابوونه وه ی (قیاده ی مەرکه زی) له سالی ۱۹۷ له (حشع)، دواتر چوونه پال شوپش ئەیلوول و له دژی حکومه تی به عس ده جەنگان^(۱۷۶) لیروه وه کارژیکه کان شانبه شانى شیوعیه کان دژی به عس ده جەنگان، تا راده یه ک په یوه ندییه کان یان ئاسایی بوته وه^(۱۷۷)، له کانوونی دووه می ۱۹۷۵ کارژیک هه ولی دروستکردنی (به ره ی کوردستانی) به شدارى (پ.د.ک، قیاده ی مەرکه زی، کارژیک) داوه ، به لām به هوئی ئاماده نه بوونی لایه نه کان سه ری نه گرت^(۱۷۸) ده کریت بوتریت په یوه ندی نیوانیان هه میشه له مملانی به رده و امدا بووه، ئەمەش به هوئی جیوازی نیوان ستراتییانه وه بووه، مملانییه کانى نیوانیان زیاتر به نووسین بووه.

(۱۶۸) حه سه عید حسن: کانی ماسی، هه واری که نار شاری بکوژان، گوڤاری په یام، ژ (۳۲)، ل: ۲۴، بی ناوی نوسه ر: کورد کوژه، ل ۳۳.

(۱۶۹) کامیل ژیر: وه لāmیکى دوستانه بو به ریز دکتور کوردو عه لی، پوژنامه ی کوردستانی نوئی، ژ (۱۹۹۱)، پوژی ۳/تشرینی دووه م/۱۹۹۹ ل ۸. هه لۆ به رنجی: س، پ، ل ۲۷.

(۱۷۰) چاوپیکه وتن له گه ل (فه رهاد عبدالحمید (په هله وان)، سلیمانی، ۷/کانوونی یه که م/۲۰۱۴.

(۱۷۱) چاوپیکه وتن له گه ل د. محمود عوسمان، هه ولیر، ۲۱/کانوونی دووه م/۲۰۱۵.

(۱۷۲) بی ناوی نوسه ر: کورد کوژه، ل ۳۳.

(۱۷۳) حه می عه زیز (خاله حه): بیره وەر ئاوړیک له رابوردوویه کی نزیك، ل ۸۳، چاوپیکه وتن له گه ل (د. حسین محمد عه زیز)، سلیمانی، ۱۹/۱/۲۰۱۵.

(۱۷۴) چاوپیکه وتن له گه ل (کامیل ژیر)، سلیمانی، ۸/کانوونی یه که م/۲۰۱۴.

(۱۷۵) غه فور ئەمین ده لیئت: "دواى ئەوه ی کارژیک هیچ هه لویست و به یاننامیه کی ده رباره پروداوی کانی ماسی نه بوو، وازم له کارژیک هیئا" (وه رگیراه له // ته له فزیونی پروداو: وتووێژ له گه ل غه فور ئەمین، ۲۱/نیسان/۲۰۱۴).

(۱۷۶) فاروق مه لا مسته فا: شکستی شوپشی کورد له سالی ۱۹۷۵ بیره وهری، گوڤاری (دوا پوژ)، ژ (۳)، ناداری ۱۹۹۵، ل ۱۵.

(۱۷۷) ته له فزیونی پروداو: وتووێژ له گه ل فایه ق عارف، ۲۱/نیسان/۲۰۱۴.

(۱۷۸) نازاد مسته فا: کورته باسیکی به ره ی کوردستانی، ل ۷.

تەوهرى سىيەم // ھۆكارەكانى گەشەنەكردن و فراواننەبوونى كاژيك:-

لە دواى دامەزراندنى كاژيك لە ۱۴/نيسان/۱۹۵۹ تا كۆتاييھاتن بە سەرچەم چالاكى و پىكخستەنەكانى، بە ھۆى ھەرەسى شوپشى ئەيلول لە ۱۹/ئازار/۱۹۷۵، كاژيك نەيتوانيو بە شيوەيەكى فراوان ھاوشيوەى پارتەكانى ترى وەك (پ.د.ك، حشع)، لە ناوچەكەدا گەشە بكات، ئەمەش بۆ چەندىن ھۆكار دەگەرپتەو، گرنگترينيان: _

۱_ كاژيك لە پرووى پىكخستەنەو پيش رۆژگارى خۆى كەوت، چونكە لەكاتىكدا دروستبوو، بىروباوهرى چەپى نانەتەوھى بەسەر مروقى كورددا زال بوو، سەرەپاى ئەوھى ئەم بىروباوهرە ھەر ھى حزبى شيوەى نەبوو، بەلكو پارتى ديموكراتى كوردستانى عىراقيش كارى لەسەر دەكرد^(۱۷۹).

۲_ پەپرەو كوردنى سىستەمى ھەلبژاردنى دەستەبژير (نوخبە) بۆ ئەندامبوون لە كاژيكدا^(۱۸۰)، دانانى چەندىن پيوەر بۆ ئەندامبوون، بە شيوەيەك دەبوو كەسى ھەلبژراو بۆ بوون بە ئەندام بى كەموكوپرى بىت و لە ھەموو پويەكەو، مەرجەكانى كاژيكى تىيدا بى^(۱۸۱)، لەگەل ئەمەشدا ھەموو كەسيك نەيدەويرا لە كاژيكدا بىتتە ئەندام، چونكە كاژيك باسى لە سەر بەخۆيى و يەكخستەنەوھى كوردستانى دەكرد^(۱۸۲). ئەم بىرۆكەيەش، بىرۆكەيەكى ترسناك بوو، لەلایەن (عىراق، ئىران، سوريا، توركيا) دژايەتى دەكرا^(۱۸۳).

۳_ سەركرديەتى كاژيك زياتر پووناكبير و پياوى دەست و قەلەم بوون، كەمتر سياسىيى بوون^(۱۸۴)، ئەمەش واىكردبوو كەمتر تىكەل بە خەلك ببن و بتوانن باس لە كاژيك و ستراتىژى كاژيك بكەن تا بە ھۆيوە بتوانن پىكخستەنەكانى فراوانتر بكات^(۱۸۵)

۴_ دژايەتلىكردنى كاژيك لەلایەن ھەموو ھىزە سياسىيەكانى كوردەو^(۱۸۶) بە تايبەتى شيوەيەكان^(۱۸۷)، سەرەپاى ئەوھى كاژيك، دژايەتتەكى زۆرى شيوەيەكانى دەكرد^(۱۸۸)، لەگەل ئەوھشدا پارتيش دژايەتى دەكرد، نەيدەويست فراوان بىتت^(۱۸۹).

^(۱۷۹) كاميل ژير : كوردايەتى بىرو بزاڤە، ل ۱۰۹.

^(۱۸۰) ھەلو بەرزنجى : س، پ، ل ۲۷.

^(۱۸۱) بۆ زانبارى زياتر بېوانە // رەسول: چۆن ھاوييرىك بۆ كاژيك وە دەست ئەھيىت، چ ۲، چاپخانەى دام و دەزگای كاژيك _ لقى ئەورويە، ۱۹۸. ل ۱_ ۲۴.

^(۱۸۲) كاميل ژير: يادەكانم، ل ۲۳.

^(۱۸۳) چاوپىكەوتن لەگەل (د.حسین عەزیز محەمەد)، سلیمانی، ۱۹/كانونى يەكەم/۲۰۱۵.

^(۱۸۴) شيركو بيكەس: س، پ، ل ۱۱۰؛ بېوانە // نامەى نازاد مستەفا بۆ شىخ محەمەد شاكەلى، پايزى ۱۹۸، مالومە ۴. بۆ دەقى نامەكە بېوانە // بەلگەنامەى ژمارە (۱) لە پاشكووى بەلگەنامەكان، ل ۱۷۲-۱۷۵.

^(۱۸۵) شيركو بيكەس: ه، س، ل ۱۱۰.

^(۱۸۶) ففتوگۆكردن لەگەل (جەمال نەبەن) لە پىگای پۆستى ئەليكترونيەو، ۲۰۱۴/۱۲/۱۷.

^(۱۸۷) چاوپىكەوتن لەگەل (فواد ئەمىن سەراج)، سلیمانی، ۲۵/۱۲/۲۰۱۴؛ (فواد محمد ئەمىن سەراج، لە سالى ۱۹۵۰/۱۱/۱۷ لە شارى سلیمانى لە داىكبوو، تا پۆلى دووى ناوھندى خویندوو، لە سالى ۱۹۸ بوو تە ھاويير لە پىكخستەنەكانى كاژيكدا، پاشان بوو تە پيشمەرگە لە ھىزى ئەزمەر، بەشدارى شوپشى ئەيلووى كردوو، پاش دروستبوونى پاسوك، دەبىتتە ھاويير لە پىكخستەنەكانى پاسوك، لە ئىستادا جىگرى يەككىتى نوسەرانى كورد/لقى سلیمانی، ئىستا لە شارى سلیمانى دەژى).

۵_ پرودای کانی ماسی له ۱۹۴، که تییدا چهنین شیوعی کوژران^(۱۹۰)، کاژیک به وه تومه تبار کرا، به وهی بهرپرسه له و تاوانه، ئەمەش وایکرد، به کورد کوژه نیویبرین^(۱۹۱). ههروهها هۆکاریک بوو بو خراپبوونی ناوبانگی کاژیک^(۱۹۲)، دهکریت بلین ئەمەش وایکرد کهس په یوه نندی پیوه نه کات، تا به شیوهیهکی تهندروست فراوان بیئت.

۷_ نهبوونی داراییهکی پیویست بو کاروباری کۆمهلهکه، چونکه کاژیک جگه له ئابوونهی ئەندامهکانی هیچ سهراچاوهیهکی تری دارایی نهبوو، تا بتوانی بۆ پرکخستنهکانی خوی پشتی پی بیهستیت^(۱۹۳).

۸_ چوونه دهره وهی ولات و جیهیشتنی کاژیک له لایه ن هه ریه که له (جهمال نه بهن، ئیحسان فواد) که دامه زینه رانی کاژیک بوون^(۱۹۴)، وازهینانی (فه ریدون ئەمین علی، عه بدوللا جه وه ر) کاریگه ری خوی هه بووه له فراوان نه بوونی کاژیک^(۱۹۵). جگه له و خالانهی ئاماژه مان پیکرد، چهنین هۆکاری تر هه بووه، بهر به ست بوون له گه شه نه کوردن و فراوان نه بوونی کاژیک، پرکخستنهکانی کاژیک هۆکاریک بوون له فراوان نه بوونی، چونکه هیچ کات نه یه توانیوه به شیوهیهکی سه ره بخۆ کاربکات، سه ره پای لاوازی په یوه نندی نیوان ئەندامانی سه ره کردایه تی کاژیک، بوونی دوو سه ره کردایه تی جیاواز، ههروهها نه یان توانیوه سوود له بارودۆخی سیاسی باشووری کوردستان له سه رده می شوپشی ئەیلوولداوه ر بگرن، چونکه له کاتی جیا بوونه وهی بالی مه کته بی سیاسی له بارزانی بوون به به شیک له کیشه کان، ئەویش به لایه نگیریان بو بارزانی و دژایه تیکردنی بالی مه کته بی سیاسی، سه ره پای ئەوهی به دریزایی میژوی کاژیک هیچ بنکه و باره گایه کیان نه بووه و نه یان توانیوه کۆنگره بیهستن.

(۱۸۸) نامه ی نازاد مسته فا بو شیخ محمه د شاکه لی، پایزی ۱۹۸، مالومه؛ بو دهقی نامه که بپروانه // به لگه نامه ی ژماره (۱) .
(۱۸۹) ته له فزیونی پروداو: وتووێژ له گه ل (شیرکو بیکه س)، ۲۰۱۴/۴/۲۱.
(۱۹۰) بو زانیاری زیاتر دهر به ره ی پرودای کانی ماسی بپروانه // احمد حامد قادن: بیره وه رییه کانم ۱۹۴۷-۲۰۱۲، ۵ سال ته مه ن له نیو کاروانی خه باتگیا راندا، چ، ۱، سلیمانی، ۲۰۱۳/۱۰/۱. ل ۱۳-۱۴.
(۱۹۱) بی ناوی نوسه ر: کورد کوژه، ل ۳۳.
(۱۹۲) چاوپیکه وتن له گه ل (کامیل ژیر)، سلیمانی، ۲۰۱۴/۱۲/۸.
(۱۹۳) پوژنامه ی تایم، چاوپیکه وتن له گه ل کامیل ژیر، ژماره (۳۱)، ۱۸/تشرینی یه که م/۲۰۰۲، ل ۴.
(۱۹۴) ته له فزیونی پروداو: هه قبه یقین له نیوان کاوه ئەمین و د. حسین محمه د عه زین، ۲۳/ئه یلوول/۲۰۱۴.
(۱۹۵) کامیل ژیر: یاده کانم، ل ۲۳.

ئەنجام

يەكەم // كۆمەلەى ژيانەوۈى كورد(كاژىك) ، كۆمەلەيەكى نەتەوۈيى بوو، كە لە كۆتايى پەنجاكانى سەدەى بىست لەباشوورى كوردستان لەلايەن كۆمەلەيىك روڭشنىپىرەوۈ دامەزرا، بەئامانجى ھوشياركردنەوۈى نەتەوۈيى و داواى سەرەكيشيان خاكى كوردستان تەنيا بۆ كوردە، روڭشى سەرەكيشيان(كوردستان بۆ كورد، يەكسانى بۆگەل) بوو.

دووم // بەبەراوورد لەگەل پارت و رىكخراوۈەكانى تر بەگشتى و پارتى ديموكراتى كوردستان و حيزبى شيوعى بەتايبەتى ، كۆمەلەى ژيانەوۈى كورد نەيتوانى بىتتە پارتىكى جەماوۈرى فراوان ، ھەرچەندە لەرووى ستراىتېژىيەوۈ ئەم كۆمەلەيە زياتر خواستى نەتەوۈيى كوردى تىدا بەدى دەكرا، فاكترى ئەم جەماوۈرى نەبوونەيش دەگەرپىتەوۈ بۆ نەبوونى سەرەكردايەتتەيەكى باشى كۆمەلە و بەھيىزى پارتى ديموكراتى كوردستان لەوكتەدا لەلايەك و، لەلايەكى دىكەوۈ چالاكىيەكانى (كاژىك) نەيتوانى بوو شارى سلىمانى تىپپەرىنىت.

سىيەم // لەسالانى شەستەكانى سەدەى بىست لەكاتى لىكترازانى رىكخستەنەكانى (پارتى ديموكراتى كوردستان) و داواى جىابوونەوۈى بالى مەكتەبى سىياسى لە مستەفابارزانى ، ھاوبىرانى كاژىك دژى بالى مەكتەبى سىياسى بوونەوۈو لايەنگىرى بۆ مستەفابارزانى دەرخت، ئەمە لەكاتىكدا كاژىك دەكرا بىوايەتە لايەنىكى بەھيىز لەوكتەدا بۆ رىكخستەنەكانى خۇى.

چوارەم // لەداواى شكۆى شوپشى ئەيلول وجىنوۈسايىدكردنى كورد لە باشوورى كوردستان لەلايەن دەسەلاتى بەعس لەلايەكەوۈ، نەمانى رىكخستەنەكانى كاژىك لەلايەكى دىكەوۈ، فاكترى بوون بۆ دروستبوونى پارتى سۆسىيالىستى كورد(پاسوك) لە ۱۹۷۵/۹/۱۱ لەشارى كەركوك ، ئەم پارتەش وەك پارتىكى سەرەكى لەسەر رىچكەى كاژىك بە دروشمى (كوردستانىكى سەرەخۇ و گەلىكى يەسكان) دامەزرا، دامەزرىنەرانى لەب نەپەتەدا كاژىك بوون، بەواتايەكى دىكە كاژىك ھەيىنى دروستبوونى پاسوك. پىنچەم // كاژىك كەماوۈى (۱) سال بەردەوام بوو وەك پارتىكى سىياسى لە باشورى كوردستان ، بەلام نەيتوانى گەشەكردن و فراوانبوون بەخۇيەوۈ بىيىنى، ھۆكارى ئەو گەشەكردنەشى دەگەرپىتەوۈ بۆ (لاواى رىكخستن و نەبوونى سەرەكردايەتتەيەكى باش و مەرجى قورسى بوون بەئەندام لاي كاژىك و مەلمانىي نىوخۇى ئەندامانى و دژايەتتىكردنى زۆرى كاژىك لەلايەن ھىزە سىياسىيە كوردىيە و عىراقىيەكان و پروداوۈەكانى سىياسى كە پىيى تاوانباركران لە سالى ۱۹۴ و نەبوونى دارايىيەكى باش و چوونەدەرەوۈى ولات و جىھىشتنى كاژىك لەلايەن چەند دامەزرىنەروسەرەكردەيەكەوۈ.. تاد).

سه رچاوه کان

یه کهم // په رتو وکی کوردیی :

- (۱) احمد حامد قادر: بیره و هرییه کانم ۱۹۴۷_۲۰۱۲، ۵ سال ته مهن له نیو کاروانی خه باتگپراند، چ، ۱، سلیمانی، ۲۰۱۳/۱۰/۱.
- (۲) اراس فهریق زهینه ل: میژووی ئەمریکا له کۆنه وه تا ئەمرو، چ، ۱، چاپخانه ی په یوه ند، سلیمانی، ۲۰۱۰.
- (۳) ازاد مسته فا: کورته باسیکی به رهی کوردستانی، چ، ۱، چاپمه نی شهید فه رهاد، سوید، ۱۹۸۹.
- (۴) ازاد مسته فا: هیندیك بیره و هریی روژانی کاژیک ۱۹۸۵، چ، ۱.
- (۵) بانگه وازیك بو کارا کوردنه وهی کومه له ی نازادی و ژیانه وهی یه کییتی کورد (کاژیک)، HTTP: KURDI PEDIA.INFO
- (۶) به یاننامه ی سه ر کوردایه تی هه ریمی باشووری کاژیک، ۲۵/کانوونی دووهم/۱۹۷۵.
- (۷) بی ناوی نوسه ر: کورد کوژه.
- (۸) بی ناوی نوسه ر: کوردایه تی، ب، چ، ب، ش، سالی ۱۹۰.
- (۹) پرؤفیسور جه مال نه به ز: روژانی ئاواره ییم له سويسرا، چ، ۱، چاپخانه ی داناز، له بلاوکراوه کانی بنکه ی ئەده بیی و رونا کبیری گه لایوژه، سلیمانی، ۱۹۹۹.
- (۱۰) جه مال نه به ز: باسنامه / کو به رهه م ژماره ۱۱.
- (۱۱) جه مال نه به ز: بیری نه ته وهی کوردی نه بیری قومیه ت "روژه لاتی" ونه بیری "ناسیونالیزم" ی روژئاواییه، چ، ۲، له نده ن (به ریتانیا) ۲۰۰۲.
- (۱۲) جه مال نه به ز: پیشخان و پاشخانه کانی کاژیک / کو به رهه م، ۱۳، سلیمانی، ۲۰۱۵.
- (۱۳) جه مال نه به ز: دوژی ناسیونالیستی کورد، ئو تونومی یا کوردستانیکی سه ربه خو و پروژهی چاره نوس له نازادیدا بو نازادی، بنکه ی چاپمه نی نازاد، سوید.
- (۱۴) جه مال نه به ز: گو قاری نشتیمان، چ، ۲، هه ولیر، ۲۰۱۰.
- (۱۵) جه مال نه به ز: هه ندی له کیشه بنه ره تییه کانی قوتابخانه ی کوردی سو سیالیزم، ب، ۱، ب، چ، چاپمه نی نازاد، سوید، ۱۹۸۴.
- (۱۶) جه مال نه به ز: ئیسته و پاشه روژی نه ته وهی کورد، له بلاوکردنه وه کانی ئەکادیمیای کوردی بو زانست و هونه ر، ستوکهو لم، ۱۹۸۹.
- (۱۷) هه مید گه ردی: پوخته ی میژو و نامه، چ، ۱، هه ولیر، ۲۰۰۴.
- (۱۸) حوسین موحه ممه د عه زیز: بارانی خوین و بای مه رگ، چاپی یه که م، ۲۰۱۵.
- (۱۹) ژیر: گه و ره پیاو، چ، ۱، ب، چ، بی، چ.
- (۲۰) په سول: چو ن هاو بیریک بو کاژیک وه ده ست ئەهینیت، چ، ۲، چاپخانه ی دام و ده زگای کاژیک _ لقی ئەوروپا، ۱۹۸.
- (۲۱) ره فیق ساییر: به ره وه میژوو، چ، ۱، چاپخانه ی مه نسور، سوید، ۱۹۹۱.

- (۲۲) زەردەشت: كوردايەتى بزوتنەو و بېروا و رژیمة، ب، چ، ب، ش، چ.
- (۲۳) ساسان دەرویش: يادىك بۇ دامەزاندنى كاژيك و ۵۱ سال لە تەمەنى ۱۴ گولانى سالى ۱۹۵۹.
- (۲۴) ساسان دەرویش: يادىك بۇ شەھيدكردنى، شەھيدىكى ريبازى كوردايەتى محەمەد دەرویش نادر لە ۲ گولانى ۱۹۱.
- (۲۵) سامان حسين ئەحمەد: زلھيزەكان لە جەنگى يەكەمى جيهانيەو و تا كۆتايى جەنگى سارد (۱۹۱۴_۱۹۹۱)، چ، ۱، چاپخانەى موكریان، هەولير، ۲۰۱۲.
- (۲۶) سەركردايەتى كاژيك: پەپرەوى نيوخوى كاتى كاژيك، كوردستان، ۱۹.
- (۲۷) شوان عوسمان مستەفا: كوردستان و پروسەى بە ئىسلام كردنى كورد، چ، ۱، چاپ و پەخشى تەما، سليمانى ۲۰۰۲.
- (۲۸) شيركو بېكەس: نووسين بە ئاوى خۆلەميش، ژياننامە و بيرەوهرى، بەرگى يەكەم، چ، ۱، چاپخانەى كارو، ۲۰۱۳، ۱.
- (۲۹) شيركو هەژار: هەژارى مروڤ و دەوروبەرى يا كارەساتى كۆميدىيەك، ب، چ، ب، ش، چ، ۳، ۲۰۱۳.
- (۳۰) عبدالقادر شكاك، كورد لە ميژووى رووداوەكانى سەردەمدا ۱۹۳۰-۱۹۱، چ، ۱، دەزگای روشنيرى جەمال عيرفان، سليمانى، ۲۰۱۴.
- (۳۱) عبدالله مبلغ ئادانى: ميژووى ئاينى زەردەشتى، و/ وريا قانع، چ، ۲، سليمانى، ۲۰۰۲.
- (۳۲) عەتا قەرەداخى: ناسيوناليزمى كوردى، بەرگى دووهم، چاپى، يەكەم، چاپخانەى، چوارچرا، سليمانى، ۲۰۱۴.
- (۳۳) عەلادين سجادى: ميژووى ئەدەبى كورد، چ، ۲، چاپى نوئى، ۱۹۷۱.
- (۳۴) عەلى كەندى: ميژوو نامە، ب، ۱، چ، ۱، چاپخانەى وەزارەتى پەرەردە، هەولير، ۲۰۰۷.
- (۳۵) على سام ناغا: هەندى لە بيرەوهرىەكانم وەكو سەرداويك لە كئافەيەك وايە، ب، چ، ب، ش، ۲۰۱۴.
- (۳۶) فەرسەت سەعيد سۆفى: كورد و كوردستان ... مشتومرئەفسانەو ميژوو و ئاين، چ، ۱، چاپخانەى رەنج، ۲۰۱۰.
- (۳۷) فواد محەمەد ئەمين سەراج: كوردايەتى بيرى زيندوو، چ، ۱، چاپخانەى، چاپ و چاپخانەى بزاقى روشنيرى سليمانى، ۲۰۰.
- (۳۸) كاژيك نامە، فەلسەفەى كاژيك لە چەند ديژيكتدا، چ، ۲، چاپخانەى دەزگای كاژيك لە ئەوروپا، ۱۹۸.
- (۳۹) كاميل ژير: كوردايەتى بيرى بزاقە، ب، چ، چاپخانەى بابان، سليمانى، ۲۰۰.
- (۴۰) كاميل ژير: كوردايەتى و سەربەخويى، چ، ۱، چاپخانەى، رەنج، ۲۰۰۲.
- (۴۱) كاوه ئەمين: ناسيوناليزمى كورد-خەبات بۇ دەولەتتىكى نەتەوہيى، بەراوردىك لە نىوان سى پارتدا، چاپى يەكەم، دەزگايى چاپ و بلاوكردنەوى ئاراس، هەولير، ۲۰۰.
- (۴۲) لەتيف قەرەداخى، سيمماى شەھيد محەمەد دەرويش نادر لە ئاگرى زەمبورد، چ، ۱، دەوك، ۱۹۹۵.
- (۴۳) لوقمان خەيالى: ميژووى گەورە زلھيزى جيهان، چ، ۱، چاپخانەى گەنج، سليمانى، ۲۰۰۵.

٤٤) مارف خەزەندار: ھەرەشەى سیاسى و گەشەى پۆشنبیری، بەرگی شەشەم، چ١، چاپخانەى پۆژھەلات.

٤٥) مایکل ھارت: ١٠٠، و/ ئەسەد قەرەداخى، چ٢، لە بلاوکراوەکانى پۆژھەى ھاوسەر، ١٩٩٠.

٤٦) محەمەد فاتح: پەرەسەندنى ژيانى حزبەتەى لە کوردستانى باشوردا، چ١، چاپخانەى، زانکۆى صلاحەدین، ھەولێر، ٢٠١٤.

٤٧) محەمەدى مەلا کەریم: کوردایەتەى ی کامیل ژیر لە ژێر نەشتەرى یەکاڵا کردنەویدا، چاپخانەى، النجوم، ١٩٠.

٤٨) نەوشیروان مستەفا ئەمین: لە کانارى دانوبەوہ بۆ خەرى ناوژەنگ، دیوى ناوہوہى پروداوہکانى کوردستانى عێراق(١٩٧٩-١٩٨٣)، ب، ب، ب، ش، چ، ١٩٩٧.

٤٩) نزار: کاتیک (١٩٥٩ - ١٩٧٥) رەوتى بیری کوردستانى.. دژایەتەى سنوورە دەسکردهکان و ململانى لەگەڵ مارکسییەکان.

٥٠) ھاوڕى باخەوان: پاسۆکنامە _ وەشانى ١، ٢٠١٥.

٥١) ھاوڕى باخەوان: ئالای کورد، کورتە لیکولینەوہیەکی میژوویى. کۆمەلایەتەى. پامیاریى، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم، سلیمانى، ٢٠٠١.

٥٢) ھاوڕى باخەوان : ھاوڕینامە بۆ میژووی کورد و کوردستان، چ٢، چاپخانەى پوون، ٢٠٠٥.

٥٣) ھەلو بەرزنجى: پرسیارەکان ھیشتا تینووی وەلامن.

دووھم // پەرتووکی عەرەبى :

١) جمال نيز: المستضعفون الكورد وا اخوانهم المسلمون، الطبعة الثانية، السليمانية - جنوب كوردستان، ٢٠٠.

٢) الحزب الديمقراطي الكوردستان المكتب السياسي: الاقتتال الداخلى في كوردستان العراق كيف اندلع و من المسؤول عنه، الجزء الاول، الطبعة الاولى، من مشوارت مکتب الدراسات والبحوث المركزى ١٩٩٧.

٣) عبدالفتاح على يحي بوتانى: وثائق عن الحركة القومية الكوردية التحررية، ملاحظات تاريخية و دراسات اولية، مطبعة اربيل، ٢٠٠١.

٤) مديرية الامن العامة: الحركة الشيوعية، جزء الثانى، ١٩.

سێیەم // گۆقارو پۆژنامەکان :

١) (بانگی کاتیک)، ژ(١)، (١٤/نیسان/١٩٨٨).؛ (بانگی کاتیک) ژ(٥) (١٠/ئاب/١٩٨٨).

٢) (گۆقارى ھاویر)، ژ(١)، (١٥/٣/٢٠٠٢).

٣) بەریۆبەراییتى کاتیک (تشرینی دووھمی ١٩٩١): ئامانجەکانى کاتیک و شیۆهوى ھینانەدى ئەو ئامانجانە، بانگی کاتیک، ژمارە ٥، ١٠ ئۆکتۆبەرى ١٩٨٨.

- ٤) بروسكە ئىبراھىم: لە بىرەوهرى چل سالەى دامەزراندنى كاژىكدا، گۆقارى، (سەكۆ)، ژ (٣٠)، نىسانى ١٩٩٩.
- ٥) بى ناوى نوسەر: شورشى كوردستان و ((بلەيەكان))، گۆقارى (نەوهرى كورد)، ژ(٤)، نىسانى ١٩.
- ٦) بى ناوى نوسەر: چەند راستى يەك لەسەر كورد كوژە، گۆقارى، (پيئشەرەو)، ژ (١) سالى يەكەم، مايسى ١٩، ٣٤ل.
- ٧) بى نوسەر: خەباتى (٤٨٧) دەستەى مام جاش!!، گۆقارى (نەوهرى كورد)، ژ(٤)، نىسانى ١٩.
- ٨) بى نوسەر: سەرکەوتن بۆ شورشە مەزنەكە، گۆقارى (چراى كوردستان)، ئەيلولى ١٩٥ ژمارە، ٢٤.
- ٩) بى نوسەر: لە ژيەر سىبەرى ميريىدا.. كۆنفراسيىك، گۆقارى نەوهرى كورد، ژ(٥) تشرىنى يەكەم ١٩.
- ١٠) بى نوسەر: مژدەى بە چاپ گەياندنەوهرى كاژىكنامەى پىروز، بانگى كاژىك، ژ (٤)، ١٨ ئابى ١٩٨.
- ١١) جەلال حاجى دەرويش: عەبدللا جەوهر كىيە، گۆقارى (پوقار)، ژ(٧٤)، دەزگاي چاپ و پەخشى سەردەم، ئايارى ٢٠١٣.
- ١٢) جەمال نەبەن: كاژىك لەبەر پۇشنايى نيوەكەيدا، گۆقارى (سەكۆ)، ژ(٣٠)، نىسانى، ١٩٩٩.
- ١٣) جواد مەلا: بە بۆنەى تىپەپونى چل سال بەسەر دامەزراندنى كاژىك، گۆقارى (سەكۆ)، ژ (٣٠)، نىسانى ١٩٩٩.
- ١٤) حمە سەعيد حسن: كانى ماسى، هەوارى كەنار شارى بكوژان، گۆقارى پەيام، ژ (٣٢)..
- ١٥) حىزبى كاژىك: چەند وشەيەك لە بارەى ئەم بزوتنەوهرى چەكدارەوهر، ٣١/ ئابى/ ١٩١، گۆقارى (بانگى كاژىك)، ژ (٢)، ٣١/ ئابى/ ١٩٨.
- ١٦) رەوا: لە كەنارى دانوبەوهر بۆ خەرى ناو زەنگ، راستكردنەوهرى پەخنەگرانەيە لە كىتەبەكەى كاك نەوشىروان مستەفا، گۆقارى (خويندكارى كورد)، ژ (٢٤و٢٥)، ١٩٩٧.
- ١٧) پۇژنامەى تايم، چاوپيىكەوتن لەگەلكاميل ژيەر، ژمارە (٣١)، ١٨/ تشرىنى يەكەم/ ٢٠٠٢.
- ١٨) سەروتار: گۆقارى (خويندكارى كورد)، ژ(١٥)، ئەيلولى ١٩٨٩.
- ١٩) سلام ناوخوش: گوتارى ناسيئونالىستى كوردى، گۆقارى (ميژوو)، ژ(١)، زستانى ٢٠٠٧.
- ٢٠) گۆقارى (خويندكارى كورد)، ژ(١٥)،
- ٢١) گۆقارى بانگى (كاژىك)، ژ (٢)، ٣١/ ئابى/ ١٩٨.
- ٢٢) گۆقارى خويندكارى كورد: يادى كەلە مرويەكى، شاعىر و ئەديب و رەخنەگر و مامۇستا فەريدون على ئەمىن، ژ(٢)، گەلاويژى ١٩٩٨.
- ٢٣) گۆقارى نيوەند: دىمانەيەكى جەمال نەبەن، سالى چوارەم، شوباتى ٢٠٠٨.
- ٢٤) فاروق مەلا مستەفا: شكستى شورشى كورد لە سالى ١٩٧٥ بىرەوهرى، گۆقارى (دوا پوژ)، ژ(٣)، ئادارى ١٩٩٥.
- ٢٥) فواد ئەمىن سەراج: با لە راستىەكان لانەدەين.. وەلامىك بۆ شىركۆ هەژار، پۇژنامەى (ئايندە)، ژ(٢١)، سالى نۆزدەهەم سيشەمە، ٢٤/ حوزەيران/ ٢٠١٤.

- ٢٦) کامیل ژیر: وەلامیکی دۆستانە بۆ بەریز دکتور کوردۆ عەلی، پوژنامەى کوردستانى نوێ، ژ (١٩٩١)، پوژى ٣/تشرینی دووهم/١٩٩٩.
- ٢٧) کاوه ئەمین: هەقیهتین لەگەڵ شێرکۆ هەژار مۆکریانى، پوژنامەى (پوودا)، ژ (٣٠٨)، ٥/ماید/٢٠١٤.
- ٢٨) کوپى سەربەخوێ کوردستان بۆ وکراوێهە لە سالیادی کوچى دواى دکتور ئیحسان فواد دا، نامادەکردنى: عبدالقادر شکاک، عوسمان عبدالرحمن، فەیسەل محەمەد، گوڤارى (مادیا)، ژ(٩_١٠)، سالى چوارەم، حوزەيرانى ٢٠٠٨.
- ٢٩) مژدە طاهر، بۆ/ لە (کەنارى دانوبەووه بۆ خپرى ناوزەنگ)، پوژنامەى (کورد نامە) ژ (٠٧)، ٢٥/تەمموز/١٩٩٧.
- ٣٠) مسعود بارزانی: بە بۆنەى ٤٩یەمین سالیادی بەرپابوونى شوپرشى مەزنى ئەیلولەوه، پوژنامەى خەبات، ژ (٣٥٧٢)، ٢٠١٠.
- ٣١) هاویر (رسول): بە یادی روژى پیرۆزهوه، (بانگى کارىک)، ژ (١)، ٤/نیسانی ١٩٨.
- ٣٢) هاویر رەسول: ئیمە و بارزانی و شوپرش، گوڤارى بانگى کارىک، ژ (٢)، ٣٠/ئابى/١٩٨.
- ٣٣) حەمەى عەزیز(خالە حمە): بیرەوهى ئاورپک لە رابردوویەکی نزیك، گوڤارى (باسکار)، ژ(٣)، ١٩٩٩.

چوارەم // سەرچاوهى زانکۆیى //

- ١) پشکوۆ حەمە تاھیر عبدالرحمان: شارى کەرکوک لە نیوان سالانى ١٩٥٧_١٩٧٧، نامەى دکتورا، بەشى میژوو، کۆلیژى زانستە مروڤایەتییهکان، زانکۆى سلیمانى، ٢٠١١.
- ٢) سەرور عبدالرحمان عمر: پارتى کۆمونیستى عێراق و مەسەلەى کورد (١٩٣٤_١٩٧٥)، نامەى دکتورا، بەشى میژوو، کۆلیژى زانستە مروڤایەتییهکان، زانکۆى سلیمانى، ٢٠٠٧، ١٥٨.

پینجەم // چاوپیکهوتن //

- ١) تەلەفریۆنى پوودا: بەرنامەى پەنجەمۆر، چاوپیکهوتن لەگەڵ محەمەد عەزیز (خالە حمە)، ٤/تشرینی دووهم، ٢٠١٤.
- ٢) چاوپیکهوتن لەگەڵ (فەرهاد عبدالحمید(پەهلەوان)، سلیمانى، ٧/کانوونى یەكەم/٢٠١٤.
- ٣) چاوپیکهوتن لەگەڵ (کامیل ژیر)، سلیمانى، ٨/کانوونى یەكەم/٢٠١٤.
- ٤) چاوپیکهوتن لەگەڵ (د. حسین محەمەد عەزیز)، سلیمانى، ١٩/کانوونى دووهم/٢٠١٥.
- ٥) چاوپیکهوتن لەگەڵ حمە عەزیز(خالە حمە)، سلیمانى، ٢٨/شوبات/٢٠١٥.
- ٦) چاوپیکهوتن لەگەڵ فەرهاد عبدالحمید(پەهلەوان)، سلیمانى، ٧/کانوونى یەكەم/٢٠١٤.
- ٧) گفتگوکردن لەگەڵ (جەواد مەلا) لە لە ریگای پۆستى ئەلیکترونییهوه، ٢٠١٤\١٢\١٢.
- ٨) چاوپیکهوتن لەگەڵ (د. حسین عەزیز محەمەد)، سلیمانى، ١٩/کانوونى دووهم/٢٠١٥.

- ۹) چاوپىكەوتن لەگەل (عەبدوئا ئاگرين)، ھەولير، ۲۱/مايس/۲۰۱۵
- ۱۰) چاوپىكەوتن لەگەل فەرھاد عبدالحميد (پەھلەوان)، سلىمانى، ۷/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۱۱) چاوپىكەوتن لەگەل د. محمود عوسمان، ھەولير، ۲۱/كانونى دووم/۲۰۱۵.
- ۱۲) چاوپىكەوتن لەگەل (د. حسين محەمەد عەزىن)، سلىمانى، ۱۹/كانونى دووم/۲۰۱۵.
- ۱۳) تەلەفريونى ئىن ئار تى: پروداو و ميژوو، وتوويز له نىوان فەيصل محەمەد و فەرھاد عبدالحميد، بەشى يەكەم، ۲۵/كانونى يەكەم/۲۰۱۲.
- ۱۴) چاوپىكەوتن لەگەل (كاميل ژير)، سلىمانى، ۸/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۱۵) چاوپىكەوتن لەگەل (د. حسين عەزىز محەمەد)، سلىمانى، ۱۹/كانونى يەكەم/۲۰۱۵.
- ۱۶) تەلەفريونى پروداو: ھەقىقەتچىن لە نىوان كاوھ ئەمىن و د. حسين محەمەد عەزىز، ۲۳/ئەيلوول/۲۰۱۴.
- ۱۷) گفتوگۆ كردن لەگەل (جەمال نەبەن) لە ريگاي پۆستى ئەليكترونيەو، ۱۷/۱۲/۲۰۱۴.
- ۱۸) چاوپىكەوتن لەگەل (د. محمود عوسمان)، ھەولير، ۲۱/كانونى دووم/۲۰۱۵.
- ۱۹) چاوپىكەوتن لەگەل عوسمان پەشىد، سلىمانى، ۲۰/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۰) چاوپىكەوتن لەگەل (ئەحمەد سلام)، سلىمانى، ۲۰/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۱) چاوپىكەوتن لەگەل (فەرھاد عبدالقادر) لە ريگاي پۆستى ئەليكترونيەو، ۲۰/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۲) تەلەفريونى ئىن ئار تى: پروداو و ميژوو، وتوويز له نىوان فەيسەل محەمەد و شيرزاد فاتىح ، بەشى يەكەم، ۱۹/ئەيلوول/۲۰۱۳.
- ۲۳) گفتوگۆ كردن لەگەل شيركو ھەزار، لە ريگاي پۆستى ئەليكترونيەو، ۳/كانونى دووم/۲۰۱۵؛
- ۲۴) گفتوگۆ كردن لەگەل شيركو ھەزار، لە ريگاي پۆستى ئەليكترونيەو، ۳/كانونى يەكەم/۲۰۱۵.
- ۲۵) چاوپىكەوتن لە (جەمال نەبەن)، لە ريگاي پۆستى ئەليكترونيەو، ۱۷/۱۲/۲۰۱۴
- ۲۶) چاوپىكەوتن لەگەل (پىشكو ئەمىن)، سلىمانى، ۹/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۷) چاوپىكەوتن لەگەل (شيرزاد فاتىح)، كەركوك، ۲۳/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۸) چاوپىكەوتن لەگەل (پىشكو ئەمىن)، سلىمانى، ۹/كانونى يەكەم/۲۰۱۴.
- ۲۹) تەلەفريونى ئىن ئار تى: پروداو و ميژوو، وتوويز له نىوان فەيصل محەمەد و فەرھاد عبدالحميد (پەھلەوان)، بەشى يەكەم، ۲۵/۱۲/۲۰۱۲.
- ۳۰) وتوويز لهگەل كاميل ژير، تەلەفريونى پروداو، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴.
- ۳۱) تەلەفريونى پروداو: وتوويز لهگەل (شيركو بيكەس)، ۲۱/۴/۲۰۱۴.
- ۳۲) تەلەفريونى پروداو: وتوويز لهگەل غەفور ئەمىن، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴.
- ۳۳) تەلەفريونى پروداو: وتوويز لهگەل فايەق عارف، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴.
- ۳۴) تەلەفريونى پروداو: وتوويز لهگەل كاميل ژير، ۲۱/نيسان/۲۰۱۴.

- ٣٥) تهله فزیونی پروداو: وتوویتز له گهل غه فور ئەمین، ٢١/نیسان/٢٠١٤.
- ٣٦) تهله فزیونی پروداو: وتوویتز له گهل د.عبدوللا ناگرین، ٢١/٤/٢٠١٤.
- ٣٧) چاوپیکه وتن له گهل (شیرزاد فاتیح)، کهرکوک، ٢٣/١٢/٢٠١٤
- ٣٨) چاوپیکه وتن له گهل (فواد ئەمین سهراج)، سلیمانی، ٢٥/١٢/٢٠١٤
- ٣٩) چاوپیکه وتن له گهل (د.حسین محمد عهزین)، سلیمانی، ١٩/١/٢٠١٥.
- ٤٠) چاوپیکه وتن له گهل (د.محمود عوسمان)، ههولیر، ٢١/١/٢٠١٥.
- ٤١) چاوپیکه وتن له گهل فایه ق عارف له ریگهی په یوه ندی تهله فونه وه، ٢٥/١٠/٢٠١٥.

شه شه م // سهرچاوهی ئەلیکترونی //
www.pasok.org ^١

حه وته م // نامه ی کهسی //

- ١) نامه ی نازاد مسته فا بو شیخ محمه د شاکه لی، پایزی ١٩٨، مالومه.
- ٢) نامه ی نازاد مسته فا بو هاو بیرانی پاسوک، ١٢/مایس/١٩٨٤
- ٣) نامه ی کۆمه له ی نازادی و ژیا نه وه و یه کیتی کورد (کارئیک) بو مسته فا بارزانی، ١٣/نازار/١٩٤.
- ٤) نامه ی کۆمه له ی نازادی و ژیا نه وه و یه کیتی کورد (کارئیک) بو مسته فا بارزانی، ١٣/٥/١٩٤.

بەلگەنامەي ژمارە (۲)

نامەي نازاد مستەفا بۆ ھاویرانی پاسۆك ۱۲/مايس/۱۹۸

كوردستانىكى نازاد

گەلگى بە كسان

ھاویرانى ۱۹۵۹

سلۆوى نازادى و يەكسانى

خۆم لە مەوقەيكددا دەبەينم كە مافى ئەو م ھەبە و لە سەرىشمە ئەربارەي ھەموو سەروندە رىكى حەزب بدوئيم و بە تەنگ چارە نووسىبە وە بېيم و راي خۆم بە سەراحت بەخەم بەرچاوى ھاویران ۰۰۰ بە لای مەنەو كە مەترخەمى و بېلەنگى لەم بارەبەو ئە چىتە خانەي خيانەتەو و بۆيە تەكە ئەكەم بە چارپكى ھاویرانە و گيانپكى دلسۆزانە و بۆچوونى خزمە تگوزارانەي حەزبمان سەرنجى ئە و بەرچاوخستنانەم بەن و لىم قەبوڵ بەكەن ۰۰۰ مەن پېچ واپە مە سئولىيەتى سەرشانى خۆم بە جەنەگە بەنم و ئەو ي بە ئەرك و بېبويستى ئە زانم ئە نجام ئە دەم ، ئە ئەگەر ئە شتوانم كارپكى سوودبەخش و خزمەتى پېشكەش بېروباوەر و حەزبەكەم بەكەم ، بە لانى كە مەو ، روى زەردى لای خوا و خەلك و شەرمە زارى و بۆدانى خۆم ئە بەم .

ھاویرانى بە رېئىز ۰۰۰۰

"گازبەك" كە بە ناول سالى (۱۹۵۹) وە ناولى كە وتبۆ ناول ناوانەو وە و خۆي بە شالەلگى بېروباوەرى ئە تە واپەتى كورد ئە داپە قەلەم ، ھەرگىز ئە يتوانىبە بېيتە حەزب و مەرجەكانى حەزبى گەلگە بەكار ھىچ ئە و رىكى شىجايىشى لە بەزووتنەو وەي رزگارپخرازى كورددا ئە گېراو ، ئە گەر ئە لىين تاسىرى سلبىشى بۆ سەر بېرى ئە تە واپەتى كوردى ھەبوو و قوتابخانە بەكى سەقەت كېردنى ئە تەو بەبەكانى كوردپش بوو (۶) لە شەستەكاندا شەپكى بېگىيان ھەبوو بە ناولى "گازبەك" ، بەلام ئە ئەنا ناولى بۆ شەو روك بوو ، لە سەرەتاي خەفتادا چۆتە ئە و رى گيانە ل و مردووى بەشى زىندوو خۆر بوو ، لە كۆتايى سېالى (۱۹۷۳) دا كۆمەلەي كادىرى ئە و حەزبە ھەوليان دا گيان بە بەر ئە و لاشە مېيەردوودا بەكە ئەو ، بەلام كار لە كار ترازابوو و لەگەل ھەموو ھەول و كرنە و كۆشەشكېشدا ھەر ئە كسرا ، لەگەل ھەرەسى شۆرشى ئە بېلوولدا ئە و بېش بە چارى داتەبى و رامالرا ۰۰۰ چارپكى دى لە نەو راستى سالى ۵ ۱۹۹۰ ، چەند كە سېكى كەم كەوتنە خۆ تاپە سەر داروپەردوى "گازبەك" ، بە ئە ئەندى گۆرپان و جياوازى لە ناول ناو رۆك و رېياز و ئە ھەجىدا ، بۆشاسى ئە بوونى حەزبىكى ئە تەو بەسى سەر كە ئەو . لە و رۆزەو ئە تا شىمىرۆ ئە و ھەولە ھەر بەرئە وامە و لە نىوان ئە بيان كېشە و گرفت و لە بارپكى زۆر سەخت و شالۆزدا ، بە ھەر دەردى سەرى و مەمرە و مەژبەك بوو ، ئە تا شىرە ھاتوو و ھەناومانە . بۆ ووردپكردنەو و چوونە نىو (تفاسىل) وە (پاسۆك) شىمىرۆ بۆتە واقەي كە لە سەر سەھى سىياسى كوردى ، ئە مەش ئە كاتە ئە وەي بۆ بە كە مەين چارە حەزبىكى ئە تەو بەسى لە سەر سەھى سىياسى كوردى سەر بېبەكە وئ و شوپىنكى دىبارى ھەبۆ ، لە خەباتى جەماوەرى و فېلى كورداپە تىدا و دۆست و دوژمن حەسبى بۆ بەكا و فەلأ حەسبىشى ھەبۆ ، بە تە و اوپان خۆي و بېروباوەرەكە و خەباتى ئە تەو بەبەكانى سە و چلپا و بەلەنە پاك كوردتەو كە لە سەردەمى "گازبەك" دا بېيدا ھەلپەزرا بوو ۰۰۰ بۆيە ئە گەر ئە ئەنا كە رەسەي بېبويستى بەرئە وامپتى بۆ بەرە خەسپەندى و بەبەدا بۆ ، ئە توائپ لە داھاتوودا ئە و رى كارپگەر لە بەزووتنەو وەي كورداپە تىدا بگېرئ و بېيتە جئ ھىواي ئە تەو وەي كورد ، بە ئە بېرى ئەو ئە داتەسە دو او و تووشى رۆچوون و پاشە كەشە بەك ئە بۆ كە ئە بېتەو قالىبە كۆنەكەي "گازبەك" و حەزبىسى ئە تەو بەسى كورد بۆ چەندىن سەل خەب ئە بۆ و لە وائە شە ھەر راست ئە بېتەو ، ئە ئە مەش كارە بېتاتكى

ھەبەندە گەورە بە ، كە ئە ئە ئە ئە چارە نووسى بېرى ئە تە واپەتى ئە خاتە بەر مەترسىمى محقق ، بەلگە زىيانى گەورەش لە سەرجەم بەزووتنەو وەي كورداپەتى ئە دەدا ۰۰۰ لە بەردەم خالە تىكى وادا ئە سەتەو سەتان و كەم تەرخەمى رېك بەشدارى كوردنە ، بەبېش ھەبەننى ئە و كارەسەتە و ئەركى بەرگرتن بەم كارە سەتە بېش ھەموو شەپك ئەكەو پتەو و لە ھەموو شەپك گرنەگە تر و بېبويست تر و پەلە ترە ۰۰۰ نمونە بەك ئە خەم بېشچا ۰۰۰ كاتى خۆي لە سالى (۱۹۷۱ و ۱۹۷۲) دا ، كە راپەرئانى (كازبەك) كە ئە مېك بوو لە حەزبەكە ئە كېبوونەو وە - ئە گەر بەشئ بېلېين ئەملا ھەر حەزب بووبئ - بە تە و اوئە سەبەن لئ كېشايەو و (شاش بە تائە) پكى " غېر مەلن " بيان لئە كورد ۰۰۰ بەك لە وائەي كە ئەم بېرپارەي بەسەن بە ئە كورد ، پاپەك لە وائەي كە شاگادارى وەزەكە بوو ، پاپە (ع . شاگەرىن) كە ھەموو شەتەكانى كەوتە ئە سەتە ئە و چەندە كادىرەي ھەبوون و ئە وائەي كە شامانە بوون بەرئە وام بەن ، كۆ بەكردنابەو ئە بە ھەموان خەمىكى سەشە رۆزبان بخوایدابە و چارە بەكى بە كۆمەلەيان بۆ ئە و خالە بەدۆزىبەتەو ، ئە ئە توائن زۆر زۆر شەبكرئ ۰۰۰ ئە و گورانەي لە كۆتايى (سالى ۱۹۷۳) دا روويدا ، كە تازە ئە رېئە بەرە نېگە بېبوو ھىچ ئەمکان ئە بوو ھىچى چىتر . لە وەي بوو لئى شېن بېتەو ، ئە ئە و رۆزە ئە بوو ، كاتىكى زۆر

و به ریگه به کی سه لامه تتر و هیمن تر و بی هله تر و به سه رنه نجامیکی زور زور چتر ته او ده بوو...
ره فتاری راه رانی کونی کاژیک و مبادره نه کردنی (ع شاگرین) هه رگیز هه له به کی سانه نیه و به س ،
به شداریه کی راسته و خو به له کاره ساتی (کاژیک) و به ریرسیاری میژووین له به رانه ر زور شتدا .
جا له گه ل جیاوازی شوین و کات و هه ل و مه رج و به وار و فرسه تی شه وه و شیمروئی شیمه دا دیسانه وه
شیمه له حالت و باریکی نیژیک له وه دابن ۰۰۰ بو به شه گه ر نه ست به کار نه بین و زور به به له و جدی و
به و به ری دلسوژی و خو نه ویستی بیر له م کاره نه که ینه وه و کاری بو نه که بین و چاره سه ری نه که بین به
سه ره نجامیکی زور خراب تر له وه نه گه بین و له ژیر باری موخاسه به ی میژووینی و هیزدانماندا نه رنابه بین .
به هیچ جوریکیش کاتی دواختن و (په له نه کردن) و (تأجیل کردن) مان نی به زور زوو نه که وینه خسو
کاتی خو مان نه بینینه وه شه رستو گیان ناکاته وه به به رماندا .

کیشه کانی شیمه چی به ؟ ۰۰۰

۱- له سالی ۱۹۵۹ وه تا شیمرو کونگره به کی شسولی و شه رعی و گشتی حیزب نه گیراوه ، شه وه نده ی من
بزانم تا سالی ۱۹۷۴ کوبونه وه شه رعی و شسولی سه رکر دایه تیش نه بووه (شه گه ر شتهپا هه بووه
بی بی بووتیریت سه رکر دایه تی) له مانگی (۸۷) ی ۱۹۷۴ دا کونفرانسیکی حیزبی گیراوه ، که
به شیکی زوری هاو بی رانی شه و روژه ی تیدا به شدار بوون ، به لام چ سه رنه نجامیکی دیباری و گرنگی نه بووه
جگه له شکاندن شه و قاوغه شه فسانه بی به بووه ی کاریکیان تی ترنجانده بووه ، له کواتی سالی (۱۹۷۱ او
سه ره تای سالی ۱۹۷۷) یشدا کوبونه وه به کی فراوانی چ ند کادیریکی ساسوک (که ژماره بیان له به نجمی
نه ست تپه ری نه نه کرد) گیراوه ، شه میشیان هیچ شه رعیه تیکی بی نه چه سیا و شتیکی شه وتوی نه گوری ،
چونکه بی به برنامه و نپاوه خت بووه ! ۰۰۰ له مانگی هه وتی سالی ۱۹۸۳ شدا کوبونه وه به کی فراوانی ته سکی
بی به برنامه بیک هات ، به لام دیسانه وه له به ری وه ی کاری بو نه کرابوو و به برنامه به کی دیباری نه بووه و
به شیکی که می هاو بی رانی تیدا به شدار بوون ، شه وه به ره مه ی بوویست بووه نه یدا ۰۰۰

له یاسیتی سه رکر دایه تی حیزبدا ، من ته نه له سه ره ی ساسوک له (۱۹۷۵) به ره و ژووور قسه
ده که م ، هه رگیز بی به ک جاریش بووی ، سه رکر دایه تی شه و حیزبه به گشتی و به کومه ل کوبونه وه به کیان
بیک نه هیناوه ، که ده رباره ی بیوستیه کانی حیزب و به برنامه ی کار و ری و شوینی چالاک و ستراتیژی به تی
کاری حیزب بکولیتته وه و نه خسه بکیشی و کار بکا و ری دیباری چکا ۰۰۰ شه وه ی که بووی به درژیایی شه و
نو سالی هیچ بووه ۰۰۰ له وانه به له و نو سالی دا نو چاران ، به شیک له و کادیر و راه رانه ی نیژیکه
نه ست بوون دانیشتیستن به نیازانه به لام هه ره مووی به هیچ ته او بووه .

شه وه ی که وه زعه که ی زاگرتووه ۰۰۰ شه وه ی که شه و کارانه ی شه نجام داوه ۰۰۰ شه وه ی که به ره وامیته به
مه سیره که داوه ، ته نه ا و ته نه ا هه ول و کرده و کوشه ی چ ند هاو بی ریک بوون و (مبادرات) ی فه ردی
بووه و به س ۰۰۰ به مه ش فرسه تی زور زور گه وره مان له نه ست چوو ، هه له ی زور گه وره مان هاتوته بیس ۰۰۰
له هه مووی ناسور تر شه و هه موو توانا و ووزه به ی به هه چ دراوه شه گه ر به برنامه ریژی بکرایه و بجوابه ته
سه ر به ک و به بی نه خسه و بیان و به برنامه به ک بوویه ، به ره مه که ی صد شه وه نده ی شسته ده بووه .

۲- شه م حیزبه هه رگیز سه رکر دایه تی به کی شه رعی و شسولی نه بووه ، شه وانه ی (کاژیک) ناویان له شو
ناوه و گه پنم گرد و جو بلاو ، هه ره به کی به ره پونه ته شوینی و به لایه کدا وه رد بون (جه مال نه به ز چوته
له روپا ، ع . جه وه ره له ۹۶۲ وازی هیناوه ، فره بدون نه ستی کیشاوه ته وه ، شیک محمدی هه رسین و
محمدی عزیز التحاقیان به (بارزانی) به وه کردوه ، هه ردی و کامیل ژیر سالی جاری به کیان نه دیتوه .)
له ۱۹۷۳ شدا شه ش کادیر شه و مبادره به بیان کرد و ناوی (سه رکر دایه تی کاتی کاژیک) بیان له خو نسا
(هه مه سه عید له جی نه بووان بووه ، کامه ران و شه حمه د سه لام له مانگی ۵ ی ۱۹۷۴ دوور که وتته وه - من
و کاک شیرکو و کاک عثمان - به هه زار نالی عه لی له مانگی ۶ ی ۱۹۷۴ به کمان گرتته وه و له مانگی ۳ ی
۱۹۷۵ دا ماموستا عثمان به به کجاری له حیزب دوور که وتته وه و من و کاک شیرکو شه له به ک دابراین -)
دوای ۱۹۷۵ سه رکر دایه تی حیزب لاه (من و کاک حمه سه عید و کاک کامه ران و کاک شه به ز و کاک شیرکو)
دروست بووه - به بریار و به حوکمی مبادره ی نوئ کردنه وه ی حیزب ، نه که شه رعیه تی کونگره - له
سالی ۱۹۷۷ دا (جلالی حاجی حسین و مه نسپور و عیرفان) هینرانه (سه رکر دایه تی هه ریچی باشوور) وه
- که عیرفان زوو نه ستی کیشاپه وه ! - ، له سالی ۱۹۷۹ دا ته رکبیه ی سه رکر دایه تی و بی نه چوو به م
چوره بی (ماموستا هه ردی ، کاک شیرکو ، کاک جلال ، کاک مه نسور ، کاک که ریم ، کاک شوان) - دوا
تر شه هید " محمد شه وقی " یس شه و حسیه ی بو نه کرا و هه روا شه هید کاک فه تاح و کاک فه رهادیش -

((جگە لە من و كاك كامەران و كاك ھەمە سە عەيد و كاك نە بەز)) دواتر مامۇستا ھەردى گە رايە وە عىراق كاك شەركووش دەستى كىشەيە وە گە رايە وە شەركووشا دواتر چۆپەى سەركردايەتى حىزب لە مانگى ۴ ۱۹۸۰ دە بەم جۆرە دەعاتە پيشچا و (من ، كاك كامەران ، شەھىد محمد ، كاك كە رىم ، كاك شوان ، كاك مە نسور) - شەھىد فە تاح و كاك فەرھاد پيش ئە و حسيبە پان بۆ دە كرا و ھەروەھا د . نە بە زيش - بىر و ھە و ئىكى و ھا ھە بزو كە (كاك جە لال و كاك شەركو) - كە ھە ر دوويان دوور كە وتبوونە وە پيشە وە سەر حسيب . ھەروەھا لە مانگى ۵ ۱۹۸۱ پشدا (كاك سيف اللە) ضمناً ئە و حسيبەى بۆ دە كرا و لە مانگى ۶ ۱۹۸۲ شدا (كاك شاراس و مە لا شوان و بە ختبار) پش خرا ئە نيو حسيبى رە پسى سە ر كرا پە تىە وە . دواتر لە سەر تەى سالى ۱۹۸۳ دا حسيب بە م چۆرە بوو ((من ، كاك شوان ، كاك كە رىم ، كاك شاراس ، د . نە بە ز ، كاك فەرھاد ، كاك ھە مە سە عەيد ، كاك كوردۆ)) و باشان " عبد اللە " شى ھا تە سەر . ئىمرو و ھا ھا چى سە ر كرا يە تى فە طلى ((من و كاك كە رىم و كاك شوان)) بىن و (كاك فەرھاد و د . نە بە ز و كاك كوردۆ) ضمناً ئە ندامە سە ر كرا يە تى بىن و (ھە مە سە عەيد) مطلق بۆ !!

ئە م شەكلە ھىولىيەى سە ر كرا يە تى حىزب مۆركىكى ديارى حىزبە و لە بەر نە بوونى شە رەبە تى حىزبى ھە مور جۆرە بگرە و بەر دە بەك ھە لئە گرئ ۰۰۰۰ من لای خۆمە وە ئە م ھا لئە تە بە ھا لئە تىكى زۆر نا ئاسايى و پسر مە ترس و نا شە رەى و نا ئسولئى دە زانم و خۆى لە خۆيدا دە كاتە ئە وەى حىزب سە ر كرا يە تى نىيە ! . جا ئايا ئامكان دە بئى حىزبئى بئى سە ر كرا يە تى بئى ؟! و ئايا ئە م ھا لئە تى ئىمە بئى دە ووترئى سە ر كرا يە تى ؟!

و ئايا لە مە ھىچ شىن دە بئىتە وە ؟ .

۳- ئە وەى لە خالى دوودا باس كرا وە بۆتە ھۆى ئە وەى :

۱- بە ھىچ جۆرئىك ھىچ ھىچ جۆرە مۆر كە زبە تىك لە حىزبدا بە پيدا نە بئى ھىچ كار ئىكش ھە تالە ئاستى خيزان ئىكشدا ، ئە ك حىزبئى ، بئى مە ر كە زبە ت نا كرا ئى و نا بئى .

ب- بە ھىچ جۆرئىك ھىچ جۆرە ئسول و دا بئىكى حىزبە يە تى ديارى و چە سىا و پئىرە و نا كرا ئى و كارە كان لە سەر رىبئى ئسولئىكى حىزبئى بە رپوئە نا چئى .

ج- بە رنامە و نە خشە و بلانئىكى مە حد نىيە ، تە نھا رۆژ گوزە راندىن و را گرتنى كارە كە بە و بە س ،

ئە و ووزە و توانايانە بە فە رۆ دە چن و ھە زار فرسە ت و ھە لمان لە نە ست دە چئى و بەرە و (مە جھول) ھە نگا و ھە ل د پئىن .

د- (وە حدە العمل) ، (وە حدە الفکر) ، (وە حدە الھدف) ۰۰۰ كە سئى مە ر جى سە رە كى بوونى ھە سەر

(تجمیع) و كۆمپوونئىكە بە حىزب ، وە كو ئىبوست گە لائە نە بوو و نىيە ۰۰۰ ئە گەر چى من ئىم و ايسە (تنظيم) كرىن ھە يە ، بە لام بە م وە زبە تى ئىمرو نىيە .

لە بەر ئە م ھۆيانە و زۆرە ديش ، زۆر بە داخ وە نە بئى ئە و راستىيەى من دە بىنم و ئە و ھە قىقە تە تالەى (بە ئازايە تى ئە نە بئى) دە بئى دانى پيدا نئىن ئە وە بە كە ئىمە بە ماناى ھە قىقى حىزب ھە رگىز حىزب نىن . بە لام بە حىزب دە ناسرئىن و وە كو حىزب لە سەر ساھە كە بىن و قە بولئىشىن ، ئە مە ھە نئىدى رىگەى زۆر سە ختمان لا ئاسان تر و لە بار تر دە كا و ئە گەر بە سەر شتە كاندا بچىنە وە و كارە كانمان ساز كە بىن (كە بە لای مە نە وە گەر بمانە وى زۆر ئاسانئە) ئە و ھىچ كئشە بە كمان نامئىنئى ۰۰۰ ئىمە نە بئى :

۱- سە ر كرا يە تى كە چە سىا وى ، ديارى ، ھە دوزەى و ئسولئىمان ھە بئى .

۲- مە ر كە زبە تىكى حىزبئى گە ر دە بەر بە سئى و بىرە و كرا ئى .

۳- بە رنامە و نە خشەى كارى ديارى و مە حد ديارى كرا ئى و بىيادە كرا ئى .

۴- ئسول و نە زم و دا بئى حىزبە تى سە ر جە م جموچول و چالاكى و ھە مور تان و پۆى حىزب بگرئە وە . ئە مانە ش تە نھا چ تە نھا بە كۆنگرە بە ك دە كرا ئى و ھە لئە ستئى ۰۰۰

بۆيە گرتنى كۆنگرە ، بە ھەر نرختك بوو ، تاكە رىگە و چارە سە زى بئە بەرى ھە مووگئشە و گرتە كانمانە ۰۰ - كۆسب و (اعتراضات) ھە كان چىن ؟!

۱- لە وانە بە ھە بئى بئى ئە و ھا ئكە نە مان بۆ كۆنا كرا ئىتە وە ! .

من نە ئىم و انىيە . لە وانە بە ھە بئى ھە ز نە كا و خۆى بە زىتە وە ، ھە شىبئى دە ستمان نە يگاتسىئى و ھە شىبئى بۆى نە لوئى و بۆى نە كرا ئى . جا (ئە وەى خۆى نە دە زىتە وە تا زو وە لە حسيب نە رھا و بئىزئى درە نگە) ، (ئە وەى نە ستمان نە يگە بىشتئى ، بە راي ھە موان بىر بيارئىكى بۆ بەرئىت) . (ئە وانە ش بۆيان ھە لئە ناسوورئى - ئە گەر بۆزئى تە و او بە جئىيان ھە بوو و ھە موان سە لىمباندئىيان ئە و ابرا يە كئشان لە مە ر بىيە دئى - و خۆ ئە گەر عوزرىان نا بە چئى بوو ئە و ھا ق و ا بە بئاسرئىن و بە پئى ئە وە حسيبئىيان بۆ بكرئى) . بە لام نە توانئىن

زور به ی هه ره زوری ته وانه ی له کارکردن و ده بانه وئ کار بکن شامانه بیان که بین .

۲ - له وانه به هه بی بلی : کیماپ هه به و کۆنگره به کۆنگره گریت ؟

من ده لیم : ته وه ی که هه به ، ته وه (ماموجود) ه ، و که ره سه ی تۆ ، بته وئ و نه ته وئ ته وه که ره به که به و نیمه هر دانیشین تا که ره سه ی وه کو خۆمان نه خوازیپ به بیدا بی ، به م حال و باره ی نیمه به بیدا نابئ ... ته وه ی که هه به باش ریک خریت و به گه ر خری ، چاری کیشه کانی حیزب بکری ، نه توانری بکریته سه زمانه به که سه زمانه ی گه وره تر و چاتری بی به بیدا کری .

۳ - له وانه به هه بی بلی : کۆنگره خۆ شامانه کردنی ده وئ .

منیش نه لیم ، راسته ... به لام خۆ شامانه کردن (ممما) و (مه ته ل) نیبه . وای دانه نیپین ته و چه ند که سه ی کۆنگره بینه وه ، بۆ به که مین جاره و ده مانه وئ حیزبکی ته ته وه بی دروست که بین ، هه ر به که ی به رنامه ی خۆی بخاته روو و به هه موان بیه ره وه بکه بینه وه چه بکه بین چاکه . ته مه شه له شامان شامان تتره .

۴ - خرجی و ته رکی کۆنگره گرانه و زه مینه ی نه وئ و چی و چی .

ته مه شیان راسته ، به لام به بیی هه موو حسیی زور به شامانی هه موویمان بی چی به چی نه کری .

۱- لیستاره هه ر به که مان بکه ویتته خۆی و (تصورات) ی شیجایی خۆی شامانه بکا .

ب- راپورتی سیاسی و برۆژی برۆگرام و بیره وی شاوخوا و به رنامه و نه خشی کار دابنری .

ج- نیژیکی (۴ - ۶) هه زار دیناریش ، ته گه ر خرجی نیویست بی .

د- شوپن و جیگه و ریگه شه به ، به شامانیش نه توانری نهیسی ته م کاره بیارنریته و له چوار چیوه ی نه هاوبیریته نه رنه چیت و تا ته واویش نه بی اعلان نه کریته .

ه- لیژنه به کی (تحضیری) بۆ کۆنگره دابنری و سه زیه رشتی سه رجه م کاره کانی کۆنگره بکات .

— کۆ به شداریی کونگره بکا ؟ ...

به رای من ته م کۆنگره به نه بی چاره نووس ساز بی و زور فریوان بی ، هه رچی حسیی کۆن و هه ز و نا هه زی تیکه ل نه کری ، به گیانیکی به رز ، ویزدانیکی زیندوو ، رۆحیکی میشالی و هه ست و نه ستیکی پاک و خاوپن و کوردانه و به نیاز و مه به ستیکی دلسوژانه و خزمه تگزارانه بیینه بایشی ... ته و راسته به بینه به رچاو که هه موو هه له و اشتباهات و سه ره رۆپی و که مه ره مبه ک بووه زانه ی زروف و باره که بووه ... لابه ره ی نوئ نوئ و سی سی بی بۆ هه موو که سه بکه بینه وه ، ته وه ی نه تکه چۆ به کی مالی باشای خواردنه و گورپکی تیدا به و نه توانی خزمه تی بکا و شوپن بگری و سه ره چمکیکی بۆ نه گهیری به ره موویته و فرسه ت و هه ل و نه رفه تی چوون به ک و زور زور دیموکراسیانه و به کسان له به ر ته م هه موو که سی بنری .

به م نییه رای من ته وه به به شیدارانی کۆنگره به م چۆره بیته :

۱- (نیمه خۆمان - مین ، کاک شوان ، کاک که ریم) ، (کاک فه ره اد ، ده نه به ز ، کاک کوردو ، کاک سعد الله ، کاک شیرکو ، کاک میکاشیل ، کاک شیخ حسین) هاوبیرانی ته وروپاش کییان دینه وه و کاک کوردو کۆ (تزکیه) نه کات به شیدار بی ...

۲- (مه نسوور ، عبدالله ، کامه ران ، شاراس) ...

۳- (عبدالله شاگرین ، کامیل زهر ، ماموستیا هه ردی ، فه ره یدون علی آمین) .

۴- خادره کانی شیره مان (شیرکو ، ماریوان ، بلیستون ، زه ره شه ، محمد ، کاوه ، مام هه زار) .

۵- هه ر هاوبیریکی دیکه که لیژنه ی تحضیری بریاری له سه ر بدات .

۶- له ریگه خستن (هه موو ته ندامانی لق ، هه موو ته ندامانی لیژنه ی ناوچه کان ، هه موو ته و هاوبیرا

ته ی لیپرسراوی خه ته کانی ریگه خستنی بیشمه رگه ن (که حد الادنی) ی بیویستیان هه بی) .

دیاره ... من نیمه وانی به هه موویان بیان نیوه شیان شامانه بین ، به لام نیمه له سه زمانه شاگاداریان بکه بینه وه ، به لانی هه ره که مه وه نه توانین (۲۵ - ۳۰) هاوبیر له (احسن ماموجود) ی که هه به کۆ بکه بینه وه .

هاوبیرانی به ریز ...

دوا جار ته ۴ خالته نه خمه به ر چاوتان :

۱- ته را له سه ر بوونی هاوبیران (کاک شوان و کاک که ریم) له م بآره به وه گرنگیتی ته ساسچ هه به له خالته تی را له سه ر نه بوونیان بیویسته (بدیل) ی چیتریان هه بی .

قاشىە تەسى العىل من اجل العروبة على خط "عقائدى"! معلوم قد تحالفت فيما بينها ووزعت الاموال الطائلة على جواسيسها وعملاتها لهذا الغرض. فالمؤامرة التى خطط لها الاعداء واسعة جدا وهى تاتى على صور متباينة يجمعها هدف مشترك واحد: منها تحريض العناصر المتأخرة من ابناء الاقليات لتعمل ضد التحالف القائم بين البعث والپارتى. علما بان الاقليات القوسية هذه لم تتمتع بحقوقها الا بفضل الثورة الكردية والحكم القائم الان فى العراق. ومنها تحريض بعض الاوباش على الهجوم على مقرات الحزب الديمقراطى الكرد ستانى فى المناطق العربية هجوما مسلحا لاختلاق الاصطدامات الدامية بغية اثاره حفيظة الاكراد ثم التصعيد بضاعتها. ومنها اعتماد الكذب والدجل حول وجود "خلافات مستعصية" فى صفوف قيادة مجلس الثورة. ومنها اصطناع التوتر بين البعثيين وبعض المنظمات الفلسطينية الفدائية. ومنها تحريض البعثيين على الشيوعيين وبالعكس ومنها الهجوم على ابار النفط وغيرها وغيرها. اما ما تذاغ وتشاغ عن ارتباكات مالية وازمات اقتصادية حادة فى العراق وتهلل لها الصحف الاستعمارية الغربية كما يقوم جواسيسها ومرزقتها باستغلال ذلك بغية قذف البلع والقزغى قلوب المواطنين السذج بسبب بعض الاجراءات التى اتخذت لتوفير قسط من نفقات تعمير كردستان، فهى جزء لا يتجزء من ذلك المخطط الاستعمارى المرسوم لبليلة الافكار وخلخلة وضع الجماهير. ذلك لان العراق ليس هو الدولة الوحيدة التى تصاب بعجز موقوت فى ميزانيتها. فالاتحاد السوفياتى وهو اليوم دولة من الدرجة الاولى فى العالم قد اصاب بعد ثورة اكتوبر بازمات مالية خانقة لا حد لها ولا حصر الا انه استطاع بفضل قادته المخلصين لحزبهم وشعبه الصابر الصامد ان يثبت اقدامه وان يبدد احلام اعدائه. كما وان الوضع الاقتصادى فى سوريا ويران وتركيا ودول اخرى غيرها ليس باحسن منه فى العراق. اصف الذى ذلك ان اسعار الحاجيات فى الدول الرسالية كالمانيا الغربية مثلا فى ارتفاع مطرد يوما بعد يوم دون ان تنبس الصحافة الاستعمارية الماجورة بنسب شفة.

اننسا نتوجه الى انصار حزننا وموارزبه داخل الوطن وخارجه بهذا النداء. ندعوهم الى التمسك باليقظة والحذر والعمل الهادى الرزين من اجل تطبيق بنود اتفاقية ۱۱ اذار بحذاقها لتفويت الفرصة على الاعداء والغاصبين. ندعوهم الى تسليط الاضواء الكاشفة على الخونة والعملاء. ان حزننا كما و يك وهو طليعة حركة القوميين الاشتراكيين الثوريين فى كافة اجزاء كردستان يهيب بقيادة حزب البعث العربى الاشتراكى ان تسلم تنفيذ الامور الهامة والمراكز الحساسة الى اناس حزينيين اكلاء شرفاء لهم التزامات عقائدية وقدرة المجابهة النضالية وان تبادر فوراً الى ابعاد العناصر المشبوهة والهزيلة والانتهاوية التى تحسب نفسها زورا وبهتانا على حساب البعث وهى تعمل فى صفوف الاعداء لاعاقبة تنفيذ البيان واغراق البلد من جديد فى بحر من الدماء. كما و ندعو قيادة البعث بكل الحاح ان تتجنب المعارك الجانبية مع الشيوعيين ومؤيديهم والتس لا يستفيد منها سوى الاستعمار فى هذه الظروف الحرجة بالذات. هذا ونهيب فى الوقت نفسه بقيادة السيد البارزانى ان تكون صلبة تجاه العناصر الانتهازية والعناصر غير الكفوة التى لم تصعد بنفسها الى مستوى الاحداث. فالى تطبيق اتفاقية ۱۱ اذار ندعو كل مواطن شريف كردى كان ام عربيا، لتتفرغ نحن والعرب الى حل مشاكلنا الملحة خارج القطر العراقى ولنعمس ووطننا من جديد. عاشت الثورة الكردية لتحقيق غايات الامة الكردية بكاملها. عاش حزننا كما و يك الرائد المخلص لقيادة الحركة القومية الاشتراكية الثورية فى كافة اجزاء الوطن الكردى.

حزب كسا و يك - منظمة اوروييا

۱۹۷۰ / ۶ / ۲۵

سەرچاوه // نەرشىفى فەرهاد عبد الحميد (پاهله وان).

به لگه نامه ی ژماره ﴿۵﴾

نامه ی لیژنه ی ناوچه ی سلیمانی بو فه رهاد عبدالحمید (په هله وان)، ۲۰/ کانونی دووهم/ ۱۹۷۱.

پارٹی دیوکران کوردستان
لیژنه ناوچه سلیمانی

بماره / ۱۲۹

ژ ۲۰ / ۱ / ۱۹۷۱

بو / لاک فه رهاد عبدالحمید
سلوینی شورشیان

تیماغه به منی له برارده به میمانی لیژنه ناوچه سلیمانی له ۱۰ / ۲۰ / ۱۹۷۰ که بهرینی بو له رادرتستان به واره ی
(۶) شمن مانه له بهر شهوی سیاوی ریزی پارتمان نه بون . وه هلو بوستو کردارتان به لاره ژوی تاوت و -
تامانجه مانی پارتمانوه بو . تارا دمیگ بهمی تهو پهلانعی لامان بو . وه له بهر تیشکی امور تاره کانسی
لقی ۴ بهرینا مرکز دایته پارتمان ماوه دران بو خورجاک کردن و بهریموی کردنن په بهریموی ناوچه ی پارتمان
به لام بی سبد بو وه به لک وه ژوهه دیسان هه ئاوتان نا . لیژنه مان دوا ی شهوی به واره ی هه مو کرد مومانتی
کرد له بهر تیشکی په بهریموی ناوچه ی پارتمان بوی ژون بوهه که هه لکری شهوره هه به خرجه نین نله ریکزی
پارتمان دا مینتوهه . بویه بریاری داله کورنوهی روزی ۱۶ / ۱ / ۱۹۷۱ به دور خمتنه وتان بوساوه ی
(۶) شمن مانه وه ئااداری لقی ۴ بهرینی لوب که ئااداری (ک . ن) بهرین بنگا بو دمر کردنن په لجا ری
تان . چونکه هیچ مرجیگی پارتمان تان تیا نساوه .

تیتربویشتهوه له ژو ئادی پارتمان
بمسرو تابه تی بارزانی سته نا

وینعی بو / -
برلیفی پ.ی.د. د. بشکو حه مه تاهیر عبدالرحمن
ریشخراوی (تیتروشر بو ئاداری)

سه رچاوه // نه رشیفی فه رهاد عبدالحمید (پاهله وان).

الملخص البحث

جمعية الحرية و انبعاص و وحدة الكوردية (كازھىك):

مثل بداية تأسيس تلك المنظمة و اغلالها ثم تأسيس حزب پاسوك على انقاض بين أعوام (1959-1975) الجمعية البالغة الذكر، وهذه المرحلة نقطة مهمة ولافتة للنظر، أذ حاولنا القاء الضوء على الاهداف لاسراتيجية لها الى جانب التحدث عن أسباب وعوامل تأسيسها و عيلاقتها و موافقتها تجاه الاحزاب الكوردية في كردستان الجنوبية في تلك الحقبة الزمنية، وأظننا موقفهم من الأستحقاق التي هدنت في صفو حزاب الديمقراطية الكردستان أواسط الستينات في القرن الماضي أذ أنحازت هذه الجمعية الى كتلة البارزاني. ولكن هناك نقطة مهمة جدا في هذا الموضوع، وهو مسألة ان اسقاطا الجمعية أن توسع جماهيرها وأن تتحول الى حزب سياسي كبير في جنوب كردستان. يتكون البحث من ثلاثة محاور:-

المحور الاول// وخصنا هذا المحور لكتابة تاريخ تأسيس الجمعية الانفة الذكر.

المحور الثاني// تناولنا في هذا البحث علاقات جمعية (كازھىك).

المحور الثالث// تطرقنا في هذا البحث الى عوامل العرقلة لينمو تلك الجمعية وعدم توسع تنظيماتها.

Abstract:

(Group of Freedom, Revival, and Union of Kurd- Kazhik) between the Years (1959-1975) (Group of Freedom, Revival, and Union of Kurd- Kazhik) between the Years (1959-1975), as a particular historical topic that starts with the foundation of (Kazhik), downfall and disintegration of Kazhik, and ends with the foundation of (Pasok), is an important and interesting topic because in this research, not only the reasons for Kazhik foundation are put forward but also the strategy and the aims of the group are presented in detail. Kazhik relations and attitudes toward other parties that existed in southern Kurdistan at that time, and Kazhik's stand during the collapse of Democratic Party led by Mala Mustafa, but what is so obvious during that time period is that a national party like Kazhik couldn't expand its size in the public and become a major party in the southern Kurdistan. The research, thus, consists of an abstract, three chapters, and a conclusion as the following: Chapter one / Foundation of Group of Freedom, Revival, and Union of Kurd (Kazhik) Chapter two / Kazhik's Relations Chapter three / The Factors that Prevented Kazhik's Expansion and Development.